Nr 54

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ökat statligt stöd till barnstugor, m. m.; given Stockholms slott den 25 februari 1966.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

GUSTAF ADOLF

Ulla Lindström

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen redogörs för vissa av familjeberedningen framlagda förslag angående samhällets barntillsyn. Det fastslås att en kraftig utbyggnad av barntillsynen bör komma till stånd.

Förslag framläggs om en väsentlig ökning av det statliga stödet till barnstugeverksamheten.

Byggnadsbidraget föreslås fördubblat till 5 000 kr. per plats. Därutöver skall kunna utgå ett nytt statligt lånestöd med 4 000 kr. per plats. Sammanlagt kommer det statliga stödet därmed att uppgå till 9 000 kr. per plats. Detta motsvarar i stort sett kostnaderna per plats för att bygga en serietillverkad barnstuga.

Driftbidraget utformas på ett nytt sätt. Bidragsbeloppen föreslås höjda från 1 200 kr. till 1 600 kr. per plats och år vid daghem och vid s. k. gemensamma barnstugor samt från 500 kr. till 600 kr. per plats och år vid fritidshem. Det nuvarande bidraget med 100 kr. per plats och år vid särskilda lekskolor föreslås avvecklat i samband med att de nya bidragsreglerna införs.

Statens kostnader för nästa budgetår beräknas öka till 48 milj. kr. För innevarande budgetår har för samma ändamål anvisats ca 20 milj. kr.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 25 februari 1966.

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, EDENMAN, HERMANSSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler statsrådet Lindström fråga om *ökat statligt stöd till barnstugor, m. m.* och anför.

I årets statsverksproposition (bil. 7 s. 74 och 313) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1966/67 beräkna på driftbudgeten under punkten D 5 Bidrag till anordnande av barnstugor ett reservationsanslag av 14 milj. kr. och under punkten D 6 Bidrag till driften av barnstugor ett förslagsanslag av 24 milj. kr. samt på kapitalbudgeten under punkten VI: 5 Lån till anordnande av barnstugor ett investeringsanslag av 10 milj. kr. Beredningen av dessa frågor är nu avslutad och jag anhåller att få redogöra för dem närmare.

Inledning

Familjeberedningen har under år 1965 på Kungl. Maj:ts uppdrag företagit en utredning av vissa frågor rörande den av samhället organiserade barntillsynen. Resultatet av familjeberedningens undersökningar har i december 1965 redovisats i en promemoria angående utbyggnad av samhällets barntillsyn (Stencil S 1965: 3). Beredningens promemoria torde få fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Familjeberedningen har i sin promemoria bl. a. berört frågan om det statliga stödet till barnstugeverksamheten och erinrat om att en betydande förstärkning av statsbidragen genomfördes enligt beslut vid 1963 års riksdag (prop. 1963: 62, SU 88, rskr 214). Enligt beredningens mening bör dock nu övervägas en ytterligare förbättring av det statliga stödet till daghem och fritidshem. I detta sammanhang vill jag anmäla, att socialstyrelsen i sin anslagsframställning för nästa budgetår har framfört vissa förslag om höjning av ifrågavarande statsbidrag. Styrelsen har därvid föreslagit att bidraget till anordnande av barnstugor höjs från 2 500 kr. till 4 000 kr. per plats samt

att driftbidragen till daghem, fritidshem och lekskolor — som nu utgår med resp. 1 200, 500 och 100 kr. per plats och år — höjs till resp. 2 000, 850 och 150 kr. per plats och år. Därjämte har socialstyrelsen föreslagit införande av ett statsbidrag till familjedaghemsverksamheten med 2 kr. per barn och dag.

Frågan om det statliga stödets utformning och storlek när det gäller barnstugeverksamheten bör naturligen bedömas mot bakgrunden av de förslag rörande barnstugornas organisation m. m. som har lagts fram i familjeberedningens promemoria. Dessa bidragsfrågor har därför i anslutning till beredningens promemoria övervägts inom socialdepartementet. Ett förslag har redovisats i en departementspromemoria av den 29 december 1965 angående ökat statligt stöd till barnstugor (Stencil S 1965: 4). Departementspromemorian torde få fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

Över familjeberedningens promemoria och departementspromemorian har efter remiss avgivits yttranden av socialstyrelsen, byggnadsstyrelsen, skolöverstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, bostadsstyrelsen, Svenska stadsförbundet, Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet, Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Sveriges förskollärares riksförbund samt barnavårdsnämnderna i Stockholm, Uppsala, Linköping, Norrköping, Malmö, Hälsingborg, Göteborg, Borås, Örebro och Västerås. Därjämte har yttranden inkommit från Svenska facklärarförbundet, Sveriges socialdemokratiska studentförbund, Fredrika Bremerförbundet och Ensamma föräldrars förening.

Gällande bestämmelser

Med barnstugor avses i barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97, ändrad senast 1965: 134) barnavårdsanstalter, vilka regelbundet tar emot barn för begränsad del av dygnet, såsom lekskolor, daghem och fritidshem. Förutom dessa vårdformer finns familjedaghem, som inte omfattas av barnavårdslagens bestämmelser. Många av dessa ordnas privat. I viss utsträckning är familjedaghemmen dock organiserade av barnavårdsnämnderna, som då utövar viss kontroll av hemmens lämplighet.

För lekskolor och daghem i barnstugor är lek och fostran under ledning av utbildad personal en gemensam uppgift — det pedagogiska innehållet skiljer sig inte åt. Skillnaden ligger i vårdtidens längd. Barnen i lekskolorna tas emot ca tre timmar per dag, medan de vistas i daghemmen under en större del av dagen och då också måste beredas tillfälle till måltider och vila där. Vidare föreligger den skillnaden att lekskolorna inte tar emot barn under 3—4 års ålder, medan daghemmen står öppna för barn från ett halvt års ålder och fram till skolåldern.

Det är i huvudsak kommunerna som är huvudmän för den del av barntillsynen som sker i lekskolor, daghem och fritidshem.

De nuvarande bestämmelserna angående statsbidrag till barnstugor trädde i kraft den 1 juli 1963. Statsbidrag till anordnande av daghem och fritidshem utgår enligt kungörelsen den 5 juni 1963 (nr 379) om statsbidrag till barnstugor med 50 % av kostnaderna för erforderliga byggnadsarbeten, dock högst med 2 500 kr. per plats. I fråga om lokal, vilken anordnas så att den kan användas för såväl daghem som lekskola, beräknas platsantalet på grundval av lokalens användning för daghemsändamål. Bidraget kan utgå till landstingskommun, kommun, bolag, vari kommun äger ett bestämmande inflytande, förening eller stiftelse. Av anordningsbidraget kan tre fjärdedelar utbetalas som förskott under byggnadstiden.

För lekskolor utgår inte anordningsbidrag. Bidrag härtill kan dock sökas från allmänna arvsfonden. Arvsfondsbidraget uppgår i regel till 1 400 kr. per plats. Från allmänna arvsfonden kan också sökas bidrag till inventarier för barnstugor. Sådant arvsfondsbidrag utgår i regel med halva anskaffningskostnaden.

Inom ramen för den statliga bostadslångivningen kan statligt bostadslån enligt bostadslånekungörelsen den 5 oktober 1962 (nr 537, ändrad senast 1965: 83) beviljas till inbyggda eller fristående barnstugor, då dessa är belägna inom område med bostadshus som finansieras med statslån. Barnstugorna belånas då som s. k. lokaler. Vid beräkning av bostadslånet minskas låneunderlaget med utgående bidrag till byggnadskostnaderna. För barnstugelokaler som anordnas på annat sätt än i anslutning till statsbelånade bostadshus kan bostadslån inte utgå.

I de fall bostadslån utgår för barnstugor är den statliga kapitalinsatsen — utöver anordningsbidrag — begränsad till den del av låneunderlaget vartill statligt bostadslån kan beviljas, dvs. maximalt 30 %. För återstoden av produktionskostnaderna står till buds de vanliga belåningsmöjligheterna hos kreditinstitut i form av bottenlån upp till 70 % av låneunderlaget. För ett 50-tal aktuella barnstugebyggen har bostadslån kommit i fråga i 15 fall.

Statsbidrag till driften av barnstugor utgår, för plats och år räknat, med 1 200 kr. vid daghem, 500 kr. vid fritidshem och 100 kr. vid lekskola. Bidraget utgår för budgetår i efterskott. Förskott på bidrag kan lämnas med högst hälften av det belopp, vartill bidraget beräknas uppgå för budgetåret. Bidraget kan utgå till landstingskommun, kommun, bolag, vari kommun äger ett bestämmande inflytande, förening, stiftelse eller industriföretag.

Bidrag till jordbruksdaghem utgår i särskild ordning med högst 60 % av driftkostnaderna.

Till familjedaghem utgår inte statsbidrag.

Familjeberedningens undersökningar

Behovet av organiserad barntillsyn

Familjeberedningen framhåller att behovet av organiserad barntillsyn grundas på flera faktorer. Dessa sammanfattas av beredningen i följande punkter.

För barn kan barntillsyn i grupp betyda att man tidigt grundlägger goda samarbetsvanor och en riktig gruppgemenskap och genom tillämpning av modern lekpedagogik och tillgång på lämplig utrustning och material kan också barnens individuella utveckling främjas.

För stora grupper kvinnor — och i viss mån även män — är organiserad barntillsyn en förutsättning för en reell valfrihet mellan hemarbete och yrkesarbete.

För ensamstående barnförsörjare är hjälp med barntillsynen en förutsättning för försörjning genom egna yrkesinsatser.

För samhället öppnar den organiserade barntillsynen möjlighet att utnyttja de arbetskraftsresurser, som de gifta kvinnorna utgör.

Barnstugornas betydelsefulla funktion när det gäller att fostra förskolebarnen till samarbete i grupp är ofta omvittnad. Allmänt understryks numera vikten av att barnen så tidigt som möjligt under förskoleåldern får en god social inlärning, inte bara i hemmet utan också i goda förskoleinstitutioner. Daghem, lekskolor och fritidshem har den viktiga uppgiften att lära barn att umgås med varandra och ta hänsyn till varandra, att i lekens form åskådliggöra för barnen vad man får och inte får göra i gruppen och i samhället. Förmågan till kontakter grundläggs i tidig ålder och redan i treårsåldern anses barn ha behov av gruppsamvaro.

För ett barns harmoniska utveckling är grundstämningen i hemmet det viktigaste. Härvid är betydelsefullt att föräldrarna har valfrihet att satsa sina personliga resurser på arbetsuppgifter som de trivs med. Valet mellan hemarbete och förvärvsarbete i något annat yrke bör så långt möjligt vara fritt. Samhället bör inte påverka sådana avgöranden i den ena eller andra riktningen. Men dess uppgift måste vara att försöka såvitt möjligt undanröja hinder för ett fritt arbetsval. Då tillgång på ordnad barntillsyn utanför det egna hemmet är en förutsättning för valfriheten bör samhället medverka till att ordna sådan tillsyn.

De gifta kvinnornas ökade yrkesverksamhet har varit ett markant drag i utvecklingen på arbetsmarknaden under 1950-talet. Av familjeberedningens undersökningar framgår att denna utveckling har fortsatt hittills under 1960-talet. I de yngre åldersgrupperna har ökningen i första hand berört gifta kvinnor med barn under sju år.

Den fortsatta arbetsmarknadsutvecklingen torde erbjuda ännu större möjligheter för de gifta kvinnorna att förverkliga sina önskemål om yrkesarbete. Att sådana önskemål föreligger hos ett stort antal hemarbetande kvinnor har dokumenterats genom arbetskraftsundersökningarna och genom erfarenheter från arbetsförmedlingar m. m. Beredningen framhåller att det är en uppgift för familjepolitiken att skapa förutsättningar för de gifta kvinnor, som vill förvärvsarbeta, att förverkliga detta önskemål.

Att precisera behovet av barntillsyn möter stora svårigheter. Man kan visserligen mäta antalet ansökningar vid daghemmen, men detta ger själv-

fallet en ofullständig bild av verkligheten, då man därmed inte kommer åt det latenta behovet och den efterfrågan som inte anmäler sig. Samtliga försök till uppskattningar som gjorts har visat att behovet av daghemsplatser överstiger det tillgängliga platsantalet och att behovet dessutom stadigt ökar. Ett mått på skillnaden mellan tillgång och efterfrågan ger uppgiften att det i dag finns daghemsplatser endast för vart femtonde förskolebarn till förvärvsarbetande mödrar. Om familjedaghemmen medräknas kan vart tionde barn erhålla plats. Utvecklingen skärper behovet. Det är realistiskt att i planeringen för de närmaste åren räkna med den kombinerade effekten av ökad yrkesverksamhet hos gifta kvinnor och höga födelsetal. Det talar för nödvändigheten av att omedelbart vidta ytterligare åtgärder för att öka tillgången på organiserad barntillsyn. Om samhället vill utnyttja de gifta kvinnornas vilja till arbetsinsatser i produktionen — och detta blir med varje år allt nödvändigare — krävs snabb planering, kraftfulla insatser och fördomsfri prövning av alla kombinationer av barntillsyn. Därvid bör även familjedaghemmen i lämpliga former inlemmas i systemet för den av samhället organiserade barntillsynen.

Inriktningen av barnstugornas utbyggnad

År 1964 stod ca 11 000 platser till förfogande på daghem där barn tas emot för heldagsvård. I familjedaghem fanns ca 8 000 platser. För skolbarns tillsyn främst på eftermiddagar och lovdagar fanns ca 2 500 platser på fritidshem. Till detta kommer att i lekskolor kunde tas emot nära 50 000 barn för vistelse 3 à 4 timmar dagligen.

Utvecklingen från år 1950 till år 1964 har karaktäriserats av en låg takt i utbyggnaden av daghem och fritidshem, medan antalet lekskoleplatser ökat mycket kraftigt. Under den allra senaste tiden har dock en ökad utbyggnad av daghem gjort sig märkbar. Enligt kommunernas beräkningar, som de redovisats i socialstyrelsens uppgifter till 1965 års långtidsutredning, skulle daghemsplatserna uppgå till drygt 24 000 vid slutet av år 1970. Kommunerna bedömer samtidigt platsbehovet under nämnda år till ca 32 500 platser.

I och med att de förvärvsarbetande mödrarna blivit allt fler har också skiftningarna i arbetstidens längd skapat problem. Arbetskraftsundersökningar visar, att det kvinnliga förvärvsarbetet fördelar sig ungefär jämnt på hel- och deltidsarbete. Familjeberedningen understryker angelägenheten av att möjligheterna till barntillsyn kan smidigt anpassas till det differentierade behovet. Beredningen anser att man därför bör eftersträva en större smidighet i utnyttjandet av barnstugorna, dvs. daghem, lekskolor m. m. Förslagen tar bl. a. sikte på att barntillsynen under en mindre del av dagen — lekskoleformen — och barntillsyn under längre tid — daghemsformen — i viss omfattning skall kunna föras samman i en gemensam barnstuga för barn i åldrarna närmast under sju år. Samtidigt måste platsantalet utökas. Någon risk för att utbyggnadstakten för dag- och fritidshemmen skulle

bli för hög föreligger inte, eftersom efterfrågan på platser nära nog överallt vida överstiger tillgången.

Det nu tillämpade systemet med en i allmänhet relativt fast uppdelning i olika enheter för skilda verksamhetsformer inom barnstugeverksamheten kan ofta inte tillgodose de krav på flexibilitet, som sålunda bör ställas på verksamheten. Möjlighet finns redan nu att låta befintliga institutioner betjäna olika tillsynsbehov — i de fall då institutionerna från början utrustats för att kunna användas både som daghem och lekskola eller genom kompletteringar kunnat betjäna båda ändamålen. Beredningen förordar en mera medveten inriktning av barnstugornas utnyttjande på ett sådant sätt. Bl. a. bör ingående studeras och prövas möjligheterna att inom en begränsad tilläggsram i fråga om särskilda utrymmen och utrustning göra lekskolelokaler temporärt användbara även för daghemsändamål. Med rationaliserat kosthåll, innebärande användning av djupfryst eller färdiglagad mat, bör exempelvis ekonomiutrymmena inom en sådan institution kunna starkt begränsas. En annan möjlighet erbjuder en typ av barnstuga, som beredningen i sin undersökning redovisar som en integrerad eller gemensam barnstuga. Den bygger på förutsättningen att man skall kunna tillgodose olika behov.

En gemensam barnstuga för kortare och längre tillsynstider

Möjligheterna att organisera en integrerad eller gemensam barnstuga har i särskild mån varit föremål för intresse inom den delegation inom familjeberedningen, som utfört det förberedande utredningsarbetet. De olika aspekterna på denna typ av barnstuga har ingående diskuterats och ett antal modeller har studerats. I sin promemoria lämnar familjeberedningen en relativt utförlig beskrivning av delegationens huvudsynpunkter i denna fråga och olika exempel på tillämpningen av principen om en gemensam barnstuga redovisas.

Den gemensamma barnstugan bygger på förutsättningen att man skall kunna tillgodose barnens och föräldrarnas olika behov av tillsynstider. Den utformas primärt som ett daghem men utgår från som normalt att barn — särskilt i fem—sexårsåldern — skall kunna ta del av barnstugans verksamhet oberoende av tillsynstidens längd. Rekryteringsunderlaget blir därigenom större för varje enskild institution. Den främsta avsikten med integrationen är, att den gemensamma barnstugan samtidigt skall kunna ta emot dels barn vilkas föräldrar förvärvsarbetar och som därför är i behov av tillsyn under hela dagen eller större del av dagen (heltids- eller deltidstillsyn), dels barn vars ena förälder är hemarbetande men som ändå bör ges tillfälle att deltaga i den pedagogiska verksamhet som bedrivs i barnstugorna (korttidstillsyn).

Familjeberedningen anser att den gemensamma barnstugan i fortsättningen bör vara ett alternativ till de nuvarande tillsynsformerna. Givetvis bör kommunerna själva avgöra vilken form som de med hänsyn till de lokala förutsättningarna föredrar. Beredningen betonar att de modeller som redo-

visas i promemorian är endast exempel på hur den önskvärda integrationen kan åstadkommas. Redan de nuvarande typerna av barnstugor rymmer möjligheter i detta avseende. I framför allt de största städerna med en relativt stor utbyggnad av den samhälleliga barntillsynen är det också angeläget att man tillvaratar möjligheterna till lokalmässiga och personella förändringar, som oavsett verksamhetens ursprungliga funktion kan skapa en ökad tillgång på exempelvis daghemsplatser i ett läge, där denna sektor är sämre försörjd.

Beredningen framhåller att den gemensamma barnstugan i viss omfattning bör kunna möjliggöra en bättre service för enskilda föräldrars och barns skiftande behov av olika tillsynstider. Även om en stor del av institutionens kapacitet är bunden under hela tiden för institutionens öppethållande, finns det möjlighet att låta ett mindre antal av de barn, som åtnjuter mindre än heltidsvård, vid särskilda tillfällen stanna där längre tid. Familjeberedningen har vid sina beräkningar av personalbehovet förutsatt att de barn, som vistas på barnstugan mindre del av dagen, i allmänhet skall komma och gå vid bestämda tider. En undersökning från Stockholm beträffande närvaron vid daghemmen visar dock, att utnyttjandegraden vid de traditionella daghemmen under vissa tider är långt ifrån 100 % på grund av att många föräldrar inte utnyttjar institutionerna under hela deras öppethållande. Detta talar för att ledig kapacitet kommer att uppstå även i en gemensam barnstuga och kommer att kunna tillåta relativt flexibla tider för de barn, som vistas där mindre tid av dagen i tre- eller femtimmarsgrupper. Beredningen understryker att personalen vid institutionerna och deras huvudmän bör sträva efter ett sådant effektivt utnyttjande av institutionerna, som en utbredd tillämpning av flexibla tider innebär. Naturligtvis kan detta inte i praktiken drivas hur långt som helst. Det skulle ställa alltför stora krav på personalen. En alltför utbredd tillämpning av olika tider för barnen skulle också försvåra det pedagogiska arbete som bygger på gruppsamvaro och sammanhållna grupper. Därför måste tillämpningen av principen om flexibla tider syfta till att i första hand hjälpa de föräldrar, som har mest behov av att kunna få tillsyn under skiftande tidspass. Tillämpningen måste ske efter den praxis som varje kommun anser mest lämplig.

Vad beträffar barnstugornas *öppethållande* rekommenderar familjeberedningen, att de institutioner som tar emot barn till förvärvsarbetande bör hålla öppet till kl. 19 måndagar—fredagar, medan beredningen inte finner något skäl föreligga för en ändring av nuvarande stängningstider på lördagarna liksom inte heller av öppningstiden på morgnarna.

Familjedaghemmen

Enligt familjeberedningens mening är det av största betydelse att en kraftig utbyggnad av barnstugorna kommer till stånd. Detta bör vara grundvalen i det system för en organiserad barntillsyn, som erbjuds av samhället.

I detta system torde samtidigt familjedaghemmen under överskådlig tid komma att utgöra en ofrånkomlig del, om behovet av barntillsyn skall kunna tillgodoses genom samhällets försorg.

Mot bakgrunden härav har beredningen i sin promemoria redovisat en förberedande undersökning av den nuvarande kommunalt organiserade familjedaghemsverksamheten. I anslutning till redovisningen av denna undersökning framhåller beredningen att det — vid sidan av en snabb utbyggnad av daghemmen — är angeläget att vidta också andra åtgärder för att skapa ökade möjligheter att klara barntillsynen för förvärvsarbetande föräldrar. Redan nu sker en tredjedel av barntillsynen genom av samhället organiserade familjedaghem. Även om vissa invändningar kan göras beträffande familjedaghemsverksamheten, bl. a. dess brist på kontinuitet, kan det i dagens läge knappast vara realistiskt att inte söka tillvarata och vidareutveckla de tillsynsmöjligheter den erbjuder.

Familjeberedningen understryker att en förutsättning för att familjedaghemsverksamheten skall kunna accepteras som en god ersättning för barnstugorna är att den blir föremål för en kvalitativ upprustning så att verksamheten kan fungera på ett för de omhändertagna barnen fullt tillfredsställande sätt. Beredningen anvisar i detta avseende vissa förslag till konkreta åtgärder. Målet bör vara att endast fullt godtagbara hem skall komma i fråga när det gäller att ta hand om dagbarn. Bostadsstandarden spelar en stor roll i detta sammanhang och man bör kunna sträva efter att familjedaghemmen har bostäder, som helst inte är mindre än två rum och kök. Hälsotillståndet i familjerna bör styrkas genom hälsointyg och fortlöpande hälsokontroll ske av dagbarnen. Kommunerna bör sträva efter att ge dagbarnsvårdarna möjligheter till utbildning och bör därför i samarbete med länsarbetsnämnderna anordna kurser för dagbarnsvårdare samt söka stimulera nytillkommande och redan verksamma dagbarnsvårdare att genomgå utbildning. Kommunerna bör etablera ett fastare samarbete mellan barnstugor och familjedaghem än vad som nu tycks vara fallet. De bör fortlöpande anordna möten för dagbarnsvårdare i barnstugelokaler och under medverkan av barnstugornas personal. Kommuner som inte bedriver barnstugeverksamhet bör kunna engagera förskollärare från annan ort till möten med dagbarnsvårdare. Viss förbrukningsmateriel som förekommer i barnstugornas verksamhet bör också ingå i familjedaghemmens utrustning och bör kunna utlämnas till familjedaghemmen i form av »lekpaket». Möjligheten att bereda dagbarnsvårdarna avlösning genom hjälp av barnsamariter eller hemvårdarinnor bör undersökas inte bara vid sjukdomsfall o. d. utan också för att inte dagbarnsvårdarnas intresse för uppgiften skall hämmas genom en alltför stor bundenhet. Komplementen i form av lekskoleplatser och avlösningshjälp får ses som led i strävan att höja familjedaghemsvårdens standard för barnens vidkommande men också som ett led i strävandena att underlätta rekryteringen av nya familjedaghem. Det

kan anses troligt att familjedaghemsvården blir mer attraktiv både för vårdare och föräldrar, om den får en ökad kontinuitet och genom andra åtgärder i högre grad än nu kommer att likna institutionsvården. Om tillgången på familjedaghemsplatser skall kunna öka, anser familjeberedningen det vara ofrånkomligt att det sker en uppräkning av kommunernas ersättningar till familjedaghemmen. Utan att ersättningsfrågan regleras torde det inte vara möjligt att skapa förutsättningar för en ytterligare utbyggnad av verksamheten och bibehålla urvalsprincipen eller skärpa kraven på familjedaghemmens standard.

Familjeberedningen erinrar också om att frågan angående statsbidrag till familjedaghemsverksamheten har diskuterats vid åtskilliga tillfällen under senare år. Som ett skäl för att familjedaghemsverksamheten borde bli statsbidragsberättigad har anförts att främst mindre kommuner, vilka saknar underlag för daghemsinstitutioner och således inte kommer i åtnjutande av statsbidrag till dessa, kan behöva ekonomiskt stöd till av dem bedriven familjedaghemsverksamhet. Det visar sig emellertid att familjedaghemsverksamheten i de flesta fall bedrivs i kommuner, som också har en betydande andel av de befintliga platserna i daghemsinstitutioner, varför det vid införande av statsbidrag skulle bli dessa som också kom i åtnjutande av huvudparten av stödet. Vid kommunenkäten år 1964, som socialstyrelsen företog för långtidsutredningens räkning, framkom att organiserad familjedaghemsverksamhet förekom i 203 kommuner. Av de 8 474 platserna fanns dock 7 282 i städer, medan köpingar och landskommuner svarade för endast 1 192 platser. Över 6 000 av platserna fanns i tolv av rikets största städer. Även om det kan beräknas att ett stort antal kommuner, som förut helt saknat familjedaghemsverksamhet, kommer att anordna sådan, torde den kvantitativt största ökningen fortfarande komma att ske i de orter som redan har en stor andel av verksamheten i familjedaghem och vid daghemsinstitutioner.

Ett av de skäl, som har anförts mot ett statligt stöd till familjedaghemsverksamheten, är att kommunernas kostnader för denna form av barntillsyn är mycket blygsamma i förhållande till deras kostnader för verksamheten vid daghemsinstitutioner. Om ett statligt bidrag till familjedaghemsverksamheten infördes skulle det kanske medverka till att utbyggnaden av daghemsinstitutioner ägnades mindre intresse och att den eftersläpning som där föreligger kunde bli bestående. Ett eventuellt statsbidrag till familjedaghemsverksamheten kan därför inte få medföra att kommunerna satsar ensidigt på denna vårdform. Det skulle bli nödvändigt med garantier för att avvägningen mellan utbyggnaden av daghemsinstitutioner och en utökning av familjedaghemsverksamheten inte blev en fråga om ekonomi utan en fråga om hur kommunerna skall kunna skapa tillräckligt stora tillsynsresurser utan att kvalitets- och kontinuitetskraven blir eftersatta.

Beredningen erinrar om att socialstyrelsen i sin anslagsframställning för

budgetåret 1966/67 har tagit upp frågan om statsbidrag till familjedaghemsverksamhet. Styrelsen har därvid hänvisat till att verksamheten numera fått en sådan omfattning, att den bör sanktioneras av statsmakterna genom att man inför begreppet familjedaghem i barnavårdslagen och inför ett statsbidrag till sådan verksamhet. Socialstyrelsen anser att en förutsättning för att statsbidrag skall kunna utgå till familjedaghem är att denna vårdform blir reglerad i författning. Detta bör enligt styrelsens mening ske genom att man inför dels en anmälningsskyldighet i samband med mottagande av dagbarn och dels en skyldighet för barnavårdsnämnden att ha tillsyn över denna verksamhet. Statsbidrag för vården skulle utgå endast för de hem, som för ändamålet godkänts av barnavårdsnämnden. Statsbidraget föreslås av styrelsen till 2 kr. per barn och dag.

Utan att ta ställning till frågan om statsbidrag till familjedaghemsverksamheten pekar familjeberedningen på några svagheter i detta förslag. Om ett statsbidrag till familjedaghemsverksamhet skall kunna motiveras bör det vara med sikte på att öka tillgången på barntillsyn genom att få flera hem att erbjuda sig för familjedaghemsvård och för att påverka familjedaghemmens standard, så att denna får en välbehövlig lyftning uppåt. Den främsta anledningen till familjedaghemsverksamhetens ojämna standard och brist på kontinuitet är emellertid den låga ersättning, som utgår till dagbarnsvårdare. Den skulle knappast förbättras av ett statsbidrag med 2 kr. per barn och dag, som skulle utgå utan villkor att familjedaghemmen fick en höjning av sin ersättning, och inte heller skulle den särskilt sporra de kommuner som nu självmant håller en högre ersättning att höja denna ytterligare. Kommuner, som söker hålla en mera rimlig ersättning till familjedaghemsvårdarna och en väl utbyggd inspektionsverksamhet, skulle inte heller uppmuntras till ytterligare förbättringar på detta område. Bidragskonstruktionen stämmer knappast med de förenklingsprinciper som under senare år tillämpats vid utformningen av statsbidrag till olika kommunala verksamheter. Det är svårt att värja sig mot intrycket av administrativt krångel, när redovisningsskyldigheten för kommunerna skulle presenteras. Ett eventuellt statsbidrag till familjedaghemsverksamhet måste alltså enligt familjeberedningens mening bygga på andra administrativa förutsättningar och kunna utlösa de bestämda effekter, som beredningen i sin promemoria betecknat som eftersträvansvärda, nämligen en ökad tillgång på familjedaghem, en större kontinuitet i den barntillsyn de utövar och en genomgående högre kvalitet i vårdhänseende. Beredningen har inte för sin del tagit någon ståndpunkt till frågan om statsbidrag. Den menar att för detta ändamål behövs en mer penetrerande utredning än vad familjeberedningen för sin del hunnit göra.

Beredningen påpekar också att mellan 180 000 och 190 000 småbarnsmödrar befinner sig på arbetsmarknaden men att endast vart nionde eller tionde av deras barn f. n. tas om hand på daghemsinstitutioner eller i av

kommunerna godkända familjedaghem. Enligt familjeberedningens undersökningar »Hemarbete och servicekontakter» (SOU 1965: 65) är motsvarande siffra 9 %, vilket nära överensstämmer med den officiella statistiken. Enligt samma undersökning av familjeberedningen skulle drygt dubbelt så många barn tas om hand av betald hemhjälp eller av släkt och grannar. Sammanlagt en tredjedel av alla barn är redovisade i och med detta. Men hur återstående två tredjedelar, 120 000 barn, har det ordnat är inte utrönt. Man kan anta att här förekommer en stor marknad av privat ordnade familjedaghem. Hur denna marknad skulle komma att påverkas av ett statsstöd till familjedaghemsverksamheten i kommunal regi har man f. n. ingen föreställning om.

Familjeberedningen anser att det bör göras en närmare undersökning även av den icke kommunalt ordnade familjedaghemsverksamhetens omfång och kvalitet. Åtgärder för en ökad stabilitet i familjedaghemsverksamheten måste vidare vägas mot ersättningsfrågan och denna i sin tur analyseras med hänsyn till matkostnaderna för dagbarnen och den direkta arbetsersättningen, vad som kan betraktas som utlägg och vad som är inkomst och eventuell skattepliktig sådan. Dessa många utestående frågor kräver ytterligare utredning, och familjeberedningen förordar att denna utredning anförtros en särskild utredningsman som får för ändamålet nödvändiga resurser till sitt förfogande.

De statliga åtgärderna

Familjeberedningen framhåller att uppgiften att svara för den av samhället organiserade barntillsynen är en kommunal angelägenhet. De statliga åtgärderna bör därför ta sikte på att underlätta för kommunerna att bedriva denna verksamhet på ett tillfredsställande sätt och i ökad omfattning.

Möjligheterna till en utbyggnad av barnstugorna är till stor del beroende av i vilken omfattning det utbildas tillräckligt med förskollärare. Den betydande utökning av förskoleseminariernas kapacitet, som skett under senare år, kommer emellertid att medföra väsentligt ökad tillgång på förskollärare redan inom de närmaste åren. Därigenom undanröjs ett avgörande hinder för en utbyggnad av den barntillsyn som sker genom barnstugorna.

En eftersläpning i den kommunala planeringen för daghem och fritidshem har varit en av de väsentligaste orsakerna till den hittills låga utbyggnadstakten för dessa institutioner. Denna eftersläpning är ännu inte inhämtad, även om planeringsläget i många kommuner har väsentligt förbättrats sedan familjeberedningen gjorde sin förra undersökning i denna fråga år 1962. Planeringen av barntillsynsinstitutioner är liksom övrigt byggande till väsentlig del av långsiktig karaktär. Beredningen betonar därför betydelsen av en långsiktig planering när det gäller barnstugebyggandet. Redan i det första planeringsstadiet — vid utarbetandet av region- och generalplanerna — bör mark reserveras för barnstugorna. Det är också nödvändigt att bestämmelser utformas för att i stadsplanerna säkerställa markbehovet för

barnstugorna. Familjeberedningen förordar att byggnadsstadgan kompletteras i detta avseende. Därigenom skapas enligt beredningens mening garantier för en långsiktigare planering när det gäller barnstugebyggandet.

Som ett led i de statliga initiativen för att stimulera intresset hos de lokala myndigheterna för en förbättrad planering av kommunala åtgärder för barntillsynen inrättades år 1963 en central samarbetsgrupp för daghem och fritidshem. Den består av representanter för socialstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, skolöverstyrelsen och bostadsstyrelsen. Genom samarbetsgruppens tillkomst har getts möjligheter att jämsides med socialstyrelsens reguljära rådgivningsverksamhet bedriva ett upplysningsarbete på bredare front. På samarbetsgruppens tillskyndan har efter hand bildats regionala samarbetsgrupper på länsplanet med representanter för olika statliga länsmyndigheter, för de fackliga organisationerna och för arbetsgivarna. Länsgruppernas verksamhet har numera fått en fastare form, och Kungl. Maj:t har ställt medel till förfogande för verksamheten. Hittills har länsgrupper inrättats i 22 län. Flertalet länsgrupper har vid detta laget informerat länets kommuner om sitt arbete. På sina håll har denna information åtföljts av en begäran om uppgifter rörande dagsläget och planering i fråga om daghem och fritidshem. Några grupper har särskilt uppmanat kommunernas byggnadsnämnder att bevaka daghemsbyggandet vid bostadsområdenas planering. I vissa fall har länsgrupperna också verkställt utredningar om arbetskraftssituationen i olika kommuner.

De statliga åtgärderna på utbildningssidan och i fråga om planeringen kompletteras med en direkt ekonomisk insats i form av statsbidrag till barnstugeverksamheten. En betydande förstärkning av dessa statliga bidrag genomfördes år 1963. Enligt familjeberedningens mening bör nu övervägas en ytterligare förbättring av det statliga stödet för daghem och fritidshem.

Departementspromemorian

Frågan om det statliga stödets utformning och storlek när det gäller barnstugeverksamheten har i anslutning till familjeberedningens promemoria övervägts inom socialdepartementet. Som redan inledningsvis nämnts har förslagen i denna fråga redovisats i en departementspromemoria av den 29 december 1965. Riktpunkterna har varit dels att betydligt öka bidraget till byggnadskostnaderna för att därigenom underlätta en snabb utbyggnad av barnstugeverksamheten med nya institutioner, dels att göra en översyn av driftbidragets utformning och i samband därmed åstadkomma en höjning av driftbidragen till daghem och fritidshem.

Bidrag och lån till byggnadskostnaderna

I departementspromemorian föreslås att det nuvarande anordningsbidraget på högst 2 500 kr. per plats fördubblas till högst 5 000 kr. per plats.

Detta kraftigt höjda anordningsbidrag bör kompletteras med ett särskilt statligt lånestöd. Ett sådant statslån bör regelmässigt kunna utgå med 4 000 kr. per plats. Därigenom kommer det statliga stödet till byggnadskostnader för en barnstuga att totalt utgöra 9 000 kr. per plats. I de fall då den beräknade kostnaden för anordnande av en barnstuga — exempelvis vid ombyggnad — understiger 9 000 kr. per plats, bör i första hand anordningsbidrag utgå och vid behov lån kunna beviljas för den del av den beräknade byggnadskostnaden som ligger mellan 5 000 och 9 000 kr. per plats. Anordningsbidrag och lån till barnstugelokaler bör kunna utgå, då lokalerna är anordnade på sådant sätt att de kan användas för barntillsyn hela dagen eller i vart fall minst fem timmar per barn och dag.

Bidrag till driftkostnaderna

Bestämmelserna om bidrag till driftkostnaderna föreslås få en sådan utformning, att de ger garantier för att ett visst minimiantal platser i en barnstugeavdelning används för så lång tillsynstid per barn och dag att de kan stå till förfogande för barn till förvärvsarbetande kvinnor. Samtidigt bör bidragsreglerna inte hindra en kombination av kortare och längre tillsynstider inom en och samma barnstuga. En lämplig avvägning har därvid ansetts vara att i en bidragsberättigande barnstugeavdelning minst två tredjedelar av antalet platser i avdelningen skall utnyttjas för heldagstillsyn eller för tillsynstider på minst fem timmar per barn och dag.

Vid en sådan omläggning av bidragssystemet uppkommer frågan om det finns tillräckliga skäl för att bibehålla det nuvarande driftbidraget till lekskolor. Detta bidrag, som utgår med 100 kr. per plats och år, täcker endast 5—6 % av kostnaderna och är alltså av ringa ekonomisk betydelse. Eftersom varje lekskoleplats i regel utnyttjas för två barn per dag, uppgår bidraget i praktiken till 50 kr. räknat per barn och år. Ett bortfall av bidraget kan alltså kompenseras med en så obetydlig avgiftshöjning som ca 5 kr. per månad.

I departementspromemorian föreslås det särskilda bidraget till lekskolor därför avvecklat i sin nuvarande form i samband med att ändrade bidragsregler införs för barnstugeverksamheten.

Samtidigt med en ändring av bestämmelserna om bidrag till driften av barnstugor bör de nuvarande bidragsbeloppen i övrigt höjas. Det nuvarande bidraget med 1 200 kr. per plats och år vid daghem föreslås därvid ökat till 1 600 kr. per plats och år och bidraget till fritidshem ökat från nuvarande 500 kr. till 600 kr. per plats och år.

Kostnaderna för det statliga stödet

För budgetåret 1966/67 skulle de i departementspromemorian framlagda förslagen medföra ett anslagsbehov som — med hänsynstagande till utbetalningsbestämmelserna — kan beräknas till 14 milj. kr. för anordningsbidraget, 10 milj. kr. för lånestödet och 24 milj. kr. för driftbidraget, dvs. tillhopa

48 milj. kr. De för innevarande budgetår anvisade anslagen utgör — förutom 1 à 2 milj. kr. för statliga bostadslån — 20 milj. kr. Statens kostnader för stödet till barnstugeverksamheten blir alltså enligt förslaget mer än fördubblade.

Remissyttrandena

Familjeberedningens redovisning av de faktorer som bestämmer behovet av organiserad barntillsyn vitsordas av remissinstanserna. De barnavårdande och pedagogiska motiven betonas i bl. a. yttrandena från barnavårdsnämnderna. Vid sidan av dessa motiv understryker flera remissinstanser vad beredningen anfört i fråga om arbetsmarknadens behov av barntillsyn för att kunna tillgodogöra sig de arbetskraftsresurser som de gifta kvinnorna utgör. De arbetsmarknadsmässiga synpunkterna framhålls särskilt av bl. a. *arbetsmarknadsstyrelsen, Svenska stadsförbundet, Svenska kommunförbundet, Svenska arbetsgivareföreningen, LO* och *SACO*. Även *socialstyrelsen* förklarar sig vara införstådd med de arbetsmarknadspolitiska önskemålen och det behov av ökade möjligheter till barntillsyn som följer därav. I några yttranden, bl. a. från *Sveriges socialdemokratiska studentförbund*, framhålls även behovet av barnstugornas tjänster för studerande föräldrar. Mot bakgrunden av det stora behovet av barntillsyn har remissinstanserna i allmänhet liksom beredningen den uppfattningen, att familjedaghemmen måste ingå i den av samhället organiserade barntillsynen jämsides med en utbyggd barnstugeverksamhet.

Beredningens synpunkter på inriktningen av barnstugornas utbyggnad möter också ett positivt gensvar i remissyttrandena. *Skolöverstyrelsen* finner det i nuvarande utvecklingsskede rimligt att man i första hand söker främja utbyggnaden av sådana institutioner som främst tillgodoser behovet av barntillsyn för heltids- och deltidsarbetande föräldrar. *LO* betonar särskilt att tillsynen av barn till ensamstående barnförsörjare och förvärvsarbetande föräldrar bör prioriteras. *Sveriges förskollärares riksförbund* anser att under de närmaste åren erfordras en snabb utbyggnad av daghemmen men framhåller att lekskoleverksamheten därefter bör stödjas. *Socialstyrelsen* förklarar att familjeberedningens synpunkter på den fortsatta utbyggnaden av barnstugorna och inriktningen av deras framtida verksamhet i stort sett sammanfaller med den uppfattning som styrelsen har i dessa frågor. Några av remissinstanserna, bl. a. *socialstyrelsen* och *arbetsmarknadsstyrelsen*, understryker att även fritidshemmen för barn i skolåldern behöver byggas ut.

Det av familjeberedningen framförda förslaget om en gemensam barnstuga för kortare och längre tillsynstider tillstyrks i princip av i stort sett samtliga remissinstanser.

Socialstyrelsen har principiellt samma inställning som beredningen till

den föreslagna integrerade eller gemensamma barnstugan och påpekar att ett sådant utnyttjande av barnstugorna med fördel redan visat sig möjligt att realisera. *Barnavårdsnämnden i Stockholm* anför, att det allmänt och principiellt finns anledning instämma i de tankegångar som varit vägledande för beredningen i denna del, nämligen att de olika verksamheterna för barn i förskoleåldern innehållsmässigt och organisatoriskt bör sammanföras. *LO* tillstyrker förslaget och framhåller att av såväl principiella som pedagogiska skäl någon uppdelning av barnen efter nuvarande grunder inte bör ske. Enligt *Svenska arbetsgivareföreningens* mening bör den föreslagna integreringen kunna bidra till en önskvärd ökning av antalet platser för att tillgodose förvärvsarbetande föräldrars behov av barntillsyn.

Vissa av de exempel som beredningen redovisat för att illustrera den praktiska tillämpningen av principen med en gemensam barnstuga föranleder däremot invändningar i åtskilliga av remissyttrandena. I regel riktar sig remissinstanserna därvid mot de alternativ som innebär att en grupp med barn för heldagstillsyn vid två tillfällen under dagen skulle sammanföras med olika korttidsgrupper. En sådan anordning anses medföra stora trötthetsrisker för barnen i heldagsgruppen och anses också ha pedagogiska nackdelar. Synpunkter i detta avseende framförs av bl. a. *socialstyrelsen, skolöverstyrelsen* och *Sveriges förskollärares riksförbund.*

I några av remissyttrandena, bl. a. från *socialstyrelsen,* understryks beredningens uttalande att den gemensamma barnstugan bör vara ett alternativ till de nuvarande tillsynsformerna. *Arbetsmarknadsstyrelsen* önskar däremot en klarare prioritering av den föreslagna tillsynsformen. *Svenska stadsförbundet* delar beredningens uppfattning att det bör ankomma på kommunerna som huvudmän för verksamheten att avgöra vilken form man vill föredra. *TCO* betonar att den integrationstanke som ligger bakom beredningens förslag bör kunna utformas på ett mera flexibelt sätt än vad som framgår av de exempel beredningen redovisat. *LO* anser att förslaget bör kunna motverka den nuvarande ojämna tillväxttakten mellan daghem och lekskolor och framhåller att man i kommunerna bör undersöka vilka möjligheter det finns att omändra nuvarande lekskolor till att fungera som integrerade barnstugor.

I flera remissyttranden, bl. a. från *socialstyrelsen, skolöverstyrelsen* och *Svenska stadsförbundet,* understryks att den gemensamma barnstugan accentuerar behovet av att verksamheten vid barnstugorna noga följs upp i pedagogiskt och psykologiskt hänseende och blir föremål för barnpsykologisk forskning. Flera av remissinstanserna tar också upp frågan om tillsyn av sjuka barn och anser att denna verksamhet bör ingå i den organiserade barntillsynen.

Beredningens rekommendation beträffande barnstugornas öppethållande behandlas i några yttranden. *Socialstyrelsen* har inte något att erinra mot beredningens uttalande och påpekar att de omnämnda tiderna för

det dagliga öppethållandet finns angivna i styrelsens anvisningar beträffande barnstugor. *Arbetsmarknadsstyrelsen* understryker betydelsen av att barnstugornas öppethållande anpassas efter behov och krav från föräldrar med oregelbunden arbetstid och skiftarbete. *TCO* anser det angeläget att barnstugorna vid behov också kan ta emot barn för nattillsyn. Enligt *barnavårdsnämnden i Linköping* och *barnavårdsnämnden i Malmö* bör barnstugorna inte hållas öppna längre än till kl. 19.

Familjeberedningens uppfattning att familjedaghemmen på lämpligt sätt bör inordnas i systemet för den av samhället organiserade barntillsynen delas i allmänhet av remissinstanserna.

De av beredningen anvisade möjligheterna att åstadkomma större stabilitet och höjd kvalitet på familjedaghemmen mottas genomgående positivt i yttrandena. *SACO* finner de av beredningen rekommenderade åtgärderna vara väl ägnade att tillgodose dessa syften. *Skolöverstyrelsen* stöder förslaget om kurser för dagbarnsvårdare, *bostadsstyrelsen* betonar angelägenheten av att familjedaghemmens bostadsstandard beaktas och *Sveriges förskollärares riksförbund* framhåller att bestämmelser bör utarbetas rörande de krav som skall ställas på familjedaghemmen. *Ensamma föräldrars förening* och *Fredrika Bremerförbundet* anser det viktigt att ersättningen till dagbarnsvårdarna höjs. *Socialstyrelsen* betecknar den nuvarande familjedaghemsverksamheten som en vildvuxen företeelse utan önskvärd stadga och anser att familjedaghemsverksamheten bör författningsmässigt regleras. *Barnavårdsnämnden i Stockholm* anför att de av beredningen framförda kraven på viss bostadsstandard, hälsokontroll, utbildningsmöjligheter för dagbarnsvårdare, intensifierad inspektion och rådgivning, närmare samarbete mellan barnstugor och familjedaghem m. m. från barnavårdande synpunkter framstår såsom i princip riktiga och önskvärda. Barnavårdsnämnden betonar emellertid, att det i nuvarande läge kan vara svårt att realisera ett sådant utvecklingsprogram som helhet. Avgörande för familjedaghemmens kvalitet är framför allt dagmammans personliga egenskaper och förutsättningar för vårduppgiften. Det är därför enligt barnavårdsnämndens mening viktigt, att kraven på t. ex. tillsynsmiljön och på dagbarnsvårdarens formella meriter inte fixeras genom alltför detaljerade föreskrifter, som kan verka hämmande på rekryteringen av eljest kvalificerade och lämpliga familjedaghem.

Beredningens synpunkter på frågan om statsbidrag till familjedaghem och beredningens förslag om en mera ingående utredning av olika frågor rörande familjedaghemmen behandlas i åtskilliga av remissyttrandena. *Svenska stadsförbundet* och *Svenska kommunförbundet* anser i likhet med beredningen att dessa spörsmål bör närmare utredas. De båda förbunden delar därvid beredningens invändningar mot det av socialstyrelsen skisserade förslaget om statsbidrag. *LO* instämmer i vad beredningen anfört som invändningar mot ett statsbidrag till familjedaghemmen och *Sveriges förskol-*

lärares riksförbund avvisar tanken på statsbidrag till denna verksamhet. *SACO* anser att statsbidragsfrågan bör särskilt utredas. *Barnavårdsnämnden i Norrköping* och *barnavårdsnämnden i Hälsingborg* anser att statsbidrag bör utgå, medan *barnavårdsnämnden i Malmö* ställer sig tveksam härtill. *Barnavårdsnämnden i Stockholm* delar beredningens uppfattning att ytterligare utredning av frågan bör komma till stånd. Barnavårdsnämnden framhåller samtidigt att familjedaghemsverksamheten utgör ett komplement och ett alternativ till institutionsvården och att det därför synes rimligt och följdriktigt att familjedaghemmen liksom institutionsvården får åtnjuta statligt stöd. Risken för att ett sådant statligt stöd skall hämma en önskvärd utbyggnad av institutionsvården bör enligt barnavårdsnämndens uppfattning utan större svårighet kunna undanröjas, t. ex. genom fastställande av ett visst kvotförhållande mellan antalet tillgängliga daghemsplatser och antalet bidragsberättigade familjedaghemsplatser inom kommunerna. I flera av remissyttrandena, bl. a. från *socialstyrelsen*, tillstyrks familjeberedningens förslag att frågorna rörande familjedaghemsverksamheten görs till föremål för särskild utredning.

Beträffande de statliga åtgärderna i fråga om barnstugeverksamheten berör *skolöverstyrelsen* utbildningen av förskollärare och annan personal. Skolöverstyrelsen framhåller att den år 1960 ökade och alltjämt ökande utbildningskapaciteten vid förskoleseminarierna är beräknad så, att tillgången på förskollärare — även med hänsyn tagen till avgången från yrket — skall räcka för att möta den planerade utbyggda barnstugeverksamhetens behov av personal. Innevarande år kommer 650 nyutbildade förskollärare ut från seminarierna och redan om två år kan det årliga utsläppet beräknas omfatta mer än 1 000 nya förskollärare. Likaså sker inom vårdyrkesutbildningen en successiv utbyggnad av utbildningslinjer med inriktning på andra personalkategorier med tjänstgöring vid barnstugor.

När det gäller de statliga åtgärderna i övrigt — frånsett det ekonomiska stödet — uppehåller sig remissinstanserna i huvudsak vid de av beredningen berörda planeringsåtgärderna. Flera remissinstanser, bl. a. *arbetsmarknadsstyrelsen* och *LO*, anser det angeläget att i byggnadsstadgan införs bestämmelser som innebär att även institutioner för kollektiv barntillsyn skall omfattas av stadsplaneringen. *Byggnadsstyrelsen* anser sig inte kunna tillstyrka att sådana bestämmelser införs i byggnadsstadgan med hänsyn till att det skulle innebära en återgång till en äldre ordning med detaljföreskrifter av olika slag i byggnadsstadgan. Å andra sidan vill byggnadsstyrelsen starkt understryka behovet av information till kommunerna i dessa frågor. Styrelsen förklarar sig också beredd att i samråd med den centrala samarbetsgruppen för daghem och fritidshem medverka till normer för den planeringsmässiga behandlingen av barnstugeverksamheten. *Bostadsstyrelsen* påpekar sambandet med de kommunala bostadsbyggnadsprogrammen och erinrar

om att kommunerna då dessa program upprättas bl. a. skall beakta följdinvesteringar till bostadsbyggandet i form av daghemsbyggande. *Socialstyrelsen* menar att man borde överväga regler som skulle innebära skyldighet för kommunerna att upprätta byggnadsprogram för barnstugor. Såväl bostadsstyrelsen som socialstyrelsen anser det önskvärt att kunna bestämma behovet av olika barnstugeplatser med hjälp av enkla schablonregler. Socialstyrelsen uppger att styrelsen f. n. undersöker möjligheterna att få fram sådana regler men att några konkreta förslag ännu inte föreligger.

Det i departementspromemorian framlagda förslaget om ökat statligt stöd till barnstugor behandlas ingående i remissyttrandena. Behovet av en förbättring av det statliga stödet i syfte att underlätta en snabb utbyggnad av barnstugeverksamheten vitsordas allmänt.

Remissinstanserna ansluter sig i regel principiellt till de i departementspromemorian uppställda riktpunkterna för att öka det statliga stödet till barnstugor. Endast *SACO* anför en principiellt avvikande uppfattning och menar att barnstugeverksamheten, som är en kommunal angelägenhet, bör helt finansieras av kommunerna. En gentemot SACO motsatt ståndpunkt intas av bl. a. *Svenska landstingsförbundet, Svenska stadsförbundet, Svenska kommunförbundet* och *barnavårdsnämnden i Stockholm*. Kommunförbunden framhåller att större valfrihet i fråga om hem- eller yrkesarbete och ett tillskott av kvinnlig arbetskraft i produktionen inte enbart är ett kommunalt intresse. Då samhället i sin helhet tillgodogör sig fördelarna härav, bör enligt förbundens mening även kostnaderna bäras gemensamt. *Barnavårdsnämnden i Uppsala* upplyser att 40 % av barntillsynsplatserna i staden beläggs med barn till studerande.

Förslaget om bidrag och lån till byggnadskostnaderna betraktas genomgående som tillfredsställande. Den närmare utformningen av de för anordningsbidraget och lånet föreslagna reglerna behandlas i en del av remissyttrandena. *Bostadsstyrelsen* anser att valmöjlighet bör föreligga mellan en kombination av anordningsbidrag och särskilt lånestöd samt anordningsbidrag och bostadslån. Som motiv härför anför styrelsen att daghem kan förekomma i statsbelånad byggnad, varvid ett undantagande av daghemslokalerna från bostadslån skulle medföra onödiga administrativa besvärligheter. I sådana fall bör det enligt styrelsens mening vara enklare att endast kombinera bostadslån och anordningsbidrag och inte begagna den särskilda lånemöjligheten. Därvid bör en samordning mellan bostadsstyrelsens och socialstyrelsens beslut ske på samma sätt som hittills tillämpats.

Socialstyrelsen önskar ett klarläggande om såsom säkerhet för lån till annan än kommun bör godkännas endast handlingar, som utgör en betryggande ekonomisk garanti för lånet, eller om mindre stränga krav skall kunna ställas på säkerheten.

Flera remissinstanser, som i och för sig finner den föreslagna höjningen

av statsstödet till byggnadskostnaderna innebära en kraftig förbättring, påpekar att den reella investeringskostnaden likväl torde komma att uppgå till ett högre belopp. *Arbetsmarknadsstyrelsen* framhåller å andra sidan att avvägningen av anordningsbidraget och lånestödet bör utgöra ett incitament till kommunerna att utnyttja serietillverkade institutioner, vilket också kan påskynda en snabb utbyggnad. *Svenska stadsförbundet* och *Svenska kommunförbundet* anser att prisutvecklingen gör det nödvändigt att kontinuerligt ompröva såväl bidrags- som lånedelen. I yttrandena från bl.a. *bostadsstyrelsen* och *barnavårdsnämnden i Borås* påpekas att det föreslagna anordningsbidraget och lånestödet inte tar hänsyn till att byggnadskostnaderna varierar mellan skilda platser i landet.

Flera remissinstanser uttalar att en ytterligare höjning av det föreslagna bidraget till driftkostnaderna i och för sig skulle vara önskvärd, om man därmed skall uppnå en stimulanseffekt av mer genomgripande betydelse. *Barnavårdsnämnden i Stockholm* anför att vid en sannolik driftkostnad av 7 000 kr. per daghemsplats och år i Stockholm staten skulle svara för 1 600 kr., föräldrarna för maximalt 1 400 kr. och staden för minst 4 000 kr. Förslaget att i samband med införandet av ändrade bidragsregler för barnstugeverksamheten avveckla det nuvarande särskilda driftbidraget till lekskolor föranleder erinringar från åtskilliga remissinstanser. Endast *LO* uttalar ett direkt tillstyrkande av förslaget i denna del. *Barnavårdsnämnden i Norrköping* framhåller att lekskolornas funktion är så viktig att staten bör markera detta genom bidrag till verksamheten. *Socialstyrelsen* anser att det särskilda lekskolebidraget tills vidare bör bibehållas och erinrar om det i styrelsens anslagsframställning framförda förslaget att höja detta bidrag från 100 kr. till 150 kr. per plats och år.

När det gäller den tekniska utformningen av det i departementspromemorian föreslagna driftbidraget till barnstugor tar några remissinstanser upp det i förslaget uppställda villkoret att i en bidragsberättigande barnstugeavdelning minst två tredjedelar av antalet platser i avdelningen skall utnyttjas för heldagstillsyn eller för tillsynstider på minst fem timmar per barn och dag. *Svenska stadsförbundet* har inte något att erinra mot syftet med en sådan bestämmelse men förordar att det ges möjlighet till avvikelser från denna regel. Där ett fullt underlag för längre tillsynstider inte föreligger, vilket kan gälla på mindre orter, skulle bestämmelsen kunna innebära att statsbidrag till barnstugans drift helt bortfaller. *Svenska kommunförbundet* anför liknande synpunkter och ifrågasätter om det över huvud taget är erforderligt att statsbidraget görs beroende av en fixerad gräns med avseende på omfattningen av barnstugornas utnyttjande för olika tillsynsformer. Även *barnavårdsnämnden i Stockholm* anser att bidragsbestämmelserna bör utformas så, att de ger möjligheter till avvikelser från den generella regeln. *Socialstyrelsen* påpekar att det vid tillämpningen av denna regel kommer

att uppstå gränsfall där minst två tredjedelar av platsantalet rent faktiskt inte kunnat utnyttjas minst fem timmar per barn och dag.

De nuvarande möjligheterna att erhålla bidrag från allmänna arvsfonden för anordnande av lekskolelokaler och för inventarier till barnstugor förutsätts av *socialstyrelsen* skola bibehållas.

Föredraganden

Frågan om den av samhället organiserade barntillsynen har under de senaste åren kommit allt mer i förgrunden. Den ökade yrkesverksamheten bland gifta kvinnor har i en helt annan omfattning än tidigare rest krav på ökade samhällsinsatser på detta område. Från att ha varit enbart socialt nödvändiga institutioner har daghemmen fått karaktär av serviceanordningar för barnfamiljer med förvärvsarbetande föräldrar. Den fortsatta utvecklingen på arbetsmarknaden kommer att erbjuda ännu större möjligheter för de gifta kvinnorna att ta yrkesarbete. Att sådana önskemål finns hos ett stort antal hemarbetande kvinnor har dokumenterats i olika sammanhang. Det är en uppgift för samhället att skapa förutsättningar för kvinnorna att förverkliga detta önskemål och att alltså bereda kvinnorna valfrihet i fråga om arten av arbete. En av dessa förutsättningar är, att barnen kan tas väl om hand under föräldrarnas frånvaro från hemmet. För att göra detta möjligt behövs en avsevärd utbyggnad av samhällets barntillsyn.

Utbyggnadsbehovet har belysts av familjeberedningen i en promemoria, som lades fram i slutet av förra året. Beredningen framhåller att det krävs snabb planering, kraftfulla insatser och en fördomsfri prövning av alla kombinationer av barntillsyn. Jag vill understryka, att en kraftig utbyggnad av barnstugorna behöver komma till stånd och att den av samhället organiserade barntillsynen därjämte bör omfatta en utbyggd familjedagshemsverksamhet.

Vad beträffar riktlinjerna för barnstugornas utbyggnad har familjeberedningen lagt tyngdpunkten på sådana institutioner som främst tillgodoser behovet av barntillsyn för heltids- och deltidsarbetande föräldrar. Enligt beredningens mening bör man eftersträva en större smidighet i utnyttjandet av barnstugorna, dvs. av daghem, lekskolor m. m. Förslagen tar sikte bl. a. på att barntillsynen under en mindre del av dagen — lekskoleformen — och barntillsyn under längre tid — daghemsformen — i viss omfattning skall kunna föras samman i en gemensam barnstuga för barn i åldrarna närmast under sju år. Det av beredningen framförda förslaget om en sådan gemensam barnstuga har i princip godtagits vid remissbehandlingen. Det bör därför kunna ge vägledning vid den framtida utformningen av verksamheten vid såväl befintliga som planerade barnstugor. Förslaget bör ses som ett alternativ till de nuvarande tillsynsformerna. Som beredningen framhållit bör det ankomma på kommunerna som

huvudmän för verksamheten att avgöra vilken form som i det enskilda fallet befinns lämpligast.

I flera remissyttranden har rests invändningar mot vissa av de exempel som beredningen redovisat för att illustrera tillämpningen av principen med en gemensam barnstuga. Remissinstanserna har därvid riktat sig mot de alternativ som innebär att en grupp med barn för heldagstillsyn vid två tillfällen under dagen skulle sammanföras med olika korttidsgrupper. En sådan anordning anses medföra stora trötthetsrisker för barnen i heldagsgruppen och anses också ha pedagogiska nackdelar. Denna fråga knyter an till behovet av att följa upp verksamheten vid barnstugorna i pedagogiskt och psykologiskt hänseende. Flera remissinstanser har också betonat vikten av barnpsykologisk forskning. Hithörande frågor är avsedda att behandlas av familjeberedningen i en andra utredningsetapp. Beredningen ämnar då återkomma med en redovisning av frågor som äger sammanhang med barnstugornas inre arbete, kontakten med hemmen osv. Jag vill i sammanhanget också erinra om att barnpsykologiska forskningsinstitutet vid lärarhögskolan i Stockholm genom Kungl. Maj:ts beslut den 14 januari 1966 har erhållit bidrag för att slutföra en undersökning rörande trötthetssymtom hos barn på daghem.

Beträffande barnstugornas öppethållande har familjeberedningen rekommenderat, att de institutioner som tar emot barn till förvärvsarbetande normalt bör hållas öppna till kl. 19 på måndagar—fredagar. Detta är en något senare stängningstid än vad som nu i regel tillämpas. Beredningen har inte haft någon erinran mot de nuvarande stängningstiderna på lördagar och inte heller när det gäller öppningstiden på morgnarna. Däremot kan det enligt beredningens mening finnas skäl för en speciell organisation på lördagar med hänsyn till den allt vanligare lördagsledigheten. Dessa dagar kan det sålunda vara motiverat att sammanföra barnen inom en barnstuga till en grupp. Vid remissbehandlingen har bl. a. arbetsmarknadsstyrelsen framhållit betydelsen av att barnstugornas öppethållande anpassas efter behov och krav från föräldrar med oregelbunden arbetstid och skiftarbete. Beredningen har i sin promemoria uttalat, att det bör vara möjligt för den lokala tillsynsmyndigheten, dvs. barnavårdsnämnden, att medge längre öppethållande då en barnstuga betjänar yrkesgrupper med senare arbetstid. Enligt min mening är det en viktig uppgift för de lokala organen att — med beaktande av vad som kan vara lämpligt från barnens synpunkt — i sådana fall anpassa barnstugornas öppethållande till de behov och omständigheter som föreligger.

I anslutning härtill vill jag beröra en näraliggande fråga, som har tagits upp i åtskilliga remissyttranden, nämligen tillsynsmöjligheterna för tillfälligt sjuka barn. Hittills torde ett 30-tal kommuner ha anställt särskild personal — barnvårdarinnor — för tillsyn av sjuka barn. Dessutom lämnas i ungefär en tredjedel av kommunerna hjälp med sådan barntillsyn genom

hemvårdarinnorna. Denna verksamhet sker inom ramen för den sociala hemhjälpen, vartill statsbidrag utgår i särskild ordning. Det bör finnas möjlighet att bygga ut denna verksamhetsform och att vidareutveckla den. Hithörande frågor torde komma att aktualiseras i samband med den utredning rörande familjedaghemsverksamheten som jag kommer att beröra i det följande.

Familjeberedningen har i sin promemoria också tagit upp familjedaghemsverksamheten och redovisat en förberedande undersökning i denna fråga. Även om vissa invändningar kan göras beträffande den nuvarande familjedaghemsverksamheten, bl. a. den brist på kontinuitet som ibland föreligger, kan det enligt beredningens mening i dagens läge knappast vara realistiskt att inte söka tillvarata och vidareutveckla de tillsynsmöjligheter den erbjuder. Remissinstanserna delar i allmänhet beredningens uppfattning att familjedaghemmen därför på lämpligt sätt bör inordnas i den av samhället organiserade barntillsynen.

I familjeberedningens undersökning har anvisats olika möjligheter att åstadkomma större stabilitet och höjd kvalitet på familjedaghemmen. Dessa förslag har mött ett positivt gensvar vid remissbehandlingen. Jag vågar därför utgå från att kommunerna vid utformningen av familjedaghemsverksamheten kommer att ta fasta på de förslag till konkreta åtgärder som beredningen har framlagt.

I sin promemoria har familjeberedningen erinrat om att frågan angående statsbidrag till familjedaghemsverksamheten diskuterats vid åtskilliga tillfällen under senare år. Beredningen har därvid också berört ett av socialstyrelsen i dess anslagsframställning för nästa budgetår framlagt förslag om ett sådant statsbidrag. Socialstyrelsens förslag innebär, att statsbidrag skulle utgå till kommunerna med 2 kr. per barn och dag för de familjedaghem som godkänts av barnavårdsnämnden. Styrelsens förslag innefattar också att familjedaghemsverksamheten skulle regleras genom bestämmelser i barnavårdslagen. Familjeberedningen har framfört vissa erinringar mot utformningen av det av socialstyrelsen skisserade statsbidraget. Enligt beredningens mening bör ett eventuellt statsbidrag till familjedaghemsverksamheten bygga på andra administrativa förutsättningar. Det bör också kunna utlösa de effekter, som beredningen vill eftersträva, nämligen en ökad tillgång på familjedaghem, en större kontinuitet i den barntillsyn de utövar och en i olika avseenden höjd kvalitet på familjedaghemmen. Beredningen har inte tagit ställning till frågan om statsbidrag till familjedaghemsverksamheten. Den har ansett att denna fråga liksom vissa andra frågor rörande familjedaghemmen behöver närmare utredas. Beredningen har förordat att en sådan utredning kommer till stånd i särskild ordning.

Vid remissbehandlingen har Svenska stadsförbundet och Svenska kommunförbundet förklarat sig dela familjeberedningens betänkligheter när det gäller utformningen av socialstyrelsens statsbidragsförslag. De båda kom-

munförbunden anser i likhet med beredningen att denna fråga bör närmare utredas. Beredningens förslag om en mera ingående utredning av denna och andra frågor rörande familjedaghemmen har tillstyrkts även i en rad andra remissyttranden. Jag har därför med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 11 februari 1966 tillkallat en särskild sakkunnig för att verkställa en utredning rörande familjedaghemsverksamheten. Frågan om statsbidrag till familjedaghemsverksamheten bör prövas när resultatet av denna utredning föreligger.

Familjeberedningen har framhållit att uppgiften att svara för den av samhället organiserade barntillsynen är en kommunal angelägenhet. När det gäller de statliga åtgärderna i syfte att underlätta för kommunerna att bedriva denna verksamhet är förskollärarutbildningen av väsentlig betydelse. Möjligheterna till en utbyggnad av barnstugorna är till stor del beroende av i vilken omfattning det utbildas förskollärare. Skolöverstyrelsen har i sitt remissyttrande framhållit, att den ökande utbildningskapaciteten vid förskoleseminarierna är beräknad så, att tillgången på förskollärare skall räcka för att möta den planerade utbyggnaden av barnstugeverksamheten. Innevarande år kommer 650 nya förskollärare ut från seminarierna, och redan om två år kan den årliga examinationen beräknas omfatta över 1 000 förskollärare. Det ökade tillskottet av förskollärare bör i första hand utnyttjas för att öka barnstugornas platsantal. Av socialstyrelsen angivna normer om två förskollärare i varje daghemsavdelning måste fortfarande uppfattas som en målsättning, som kan förverkligas först på längre sikt.

Frånsett det ekonomiska stödet bör de statliga åtgärderna i övrigt inriktas på en förbättrad planering av barnstugeverksamheten. Det är därvid enligt min mening viktigt att daghemsbehovet blir beaktat vid stadsplaneringen. En av familjeberedningen ifrågasatt komplettering av byggnadsstadgan har byggnadsstyrelsen inte ansett sig kunna tillstyrka. Styrelsen har i stället förklarat sig beredd att utarbeta normer för den planeringsmässiga behandlingen av barnstugorna och att informera kommunerna i dessa frågor. Enligt vad jag inhämtat avser byggnadsstyrelsen att inom kort ta itu med denna uppgift. Avsikten är att detta skall ske i samråd med den centrala samarbetsgrupp för daghem och fritidshem, som nu varit i verksamhet ett par år och som består av representanter för socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, bostadsstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen. Denna samarbetsgrupp har till uppgift att söka stimulera intresset hos de lokala myndigheterna för en förbättrad planering av kommunala åtgärder för barntillsynen och bistå kommunerna med råd och upplysningar. För att ge samarbetsgruppen möjligheter att ytterligare utveckla sin verksamhet bör den nu tillföras representanter även från byggnadsstyrelsen, arbetsmarknadsorganisationerna och kommunförbunden.

Jag övergår härefter till att behandla det förslag om ökat statligt

stöd till barnstugor, som har lagts fram i en departementspromemoria. Riktpunkterna för detta förslag har varit dels att betydligt öka bidraget till byggnadskostnaderna för att därigenom underlätta en snabb utbyggnad av barnstugeverksamheten med nya institutioner, dels att göra en översyn av driftbidragets utformning och i samband därmed åstadkomma en höjning av driftbidragen till daghem och fritidshem. Förslaget tar sikte på att underlätta en snabb utbyggnad av de tillsynsformer som ger möjlighet till barntillsyn för förvärvsarbetande föräldrar.

Den barnstugetyp, som är minst kostnadskrävande att uppföra och som samtidigt är fullt godtagbar från användningssynpunkt, utgörs av en serietillverkad barnstuga. Byggnadskostnaden för en sådan barnstuga uppgår till ca 9 000 kr. per plats. Enligt gällande bestämmelser täcker det statliga stödet drygt en fjärdedel av denna kostnad eller — om man vid sidan av det direkta statliga bidraget också kan utnyttja möjligheten till lån vid den statliga bostadslångivningen — ungefär hälften av kostnaden. Jag förordar att det statliga stödet nu höjs väsentligt.

Liksom f. n. bör grunden i det statliga stödet bestå av ett direkt anordningsbidrag. Jag förordar att det nuvarande bidragsbeloppet på högst 2 500 kr. per plats fördubblas till högst 5 000 kr. per plats. Detta kraftigt höjda anordningsbidrag bör kompletteras med ett särskilt statligt lånestöd. Ett sådant statslån bör regelmässigt kunna utgå med 4 000 kr. per plats. Därigenom kommer det statliga stödet till byggnadskostnader för en barnstuga att totalt utgöra 9 000 kr. per plats. Statsstödet kommer alltså att i stort sett motsvara ett belopp som i dagsläget täcker kostnaderna för att bygga en serietillverkad barnstuga. I de fall då den beräknade kostnaden för anordnande av en barnstuga — exempelvis vid ombyggnad — understiger 9 000 kr. per plats, bör i första hand anordningsbidrag utgå och vid behov lån kunna beviljas för den del av den beräknade byggnadskostnaden som ligger mellan 5 000 och 9 000 kr. per plats.

Vid remissbehandlingen har bostadsstyrelsen föreslagit att valmöjlighet bör föreligga mellan en kombination av anordningsbidrag och särskilt lånestöd samt anordningsbidrag och bostadslån. Jag finner en sådan valmöjlighet vara av praktiska skäl motiverad, när en barnstugelokal ingår i en byggnad, för vilken statligt bostadslån beviljas. I sådana fall bör det således vara möjligt att kombinera anordningsbidrag och bostadslån. Någon kombination av statligt bostadslån och det särskilda lånestödet bör däremot inte förekomma.

Nuvarande anordningsbidrag utgår endast till lokaler, som kan användas för daghem och fritidshem. Även den nya stödformen — anordningsbidrag och särskilt lånestöd — bör avse sådana barnstugelokaler som ger möjlighet till barntillsyn för förvärvsarbetande kvinnor. I enlighet härmed föreslår jag att en förutsättning för anordningsbidrag och lån till barnstugelokaler skall vara, att lokalerna är anordnade på sådant sätt, att de kan användas för

barntillsyn hela dagen eller i vart fall minst fem timmar per barn och dag. Som villkor för bidrag och lån bör också gälla, att den som anordnar barnstugan lämnar förbindelse att minst två tredjedelar av antalet platser i lokalen tills vidare skall utnyttjas för barntillsyn åtminstone fem timmar per barn och dag. För fritidshem bör motsvarande villkor vara att lokalen hålls öppen minst fem timmar per dag.

Anordningsbidraget och det särskilda lånestödet bör kunna beviljas kommun och landstingskommun eller annan som anordnar barnstugelokal. Genom en sådan utformning av bidragsreglerna kan det statliga stödet utgå även om annan än kommunen, t. ex. en studentbostadsstiftelse, svarar för byggnadsföretaget. När lokalerna anordnas av annan än kommun, bör det åligga kommunens barnavårdsnämnd att skaffa sig garantier för att barnstugan kommer att drivas enligt av barnavårdsnämnden godkända riktlinjer.

Lånet bör löpa med samma ränta som gäller för lån till lokaler inom bostadslångivningen, dvs. f. n. 5 %. Amorteringstiden bör vara 30 år. Då låntagaren är annan än kommun eller landstingskommun, bör för lånet ställas inteckningssäkerhet eller därmed likvärdig säkerhet.

För lånestödet anvisade medel bör redovisas under särskild rubrik under fonden för låneunderstöd, statskontorets delfond. Anordningsbidrag bör beviljas och utbetalas av socialstyrelsen. Lån bör beviljas av socialstyrelsen och utbetalas av statskontoret. Då byggnadsarbetena påbörjats bör som förskott kunna utbetalas 90 % av beviljat anordningsbidrag. Återstoden av anordningsbidraget samt hela lånebeloppet bör kunna utbetalas när byggnadsarbetena är avslutade.

Kungl. Maj:t bör äga meddela de bestämmelser som erfordras för anordningsbidraget och lånestödet. De nya bestämmelserna bör gälla fr. o. m. den 1 juli 1966 men kunna tillämpas redan på byggnadsföretag som påbörjats efter den 31 december 1965.

För finansiering av byggnadskostnaderna för särskilda lekskolelokaler i samband med bostadsbebyggelse kommer liksom hittills att finnas möjlighet till bostadslån i form av lån för s. k. lokaler.

Till anordnande av lekskolor och för inventarier till barnstugor utgår i regel bidrag från allmänna arvsfonden. Den år 1964 tillsatta arvsfondsutredningen har till uppgift att ompröva de ändamål som allmänna arvsfonden skall tillgodose. I vart fall i avvaktan på resultatet av denna utredning är det avsikten att tills vidare bibehålla de nuvarande möjligheterna till arvsfondsbidrag för lekskolor och för inventarier till barnstugor.

De av familjeberedningen framlagda förslagen rörande barnstugornas organisation aktualiserar en delvis annan utformning av de nuvarande driftbidragen till barnstugor. Som jag förut nämnt tar beredningens förslag sikte bl. a. på att barntillsyn under kortare tid (den nuvarande lekskoleformen) och barntillsyn under längre tid (den nuvarande daghems-

formen) i viss omfattning skall kunna sammanföras i en gemensam barnstuga. Beredningen eftersträvar med sina förslag en sådan smidighet i utnyttjandet av barnstugorna, att platser i lekskolor skall kunna utnyttjas även för längre tillsynstider, samtidigt som vissa platser i daghem skall kunna användas för de kortare tillsynstiderna.

Vid tillämpningen av den barnstugeorganisation som förordats av familjeberedningen utsuddas den nuvarande gränsen mellan daghem och lekskolor. Det blir då önskvärt att söka åstadkomma ett bidragssystem som knyter an till en sådan organisation av barnstugeverksamheten.

Ett sådant bidragssystem bör, liksom det hittillsvarande statsbidraget, främst underlätta utbyggnaden av den barntillsyn som efterfrågas på grund av föräldrarnas förvärvsarbete. Bidragsbestämmelserna bör därför ha en sådan utformning, att de ger garantier för att ett visst minimiantal platser i en barnstugeavdelning används för så lång tillsynstid per barn och dag att de kan stå till förfogande för barn till förvärvsarbetande föräldrar. Samtidigt bör bidragsreglerna inte hindra en kombination av kortare och längre tillsynstider inom en och samma barnstuga. Som en lämplig avvägning i detta hänseende har i departementspromemorian föreslagits, att barnstugeavdelning skall vara bidragsberättigad om minst två tredjedelar av antalet platser i avdelningen utnyttjas för heldagstillsyn eller för tillsynstider på minst fem timmar per barn och dag. Den angivna regeln bör avse fördelningen av de vid barnstugan inskrivna barnen. Jag biträder detta förslag till utformning av bidragsbestämmelserna. Vid remissbehandlingen har framhållits, att det i vissa fall kan vara befogat att kunna göra avvikelser från den nämnda regeln beträffande platsantalet. Möjligheten till dispens från denna regel bör inte vara utesluten. Kungl. Maj:t äger vid utarbetandet av bidragsbestämmelserna ta ställning till formerna för ett sådant dispensförfarande, vilket bör kunna avse även anordningsbidraget.

Samtidigt med den föreslagna ändringen av bidragsbestämmelserna bör de nuvarande bidragsbeloppen för daghem och fritidshem höjas. Jag förordar, att det nuvarande bidraget med 1 200 kr. per plats och år vid daghem ökas till 1 600 kr. per plats och år och att bidraget till fritidshem ökas från nuvarande 500 kr. till 600 kr. per plats och år. Bidragsbeloppet på 1 600 kr. om året skall därvid utgå för varje plats i sådana barnstugeavdelningar där minst två tredjedelar av antalet platser utnyttjas för heldagstillsyn eller för tillsynstider på minst fem timmar per barn och dag. Som villkor för bidraget på 600 kr. per plats och år vid en avdelning i fritidshem bör gälla att avdelningen hålls öppen under minst fem timmar per dag.

Vid en omläggning av bidragssystemet på föreslaget sätt uppkommer frågan om det finns tillräckliga skäl för att bibehålla det nuvarande driftbidraget till lekskolor. Detta bidrag, som utgår med 100 kr. per plats och år, täcker endast 5—6 % av kostnaderna och är alltså av ringa ekonomisk betydelse. Eftersom varje lekskoleplats i regel utnyttjas för två barn per dag,

uppgår bidraget i praktiken till 50 kr. räknat per barn och år. Ett bortfall av bidraget kan alltså kompenseras med en så obetydlig avgiftshöjning som ca 5 kr. per barn och månad. I departementspromemorian har föreslagits, att det särskilda bidraget till lekskolor avvecklas i sin nuvarande form i samband med att ändrade bidragsregler införs för barnstugeverksamheten.

Vid remissbehandlingen har rests invändningar mot detta förslag. Det har därvid framhållits, att lekskolornas funktion är viktig och att detta borde markeras genom att bibehålla ett statligt bidrag till verksamheten. Att lekskolorna fyller en viktig uppgift är enligt min mening ställt utom all diskussion. Erfarenheten har emellertid också visat, att lekskoleverksamheten kunnat utvecklas i snabb takt utan något statsbidrag av nämnvärd betydelse. Det blir då naturligt att ifrågasätta, om det är rationellt att vid en omläggning av bidragssystemet för barnstugorna bibehålla en bidragsform som knappast har någon betydelse såsom stimulans för den verksamhet den avser. Den föreslagna åtgärden ligger i linje med strävandena att förenkla statsbidragssystemet. Förslaget skall ses mot bakgrunden av det ändrade bidragssystem i fråga om barnstugeverksamheten som jag i det föregående har dragit upp riktlinjerna för. Det därvid förordade driftbidraget med 1 600 kr. per plats och år föreslås utgå för varje barnstugeavdelning där minst två tredjedelar av platsantalet utnyttjas för barntillsyn som avser minst fem timmar per barn och dag. Upp till en tredjedel av antalet platser i en bidragsberättigad barnstugeavdelning kan alltså användas för de tillsynstider som tillämpas i nuvarande lekskolor. Utnyttjas en barnstugeavdelning med 15 platser på detta sätt — alltså som en för olika tillsynstider gemensam barnstuga — kan bidrag utgå med 1 600 kr. för var och en av fem lekskoleplatser, dvs. med sammanlagt 8 000 kr. Det nuvarande särskilda lekskolebidraget utgör för samma antal platser sammanlagt endast 500 kr. Jag har med detta exempel velat framhålla, att en avveckling av det speciella lekskolebidraget bör ses mot bakgrunden av de väsentliga förbättringar som samtidigt föreslås när det gäller det statliga stödet till barnstugeverksamheten och som totalt innebär mer än en fördubbling av statens ekonomiska insatser. På de nu angivna grunderna föreslår jag, att det speciella lekskolebidraget avvecklas i samband med den förordade omläggningen av bidragssystemet.

Nuvarande regler angående driftbidrag till barnstugor i fråga om bidragsmottagare, bidragets fastställande och utbetalning m. m. bör i huvudsak kunna bibehållas. Kungl. Maj:t bör äga meddela de erforderliga bidragsbestämmelserna. Statsbidrag till jordbruksdaghem bör utgå enligt oförändrade grunder. De nya statsbidragsreglerna bör gälla fr. o. m. den 1 juli 1966.

De nu framlagda förslagen till ökat statligt stöd till barnstugor kan för budgetåret 1966/67 beräknas medföra ett anslagsbehov av 14 milj. kr. för anordningsbidraget, 10 milj. kr. för lånestödet och 24 milj. kr. för driftbidraget, dvs. tillhopa 48 milj. kr. De för innevarande budgetår anvisade anslagen utgör — förutom 1 à 2 milj. kr. för statliga bostadslån — 20 milj.

kr. Statens kostnader för det föreslagna stödet till barnstugeverksamheten blir alltså mer än fördubblade.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag i det föregående anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

a) godkänna de av mig förordade grunderna för bidrag och lån till anordnande av barnstugor samt för bidrag till driften av barnstugor;

b) till *Bidrag till anordnande av barnstugor* för budgetåret 1966/67 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 14 000 000 kr.;

c) till *Bidrag till driften av barnstugor* för budgetåret 1966/67 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 24 000 000 kr.;

d) till *Lån till anordnande av barnstugor* för budgetåret 1966/67 på kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd, socialdepartementet, anvisa ett investeringsanslag av 10 000 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

J. P. Wieselgren

Bilaga 1.

Familjeberedningens
PM
angående utbyggnad av samhällets barntillsyn

Till KONUNGEN

Genom Kungl. Maj:ts beslut den 22 januari 1965 fick familjeberedningen i uppdrag att genomföra en undersökning av barnstugeverksamhetens utbyggnadsmöjligheter. Familjeberedningen uppdrog åt en delegation inom

beredningen att förbereda utredningen. I delegationen har ingått skyddskonsulenten Linnea Nyman, ordförande, fru Maj-Lis Landberg, avdelningschefen Bertil Rehnberg samt överläkaren Bertil Söderling. Vidare har som ledamöter i delegationen adjungerats sekreteraren Gustav Persson, Landsorganisationen, redaktören Carl-Erik Sandblad, Tjänstemännens Centralorganisation, och skolkonsulenten Karin Strömberg-Lind, Skolöverstyrelsen. Ledamoten Söderling har på grund av sin arbetsbörda inte deltagit i delegationens slutbehandling av ärendet.

Med hänsyn till utredningsuppdragets många pedagogiska, ekonomiska och andra praktiska aspekter har delegationen i en första utredningsetapp begränsat sig till en i huvudsak principiell utredning om barntillsynens organisation samt därvid uppdragit riktlinjerna för en integrerad barnstugeinstitution, som bör kunna tillgodose den i direktiven förordade flexibiliteten beträffande daghemmens och lekskolornas verksamhet med hänsyn till hemmens och arbetsmarknadens behov. Den organisationsform, som delegationen förordat, torde inte tidigare ha prövats i vårt land. Delegationen har därför betonat behovet av utökad barnpsykologisk forskning kring problem — såsom lekgruppernas storlek, lekverksamhetens differentiering etc. — som den nya organisationsformen kan föra med sig.

Familjeberedningen har sedermera studerat och prövat delegationens arbetsresultat och sammanställt delegationens material och värderingar med en för beredningens räkning utförd förberedande undersökning av familjedaghemmen som komplement till barnstugeverksamheten. Denna senare undersökning har utförts av riksdagsledamoten Gördis Hörnlund. Familjeberedningens egna bedömningar och rekommendationer har koncentrerats till föreliggande promemoria med hänsyn till behovet av underlag för prövning av anslagsfrågorna för nästa budgetår vad barnstugeverksamheten beträffar. Det är beredningens avsikt att återkomma med en redovisning av frågor som äger sammanhang med barnstugornas inre arbete, kontakten med hemmen, föräldraavgifterna etc.

Stockholm i december 1965

För Familjeberedningen

ULLA LINDSTRÖM

/*Billy Thorstenson*

Anders Leion

1. Nuvarande förhållanden på den organiserade barntillsynens område

1.1. Olika verksamhetsformer

Begreppet barnstugor omfattar tre olika slag av institutioner, nämligen daghem, fritidshem och lekskolor. Samtliga dessa institutioner har till uppgift att mottaga barn för tillsyn under längre eller kortare del av dagen. I enstaka fall förekommer även viss nattservice. Förutom dessa institutionella vårdformer finns familjedaghem, som i viss omfattning är organiserade av och står under tillsyn av barnavårdsnämnderna.

Barnkrubborna, som daghemmen länge kallades, var från början avsedda för barn vilkas föräldrar uteslutande av sociala skäl behövde få sina barn omhändertagna under moderns bortovaro. De betjänade närmast de sämst lottade grupperna i samhället. Numera kommer barn från alla socialgrupper till daghemmen, vilkas standard successivt höjts till nuvarande goda och jämna nivå. Även lekskolorna som från början — på grund av höga avgifter m. m. — närmast rekryterades från välsituerade familjer har efterhand blivit representativa för alla samhällsgrupper. I dag föreligger knappast några sociala skillnader i rekryteringen av barn till daghem och lekskolor. Emellertid svarar de för delvis olika funktioner. Leken och fostran under ledning av utbildad personal är densamma i båda slagens institutioner — det pedagogiska innehållet skiljer sig inte åt. Men skillnaden ligger i vårdtidens längd. Barnen i lekskolan tas emot ca tre timmar per dag, medan de vistas i daghemmen större delen av dagen och då också måste beredas tillfälle till måltider och vila där. Vidare föreligger den skillnaden att lekskolan inte mottar barn under 3—4 års ålder, medan daghemmen i princip står öppna för barn från ett halvt års ålder och uppåt.

D a g h e m m e n är sålunda avsedda för tillsyn och omvårdnad av barn från spädbarnsåldern till skolpliktig ålder (6 mån.—7 år) under den tid då föräldrarna är borta från hemmet på grund av förvärvsarbete eller studier.

L e k s k o l o r n a tar emot förskolebarn under företrädesvis 3 timmar om dagen. De har som regel en förmiddags- och en eftermiddagsgrupp, varför två barn kan mottagas på varje plats.

F r i t i d s h e m m e n är avsedda för barn i den lägre skolåldern. De skall ge tillsyn åt barn till förvärvsarbetande föräldrar under den skolfria delen av dagen samt under lovdagar och ferier. Det bör observeras att för fritidshemmen är den pedagogiska uppgiften densamma som för daghem och lekskolor.

Familjedaghemmen ger vård och tillsyn i enskilda hem åt förskolebarn och yngre skolbarn, dvs. de tillgodoser samma behov av barntillsyn som daghem och fritidshem.

1.2. Barnstugeverksamheten

Det är i huvudsak kommunerna, som är huvudmän för den del av barntillsynen som sker i institutionella former, dvs. daghem, fritidshem och lekskolor. Ca 74 % av barnstugorna drivs av kommuner och ca 22 % av föreningar. Följande tabell belyser fördelningen av huvudmän.

Tab. 1. Antal institutioner fördelade på huvudmän åren 1960—1964. För år 1964 återges inom parentes även fördelningen av antalet platser

Huvudmän	1960	1961	1962	1963	1964	
Kommuner	726	747	867	918	1 113	(28 290)
Landsting	2	2	2	4	13	(212)
Föreningar	335	341	341	341	334	(8 764)
Industrier	27	14	13	14	13	(277)
Privatpersoner	80	53	57	56	41	(753)
Summa	1 170	1 157	1 280	1 333	1 514	(38 296)

Antalet daghem med kommuner som huvudmän har ökat sedan 1960. Industridaghemmen och daghem i privat regi har minskat. Däremot har daghem i ökat antal inrättats vid sjukhus med landstingen som huvudmän. I december 1964 uppgick antalet sjukhusdaghem till 38 med ca 500 platser. Av dessa torde hälften ha startat under 1964. Antalet inskrivna barn vid sjukhusdaghemmen uppgick till 624 i december 1964. Ytterligare fyra sjukhus beräknades då komma att starta daghemsverksamhet. Vid slutet av 1966 torde antalet sjukhus med daghem uppgå till 52 med omkring 900 platser. En ytterligare expansion är att vänta.

Utvecklingen sedan början av 1950-talet

Aktuell statistik visar att utbyggnaden av daghemmen från början av 1950-talet fram till år 1963 varit mycket begränsad. Tabellen på sidan 35 belyser detta.

Det totala antalet platser vid daghemmen har mellan åren 1955 och 1963 ökat med netto endast lite över 300, medan antalet institutioner under samma period har minskat, dvs. antalet platser per institution har blivit genomsnittligt något högre. Sedan statsbidragen till anordnande och drift av daghem höjdes fr. o. m. 1 juli 1963 har dock antalet daghemsplatser ökat i betydligt snabbare takt. Från detta datum har således antalet daghemsplatser stigit med i runt tal 2 000 fram till mitten av år 1965. Samtidigt har skett en standardhöjning av daghemmen. Till denna utveckling har utan tvivel bidragit — förutom den ökade och skarpare accentuerade efter-

Tab. 2. Antal institutioner och platser åren 1950—1964

År[1]	Institutioner				Platser			
	Daghem	Lek-skolor	Fritids-hem	Summa[2]	Daghem	Lek-skolor[3]	Fritids-hem	Summa
1950	313	477	107	725	9 708	18 743	2 364	30 815
1951	313	538	111	788	9 713	21 167	2 442	33 322
1952	307	574	114	816	9 731	22 460	2 513	34 704
1953	310	593	115	836	9 869	23 256	2 528	35 653
1954	314	640	117	885	9 974	26 415	2 337	38 726
1955	314	671	118	915	10 015	27 769	2 340	40 124
1956	302	708	112	939	10 322	30 535	2 420	43 277
1957	309	760	121	995	10 510	31 911	2 615	45 036
1958	315	795	126	1 035	10 763	33 379	2 745	46 887
1959	304	861	121	1 104	10 035	35 086	2 450	47 571
1960	309	922	130	1 170	10 270	38 373	2 450	51 093
1961	289	946	117	1 157	9 900	39 779	2 062	51 741
1962	304	1 054	129	1 281	10 296	43 659	2 226	56 181
1963	310	1 107	126	1 333	10 340	45 203	2 151	57 694
1964	343	1 175	145	1 514	11 073	49 116	2 665	62 854
därav 1964								
Stockholm	127	221	76	370	4 660	8 856	1 594	15 110
Göteborg	14	82	6	109	1 170	3 712	77	4 959
Malmö	17	29	—	42	711	1 260	—	1 971
Övriga landet	158	843	63	993	4 532	35 288	944	40 814

[1] Tabellen avser före år 1963 förhållandena den 31 december samt fr. o. m. år 1963 förhållandena den 30 juni redogörelseåret.
[2] Daghem, lekskola och fritidshem kan vara administrerade tillsammans såsom en institution, varför summan av de separata enheterna kan överstiga antalet institutioner.
[3] Avser antalet barn.

frågan på heldagstillsyn av barnen genom de gifta kvinnornas större förvärvintensitet — den upplysningsverksamhet bland kommunerna till förmån för mer daghemsservice, som bedrivits av den i samband med statsbidragshöjningen 1963 inrättade Centrala samarbetsgruppen.

För fritidshemmen kan man under senare delen av 1950-talet notera en nedgång av det redovisade platsantalet. Ett antal fritidshem har lagts ned, vilket motsvarar ungefär två tredjedelar av minskningen. Vidare hade en del fritidshem tagit emot ett alltför högt antal barn i förhållande till sina resurser och för att höja standarden har socialstyrelsen under den angivna perioden godkänt ett mindre antal platser än tidigare vid vissa av dem. Även beträffande fritidshemmen har dock höjningen av statsbidraget år 1963 haft en positiv effekt.

Lekskoleverksamheten har expanderat kraftigt. Under de senaste 5 åren har ökningstakten för lekskolor i genomsnitt uppgått till drygt 1 000 platser per år (motsvarande drygt 2 000 barn).

Stockholm svarar ensamt för ca 40 % av det totala antalet daghemsplatser och för ca 60 % av platserna när det gäller fritidshemmen. Göteborg och Malmö har tillsammans 20 % av daghemsplatserna. Resten — 40 % — fördelar sig på omkring 80 orter, i huvudsak större och medelstora städer.

Fritidshemmen finns på 36 orter, medan lekskolorna är mera spridda och förekommer på 284 orter. Stockholm svarar för omkring 20 % av lekskoleplatserna.

1.3. Familjedaghemsverksamheten

Den av kommunerna organiserade familjedaghemsvården började bedrivas under senare hälften av 1940-talet. Enligt uppgifter som socialstyrelsen inhämtade från barnavårdsnämnderna i städerna bedrevs under budgetåret 1950/51 familjedaghemsverksamhet i 36 av de då 132 städerna. Verksamheten omfattade drygt 1 500 barn placerade i omkring 1 300 hem. Sedan år 1961 insamlas uppgifter i samband med den årliga statistiken över barnavårdsnämndernas verksamhet om antalet familjedaghem under nämndernas kontroll och om där placerade barn. Som nedanstående tabell visar fördubblades familjedaghemsplatserna 1961—1963.

Tab. 3. Antal hem och barn i familjedaghemsverksamhet under barnavårdsnämndernas kontroll enligt den årliga barnavårdsstatistiken

I slutet av år	Förskolebarn		Skolbarn	
	antal hem	antal barn	antal hem	antal barn
1961	3 538	3 692	695	775
1962	4 704	4 757	745	839
1963	6 617	6 795	1 298	1 400

86 % av familjedaghemsplatserna fanns i städer, medan köpingar svarade för 5 % och landskommuner för 9 % av platserna. 101 städer, 36 köpingar och 66 landskommuner redovisade, att familjedaghemsverksamhet bedrevs, medan 32 städer, 60 köpingar och 698 landskommuner saknade sådan verksamhet. Från 13 landskommuner hade inga uppgifter inkommit. Av undersökningar som gjordes våren 1965 framgår att 12 av rikets största städer svarar för drygt 6 000 av familjedaghemsplatserna. Enbart de tre största städerna svarar för ca 3 550 platser eller drygt 40 % av det totala platsantalet. Den övervägande delen av verksamheten bedrivs alltså i kommuner, som samtidigt har en relativt stor andel av daghemsverksamheten.

1964 var i hela riket 13 305 barn inskrivna vid daghem och 3 198 barn vid fritidshem (antalet inskrivna barn överstiger det i tabell 2 angivna platsantalet vilket är ett resultat av den s. k. överinskrivningen). 8 474 barn var vid samma tid placerade i familjedaghem. Av ca 25 000 barn till förvärvsarbetande, som under 1964 bereddes organiserad barntillsyn, var således drygt en tredjedel hänvisade till den av kommunerna organiserade familjedaghemsverksamheten. Vid sidan av denna kommunalt organiserade verksamhet finns ett betydande antal familjedaghem utanför kommunernas tillsyn. Någon statistik som belyser denna verksamhet finns dock inte.

1.4. Kostnader och finansiering

Enligt socialstyrelsens uppgifter till 1965 års långtidsutredning uppgick de genomsnittliga investeringskostnaderna per plats i daghem till 12 300 kr. år 1963. Härvid är att märka att kostnaderna skiljer sig avsevärt mellan specialritade och standardiserade dag- och fritidshem. Den genomsnittliga investeringskostnaden för de förra uppgick enligt socialstyrelsens petita år 1965 till 14 600 kr. och för de senare till 9 400 kr. Investeringskostnaderna för fritidshem och lekskolor var 9 800 kr. resp. 7 300 kr.

Driftkostnaderna kan för år 1965 beräknas uppgå till i genomsnitt ca 5 800 kr. per plats och år för daghem och ca 2 450 kr. för fritidshem. Den årliga driftkostnaden för lekskolor uppgår till i genomsnitt ca 1 800 kr. per plats, dvs. per barn räknat 900 kr.

De nuvarande bestämmelserna för statsbidrag trädde i kraft 1 juli 1963.

Statsbidrag för anordnande av dag- och fritidshem utgår f. n. med 2 500 kr. per plats för ny-, till- eller ombyggnad samt i förekommande fall för inköp av fastighet, dock högst med halva totalkostnaden. Vidare kan statligt bostadslån beviljas till inbyggda eller fristående barnstugor inom bostadsområde, som finansieras med statslån, medan däremot sådant lån inte kan beviljas till barnstugor som anordnas på annat sätt.

För lekskolorna kan bidrag till anordnandet sökas från allmänna arvsfonden. Bidraget uppgår i regel till 1 400 kr. per plats, dock högst halva totalkostnaden.

Från allmänna arvsfonden kan vidare sökas bidrag för inventarier till barnstugorna och detta utgår som regel med halva anskaffningskostnaden.

Det statliga bidraget till driftkostnaderna för daghem utgår med 1 200 kr. per år och plats, med 500 kr. till fritidshem och med 100 kr. till lekskolor.

Till familjedaghemsverksamheten utgår inte statsbidrag.

2. Behovet av organiserad barntillsyn

2.1. Allmänt

Behovet av organiserad barntillsyn grundas på flera faktorer. I korthet kan dessa sammanfattas i följande huvudteser.

För barn kan barntillsyn »i grupp» betyda att man tidigt grundlägger goda samarbetsvanor och en riktig gruppgemenskap och genom tillämpning av modern lekpedagogik och tillgång på lämplig utrustning och material kan också barnens individuella utveckling främjas.

För stora grupper kvinnor — och i viss mån även män — är organiserad barntillsyn en förutsättning för en reell valfrihet mellan hemarbete och yrkesarbete.

För ensamstående barnförsörjare är hjälp med barntillsynen en förutsättning för försörjning genom egna yrkesinsatser.

För samhället öppnar den organiserade barntillsynen möjlighet att utnyttja den arbetskraftsresurs, som de gifta kvinnorna utgör.

Barnstugornas betydelsefulla funktion när det gäller att fostra förskolebarnen till samarbete i grupp är ofta omvittnad. Allmänt understryks numera vikten av att barnen så tidigt som möjligt under förskoleåldern får en god social inlärning, inte bara i hemmet utan också i goda förskoleinstitutioner. Daghem, lekskolor och fritidshem har den viktiga uppgiften att lära barn att umgås med varandra och ta hänsyn till varandra, att i lekens form åskådliggöra för barnen vad man får och inte får göra i gruppen och i samhället. Förmågan till kontakter grundläggs i tidig ålder och redan i treårsåldern anses barn ha behov av gruppsamvaro. Då ca hälften av alla svenska barnfamiljer är enbarnsfamiljer saknas ofta syskonkontakt. Vistelsen bland andra barn under pedagogisk ledning av utbildad personal har därför ur uppfostringssynpunkt fått ett egenvärde.

Barnstugorna blir på detta sätt inte bara en plats där barn »parkeras» under en viss del av dygnet utan ett värdefullt komplement till hemmen och bostadsmiljön och en nyttig förberedelse för skolan med dess krav på barnet att kunna anpassa sig till ett grupparbete. Erfarenheten visar att t. ex. den språkliga utvecklingen hos förskolebarnen går fortare för dem som har tillfälle att vistas i barnstuga.

Särskild betydelse får barnstugeverksamheten i nybebyggelseområden, där det som regel sker en kraftig koncentration av barnfamiljer till en miljö med svårigheter att tillgodose barnens naturliga aktivitetsbehov.

För ett barns harmoniska utveckling är grundstämningen i hemmet det viktigaste. Härvid är betydelsefullt att föräldrarna har valfrihet att satsa sina personliga resurser på arbetsuppgifter som de trivs med. Valet mellan hemarbete och förvärvsarbete i något annat yrke bör så långt möjligt vara fritt. Samhället bör inte påverka sådana avgöranden i den ena eller andra riktningen. Men dess uppgift måste vara att försöka såvitt möjligt undanröja hinder för ett fritt arbetsval. Då tillgång på ordnad barntillsyn utanför det egna hemmet är en förutsättning för valfriheten bör samhället medverka till att ordna sådan tillsyn.

Efterkrigstidens utveckling visar att det finns en uppenbar önskan hos många gifta kvinnor att komma ut på arbetsmarknaden eller komma tillbaka till den efter en period av hemarbete och barnavård. Intresset för förvärvsarbete synes större bland yngre gifta kvinnor än bland de medelålders och äldre. Förutom den stora efterfrågan som välkomnar kvinnorna till arbetsplatser med goda anställningsvillkor kan också den förbättrade skol- och yrkesutbildningen, och möjligheterna till vidareutbildning och omskolning ha ökat de gifta kvinnornas benägenhet att ta förvärvsarbete eller återuppta förvärvsarbete. Urbaniseringsprocessen, de bättre bostäderna,

hemarbetets rationalisering, en förbättrad samhällsservice på olika områden av familjens liv, möjligheter till standardhöjning genom två inkomster per familj och den allmänna målsättningen om jämställdhet mellan könen har säkerligen också bidragit till den ökade benägenheten. Men kvinnornas möjligheter att förverkliga önskemålen om arbete som ger inkomst — på heltid eller deltid — sammanhänger med möjligheten till barntillsyn. En betryggande tillsyn av barnen är förutsättningen för deras insatser på arbetsmarknaden.

För samhället i sin tur är kvinnornas villighet att erbjuda arbetsmarknaden sina tjänster en stor fördel med den knapphet på arbetskraft, som råder inom de flesta verksamhetsområden såväl inom den offentliga som den privata sektorn. Olika undersökningar ger vid handen att man under den tid som kan överblickas inte kan räkna med något större annat inhemskt arbetskraftstillskott till arbetsmarknaden. De arbetskraftsresurser som finns bland de gifta kvinnorna tilldrar sig därmed ett mycket stort intresse. Långtidsutredningen har gjort vissa beräkningar beträffande tillskottet av kvinnlig arbetskraft under 1960-talet, vilka baserar sig på antagandet om en betydande ökning av de gifta kvinnornas förvärvsverksamhet. Särskilt räknar man med en ökad yrkesverksamhetsgrad bland gifta kvinnor med barn under sju år som fortsättning på den nuvarande trenden härvidlag.

Förekomsten av barn i förskoleåldern och den lägre skolåldern försvårar av naturliga skäl för mödrarna att arbeta utom hemmet, så länge de inte har hjälp med barntillsynen och en helt betryggande sådan. Om industrin, sjukvården, servicenäringarna etc. skall få ett välbehövligt tillskott av arbetskraft från gruppen gifta kvinnor, måste den organiserade barntillsynen utbyggas i betydligt snabbare takt än hittills. Samhällets kostnader för en sådan utbyggnad måste bedömas under jämförelse med de vinster i produktionsvärden som uppnås genom tillskottet av den kvinnliga arbetskraften.

I en särställning befinner sig de ensamstående kvinnor med barn, som inte har något annat val än förvärvsarbete för sin och barnets försörjning. För denna grupp är det nödvändigt att ha tillgång till barntillsyn genom samhällets medverkan. Där sådan barntillsyn inte finns tvingas de ensamstående mödrarna till improvisationer, som medför ryckighet i deras möjligheter att uppehålla förvärvsarbetet och som inrymmer stora problem för både dem och barnen. Samma svårigheter drabbar givetvis en ensamstående manlig förälder.

2.2. Den kvinnliga förvärsverksamhetens utveckling

Ett markant drag i utvecklingen på arbetsmarknaden under 1950-talet har varit de gifta kvinnornas ökade förvärvsintensitet, vilket framgår av följande tabell.[1]

[1] Uppgifterna i detta avsnitt är huvudsakligen tagna ur Information i prognosfrågor, 1965: 5, utgiven av Statistiska Centralbyrån.

Tab. 4. Andelen förvärvsarbetande kvinnor och män av motsvarande befolkningsgrupper i åldern 15—64 år åren 1950 och 1960

År	Kvinnor				Män	Totalt
	ogifta	gifta	förut gifta	Summa		
1950	67,0	15,6	52,3	33,3	92,9	63,0
1960	60,3	26,3	57,3	37,9	85,1	61,8

Tabellens uppgifter är hämtade ur folkräkningarna. Definitionen[1] av förvärvsarbetande har inte vid de två räknetillfällena varit helt densamma, men siffrorna torde ändå kunna ge en god bild av utvecklingen.

Av tabellen framgår, att den totala andelen förvärvsarbetande av hela befolkningen sjönk från 63,0 % till 61,8 %. Orsakerna till detta är den ökade giftermålsfrekvensen och den förlängda utbildningstiden, vilket framgår av den minskade förvärvsintensiteten bland männen och de ogifta kvinnorna under 1950-talet. En del av nedgången härrör också från äldre personer, som genom förbättrad pension fått möjlighet att tidigare upphöra med förvärvsarbete. Den kraftigaste ökningen kommer på de gifta kvinnorna under 1950-talet med en ökning av 11 %-enheter.

Det är att märka att den kraftiga ökningen av andelen gifta kvinnor på arbetsmarknaden även omfattade åldersgrupperna mellan 20—39 år. Många av dessa kvinnor hade barn i förskoleåldern. Ökningen synes framför allt ha inträtt under senare delen av 1950-talet samtidigt som daghemsutvecklingen stagnerade. Visserligen ökade antalet familjedaghem under denna period. Men trots detta torde den samhälleliga barntillsynen vid ingången av 1960-talet ha släpat efter och relativt sett haft mindre kapacitet i förhållande till behovet än vid mitten av 1950-talet.

Tendensen till ökad kvinnlig yrkesverksamhetsgrad, som den kan noteras för 1950-talet, synes fortsätta även under innevarande decennium. Utvecklingen under 1960-talet kan belysas genom arbetskraftsundersökningarna. Dessa möjliggör också ett studium av hur förvärvsverksamheten bland gifta kvinnor med och utan barn under 7 år förändras, vilket är värdefullt för en bedömning av barntillsynsbehovet.

Arbetskraftsundersökningarna[2] under maj 1961—maj 1965 visar således, att andelen yrkesverksamma gifta kvinnor med barn under 7 år i stort ligger på samma nivå i alla åldersgrupper: ca 30 %. Lägsta talen redovisas för de gifta kvinnorna i åldern 20—24 år, men observationerna under senare delen av perioden visar ungefär samma resultat för alla åldersgrupper. För

[1] 1950 avsåg definitionen förhållandena under *en dag*, medan definitionen 1960 utgick från förhållandena under *en vecka*. I praktiken anses detta inte medföra någon skillnad i avgränsningen av de förvärvsarbetande.

[2] Tidigare av arbetsmarknadsstyrelsen, numera av statistiska centralbyrån genomförda stickprovsundersökningar fyra gånger per år.

gifta kvinnor utan barn är som väntat yrkesverksamhetsgraden högst i de lägsta åldersgrupperna och avtar med stigande ålder.

Arbetskraftsundersökningarna ger alltså informationer om de gifta kvinnorna på arbetsmarknaden, men vissa svårigheter föreligger att mer ingående analysera och tolka förändringarna. För att ytterligare belysa utvecklingen under 1960-talet bör också en uppskattning ske av läget 1965 enligt folkräkningens definition. Uppskattningen har gjorts med ledning av inkomststatistiken.

Nedanstående tabell som bygger på detta material utgår från vissa antaganden. Genom familjestatistiken i folkräkningen 1960 känner man fördelningen mellan kvinnor med och utan barn under 7 år. För perioden 1960—1965 kan endast skattas förändringen i medelantalet barn. Detta är inte direkt översättbart till förändring i fördelningen mellan kvinnor med och kvinnor utan barn. Antagandet görs här att förändringen i barnantal inte är orsakat av att kvinnorna fått flera barn, när medelbarnantalet ökar, eller färre när det minskar, utan att det är andelen kvinnor med och utan barn som har förändrats. Vidare antas att förvärvsintensiteten för gruppen 20—24 år utan barn inte har höjts sedan år 1960. Den ökade andelen studerande torde inverka på denna grupps förvärvsintensitet.

Tabellen nedan belyser flera intressanta förändringar under sista 5-årsperioden. En jämförelse mellan de gifta kvinnorna med och utan barn under 7 år i åldersgrupperna 20—24 år och 25—34 år de båda åren 1960 och 1965 visar en ökning av andelen kvinnor med barn under 7 år inom båda åldersgrupperna, medan vi kan notera en minskning av andelen kvinnor i åldersgruppen 35—44 år med barn.

Den mest betydelsefulla upplysningen ur barntillsynsfrågans synpunkt är den att förvärvsintensiteten bland de gifta kvinnorna i åldrarna 20—24 år *med barn* under 7 år synes ha *ökat kraftigt* (8,3 %-enheter), medan den är oförändrad för dem *utan barn*. För åldersgruppen 25—34 år med barn under 7 år är ökningen 8,1 %-enheter, medan de utan barn har ökat med 2,7 %-enheter. Däremot är ökningen för dem utan barn under 7 år i åldersgruppen 35—44 år något större — 10,6 %-enheter — än för dem med barn, för vilka ökningen är 8,3 %-enheter.

Vid första påseendet kan denna utveckling förefalla märklig, men förklaringen torde ligga i att de yngre gifta kvinnorna utan barn redan till stor del finns på arbetsmarknaden. Redan 1960 var deras förvärvsintensitet relativt hög, och därför blir också ökningen av yrkesverksamhetsgraden begränsad.

Sammanfattningsvis kan sägas att här redovisade uppgifter visar att den ökning av de gifta kvinnornas förvärvsintensitet, som blev markant under senare delen av 1950-talet, har fortsatt i oförminskad takt under första delen av 1960-talet. I de yngre åldersgrupperna har ökningen i första hand berört gifta kvinnor med barn under 7 år.

Tab. 5. Antal gifta kvinnor med och utan barn under 7 år och därav förvärvsarbetande 1960 och 1965

	Antal gifta kvinnor	% med barn	Antal förvärvs-arbetande	% förvärvs-arbetande
1960				
20—24 år med barn	65 700	68	11 200	17,0
utan barn	30 900		22 100	71,3
totalt	96 700		33 200	34,2
25—34 » med barn	251 200	69	42 900	17,1
utan barn	112 800		61 900	55,0
totalt	364 000		104 800	28,8
35—44 » med barn	152 400	34	22 300	14,6
utan barn	295 900		105 900	35,8
totalt	448 400		128 200	28,6
45—54 »	410 500		110 800	27,0
55—64 »	281 600		43 900	15,6
Summa	1 601 100		421 000	
Därav				
20—44 » med barn	469 300		76 400	
utan barn	439 600		189 900	
45—64 »	692 100		154 800	
1965				
20—24 år med barn	79 100	71	20 000	25,3
utan barn	32 300		23 000	71,3
totalt	111 500		43 000	38,6
25—34 » med barn	263 800	72	66 500	25,2
utan barn	102 600		59 200	57,7
totalt	366 400		125 700	34,3
35—44 » med barn	132 100	31	30 300	22,9
utan barn	294 000		136 300	46,4
totalt	426 100		166 600	39,1
45—54 »	420 200		162 200	38,6
55—64 »	318 900		78 800	24,7
Summa	1 643 000		576 200	
Därav				
20—44 » med barn	475 000		116 800	
utan barn	428 900		218 500	
45—64 »	739 100		241 000	

Det hittills redovisade behovet av barntillsyn i samband med de gifta kvinnornas yrkesverksamhet har enbart avsett tillsynen av barnen i förskoleåldern. En likaledes viktig fråga är enligt beredningens mening tillsynen av barnen i de första skolåren under den skolfria delen av dagen. Men enbart antalet barn under 7 år med förvärvsarbetande föräldrar innefattar ett mycket stort och otillfredsställt behov. Deras antal uppgår f. n. till 180 000—190 000. År 1970 beräknas de vara 250 000.

2.3. Behovet av utbyggd barntillsyn

Av det anförda framgår att yrkesverksamheten bland gifta kvinnor stadigt ökat och nu har en mycket betydande omfattning. Den fortsatta arbetsmarknadsutvecklingen torde erbjuda ännu större möjligheter för de gifta

kvinnorna att förverkliga sina önskemål om yrkesarbete. Att sådana önskemål föreligger hos ett stort antal hemarbetande kvinnor har dokumenterats genom arbetskraftsundersökningarna och genom erfarenheter från arbetsförmedlingar m. m. Att skapa förutsättningar för de gifta kvinnor, som vill förvärvsarbeta, att förverkliga detta önskemål är en uppgift för familjepolitiken.

Att precisera behovet av sådan barntillsyn möter dock stora svårigheter. Man kan visserligen mäta köerna vid daghemmen, men detta ger självfallet en ofullständig bild av verkligheten, då man därmed inte kommer åt det latenta behovet och den efterfrågan, som inte anmäler sig, därför att den anser det lönlöst. Samtliga försök till uppskattningar som gjorts har visat att behovet av daghemsplatser överstiger det tillgängliga platsantalet och att behovet dessutom stadigt ökar. Föräldrar, som inte personligen kommit i beröring med daghemmet vare sig som begrepp eller praktiskt inslag i ortens liv, räknar ofta inte med det som ett realistiskt alternativ. Erfarenheten visar också att först när det skapas möjligheter att tillfredsställa ett behov ger sig detta tillkänna med full kraft.

Ett mått på skillnaden mellan tillgång och efterfrågan ger uppgiften att det i dag endast finns daghemsplatser för vart femtonde förskolebarn till förvärvsarbetande mödrar. Om familjedaghemmen medräknas kan vart tionde eller elfte barn erhålla plats. Utvecklingen skärper behovet; redan vid oförändrad yrkesverksamhetsgrad betyder födelseöverskottet under 1964 en ökning av behovet av daghemsplatser med 7 %. Denna stegring i födelsetalet torde inte vara tillfällig — prognoserna tyder på att födelsekullarna inte kommer att minska under de närmaste åren, och man räknar också med möjligheten av en ytterligare ökning. Det är därför realistiskt att i planeringen för de närmaste åren räkna med den kombinerade effekten av ökad yrkesverksamhet hos gifta kvinnor och höga födelsetal. Det talar för nödvändigheten av att omedelbart vidtaga ytterligare åtgärder för att minska den aktuella disproportionen mellan barntillsynsplatser och tillsynsbehov och för att möta den utveckling som tenderar att göra den organiserade barntillsynen till ett ännu större bristområde än den i dag är. Om samhället vill utnyttja de gifta kvinnornas vilja till arbetsinsatser i produktionen — och detta blir med varje år allt nödvändigare — krävs snabb planering, kraftfulla insatser och fördomsfri prövning av alla kombinationer av barntillsyn. Därvid bör även familjedaghemmen i lämpliga former inlemmas i systemet för den av samhället organiserade barntillsynen.

Situationen är dock delvis annorlunda utanför tätorterna. Kvinnorna har där begränsade möjligheter till förvärvsarbete, samtidigt som det naturligtvis även på mindre orter finns behov av barnstugornas pedagogiskt motiverade verksamhet.

Barn som växer upp på landsbygden har ofta mindre möjligheter till samvaro med jämnåriga än barn i städerna. I och med att grundskolan ersätter

folkskolan blir detta ett allvarligt problem. Det större kravet på elevunderlag för grundskolan, dess centralisering och de längre skolvägar detta medför för många barn, kan bereda omställningssvårigheter. Det blir svårt för barnet att plötsligt sammanföras i stora kollektiv, om det före skolpliktsåldern saknat alla möjligheter till anpassning i en grupp- och leksamvaro. Behovet härav ökar alltså. Den i det följande beskrivna integrerade barnstugan bör kunna öka möjligheterna att tillgodose dylika landsbygdsbehov, eftersom dess organisationsform inte kräver så stort rekryteringsunderlag av speciella kategorier barn utan kan sammanföra barn med olika långt vårdbehov under dagen inom samma institution.

3. Inriktningen av barnstugornas utbyggnad

År 1964 stod ca 11 000 platser till förfogande på daghem där barn tas emot för heldagsvård. I familjedaghem fanns ca 8 000 platser. För skolbarns tillsyn främst på eftermiddagar och lovdagar fanns ca 2 500 platser på fritidshem till förfogande. Till detta kommer att lekskolor tar emot nära 50 000 barn för vistelse 3 à 4 timmar dagligen.

Utvecklingen från 1950 till 1964 har som tidigare nämnts karaktäriserats av en låg takt i utbyggnaden av daghem och fritidshem, medan antalet lekskoleplatser ökat mycket kraftigt. Lekskolorna har under denna tid utbyggts med 140 % och daghemmen med 14 %. Enligt kommunernas beräkningar, som de redovisats i socialstyrelsens uppgifter till 1965 års långtidsutredning, skulle daghemsplatserna uppgå till drygt 24 000 vid slutet av år 1970. Kommunerna bedömer samtidigt platsbehovet under nämnda år till ca 32 500 platser.

Under 1960-talet har man inriktat ansträngningarna på att stimulera till en utbyggnad av samhällets barnservice. Från den 1 juli 1963 femdubblades statsbidragen till institutioner för barntillsyn. Man har också sökt nå en bättre balans i utbyggnaden genom att lägga huvudvikten på hel- och halvdagstillsynen. I första hand har man sökt främja utbyggnaden av dag- och fritidshemmen, som främst betjänar ensamma föräldrar och familjer där båda föräldrarna förvärvsarbetar. Onekligen är det dessa grupper som idag möter de största svårigheterna och representerar det mest trängande behovet. Särskilt gäller detta de ensamstående föräldrarna, som ofta tvingas till riskabla nödlösningar av barntillsynen, om inte samhället hjälper dem därmed.

I och med att de förvärvsarbetande mödrarna blivit allt fler har också skiftningarna i arbetstidens längd skapat problem. Arbetskraftsundersök-

ningar visar, att det kvinnliga förvärvsarbetet fördelar sig ungefär jämnt på hel- och deltidsarbete. Varje utökning av arbetstiden blir beroende av möjligheterna att trygga barntillsynen, samtidigt som denna behöver kunna smidigt anpassas till det differentierade behovet.

En smidigare övergång mellan korttids- och heltidsvård för barnen på institutionerna för barntillsyn blir därför nödvändig. Samtidigt måste — som redan tidigare starkt understrukits — platsantalet utökas. Någon risk för att utbyggnadstakten för dag- och fritidshemmen skulle bli för hög föreligger inte, eftersom efterfrågan på platser nära nog överallt vida överstiger tillgången. Flera dag- och fritidshemsplatser minskar — under överskådlig tid — endast köernas längd, men avskaffar dem inte.

Behovet av barntillsyn är emellertid föränderligt. Detta förhållande illustreras kanske tydligast i de expansiva områdena kring de stora städerna. Under en första period utvidgas bostadsbyggandet för att kunna motsvara den befolkningsökning som främst orsakas av inflyttande unga familjer. Barnen utgör en relativt stor andel av befolkningen, vilket leder till ett stort behov av bl. a. barnstugor. Så småningom upphör befolkningsökningen, ålderssammansättningen inom kommunen förändras och därmed behovet av barntillsyn. Tyngdpunkten förskjuts från spädbarnsavdelningar till avdelningar för koltbarn och äldre, och behovet ökar kanske betydligt mer än åldersförändringen i sig själv skulle föranleda, eftersom fler mödrar kan antas välja att förvärvsarbeta när deras barn uppnår åldrarna närmast under skolgränsen. Efter ytterligare några år kan behovet av daghem ha minskat betydligt, medan samtidigt behovet av fritidshem för skolbarnen expanderar kraftigt.

Detta är en förenklad beskrivning av situationen i en kommun; utvecklingen är aldrig så entydig. Även när behovet av daghem är som störst finns det naturligtvis barn som behöver fritidshemmens service och vice versa. Men exemplet vill visa hur det lokala behovet av barntillsyn växlar med befolkningsstrukturens förändringar i bostadsområden där boenderörligheten numera är mindre än förr.

Det nu tillämpade systemet med en i allmänhet relativt fast uppdelning i olika enheter för skilda verksamhetsformer inom barnstugeverksamheten kan ofta inte tillgodose de krav på flexibilitet, som sålunda ställes på verksamheten. När behoven förskjutes mellan olika tillsynsformer, kommer visserligen ingen typ av barninstitution att stå outnyttjad, eftersom behovet överstiger tillgången på varje form av tillsyn. Men om inte institutionsbeståndet anpassas till ändringarna i efterfrågan, kommer köerna att växa snabbare framför de institutioner, som skall svara mot det mest expanderande behovet. Möjlighet finns dock redan nu att låta befintliga institutioner betjäna olika tillsynsbehov — i de fall då institutionerna från början utrustats för att kunna användas både som daghem och lekskola

eller genom kompletteringar kunna betjäna båda ändamålen. Så har skett exempelvis i Stockholm där lekskolor temporärt omvandlats till daghem för att möta en efterfrågan som inte kunnat tillgodoses på annat sätt. Särskilt i mindre orter, där institutionsbeståndet är begränsat, kan emellertid det nuvarande systemet erbjuda svårigheter för en smidig anpassning av verksamheten till ändringar i efterfrågan.

Det har i det föregående visats och är i praktiken övertygande dokumenterat, att den stora uppgiften inom barnstugeverksamheten under åren framöver är att kraftigt öka resurserna inom den sektor av verksamheten som tillgodoser behovet av tillsyn för förvärvsarbetande föräldrars barn. Den utveckling mot ökad utbyggnad av daghem och fritidshem, som kan konstateras efter tillkomsten av det nya statsbidragssystemet från halvårsskiftet 1963, måste därför med olika medel ytterligare främjas. Jämsides härmed bör en utveckling stimuleras, som syftar till en ökad flexibilitet i fråga om barnstugornas användbarhet. Bland annat bör ingående studeras och prövas möjligheterna att inom en begränsad tilläggsram i fråga om särskilda utrymmen och utrustning göra lekskolelokaler temporärt användbara även för daghemsändamål. Med rationaliserat kosthåll, innebärande användning av djupfryst och/eller färdiglagad mat, bör exempelvis ekonomiutrymmena inom en dylik institution kunna starkt begränsas. I framförallt större, expanderande orter, där nya, koncentrerade och med i främsta rummet unga familjer befolkade bostadsområden efter hand uppföres, kan den här nämnda, flexibla användningen av resurserna vara fördelaktig.

En annan möjlighet erbjuder en typ av barnstuga, som beredningen i det följande redovisar som den *integrerade barnstugan*. Den bygger på förutsättningen att kunna tillgodose olika behov. Barnstugan utformas primärt som ett daghem men utgår från som normalt att barn — särskilt vad 5—6-åringarna beträffar — skall tas emot oberoende av tillsynstidens längd.

En sådan integrerad barnstuga bör vara fördelaktig framförallt på orter, där underlaget för behovet av daghem är svårbedömt och kommunen därför är tveksam om planeringen. Riskerna för misstag blir mindre om institutionen kan användas för olika ändamål. Att uppskatta det arbetsmarknadsbestämda framtidsbehovet inom en geografisk räjong, där näringslivets utveckling och konjunkturkänslighet avgör sysselsättningsmöjligheterna och därmed kvinnoarbetets förutsättningar, kan vara vanskligt. Det har också medfört, att många kommuner i valet mellan att upprätta ett dyrare daghem, för vilket man vid beslutstillfället inte haft garantier för att det omedelbart skulle kunna fullbeläggas med barn som kräver heltidstillsyn och en billigare lekskola, som de flesta barn kan ha glädje av, har föredragit det senare. Mot de större kraven på yta, köksutrustning m. m. i daghemmen står möjligheten att inrymma en lekskola i förhyrda lokaler

i ett bostadshus. Den ojämna tillväxttakten för daghem och lekskolor får ses även mot denna bakgrund.

Den integrerade barnstugan — den flexibla eller gemensamma vilken beteckning man må välja — kan ge både kommunen och föräldrarna valmöjligheter mellan olika alternativa arrangemang för barntillsynen i enlighet med behovsutvecklingen. Rekryteringsunderlaget blir bredare. För mindre orter med omgivande landsbygd kan den gemensamma barnstugan representera den rationellaste lösningen dels på de behov av gruppsamvaro som är rent pedagogiskt betingade och nu tillgodoses i lekskoleverksamheten för de barn, som får denna chans, dels på behovet av heltidsvård för barnen inom vissa familjer, som kanske inte är många nog att bilda underlag för ett separat daghem. Om vidare en halvtidsgrupp med 5 timmars tillsynstid kan inläggas i barnstugeorganisationen — såsom framgår av alternativen i det följande — får de deltidsarbetande mödrarna ett starkt stöd.

Kostnaderna för anordnandet av en barnstuga med den nämnda utformningen bör i princip inte skilja sig från dem för ett ordinarie daghem. Det kan sägas, att korttidsvården inom barnstugan därmed får till sitt förfogande en onödigt kostsam institutionsram. Om man anser eller inte, att beredskapen för olika arbetsmarknadsmässiga behov är värd den merkostnaden på anordningssidan, kan man å andra sidan våga antaga, att vinster är möjliga på flera avsnitt av driftssidan, där man i dag experimenterar med rationaliseringar i olika institutionsformer. Det beror på den storlek av barnstugan, som är pedagogiskt och ekonomiskt optimal i varje lokalt fall och på hur personalens tjänstgöring förlägges. Det beror vidare på marktillgången och på om kommunen bestämmer sig för standardiserade eller specialritade institutioner. Eftersom planeringen för den institutionella barntillsynen ännu inte blivit så utvecklad, att det överallt blivit självklart, att dess behov av utrymme tillgodoses redan i stadsplaneringen, kan det ofta vara omöjligt för kommunerna att på någorlunda kort sikt frigöra nödvändig tomtmark för en större institution. Den gemensamma barnstugan kan dock ha även mindre format än i den exempelsamling, som familjeberedningen framlägger i nästa kapitel.

Familjeberedningen anser, att den gemensamma barnstugan med integration av lekskolebarn i 5—6-årsåldern — såsom den skisseras i efterföljande modeller — bör ha en framtid för sig som alternativ till de nuvarande tillsynsformerna.

4. En integrerad barnstuga

4.1. Integrationens innebörd

Den s. k. integrerade barnstugan har i särskild mån varit föremål för intresse inom den delegation, som utfört det förberedande utredningsarbetet. De olika aspekterna på denna typ av barnstuga har ingående diskuterats och ett antal modeller har studerats. I det följande lämnar familjeberedningen en relativt utförlig beskrivning av delegationens huvudsynpunkter i denna fråga. De olika exemplen på tillämpningen av principen om en integrerad barnstuga redovisas därjämte.

Tanken är att den nedan skisserade integrerade eller gemensamma barnstugan[1] samtidigt skall kunna ta emot *dels* barn vilkas föräldrar förvärvsarbetar, varför barnen är i behov av tillsyn under hela eller större delen av dagen (i det följande kallat heltids- eller deltidstillsyn), och *dels* barn vars ena förälder är hemarbetande men som ändå bör ges tillfälle att deltaga i den pedagogiska verksamhet, som bedrivs i barnstugorna (benämnt korttidstillsyn). Däremot anser beredningen det inte vara möjligt att kombinera både de nuvarande daghemmens, fritidshemmens och lekskolornas verksamhet i en enda organisationsform. Främsta anledningen till detta är att den verksamhet, som bedrivs i fritidshemmen, skiljer sig från den som förekommer i daghem och lekskolor. Detta hindrar givetvis inte att lokalerna kan användas uteslutande som fritidshem, om behov av verksamhet för barn i förskoleåldern ej längre föreligger.

Den gemensamma barnstugan förutsättes — liksom nuvarande daghem — vara uppdelad i avdelningar för barn i olika åldrar. Vanligast är — och mest önskvärt enligt socialstyrelsens Råd och anvisningar — att det därvid finns olika avdelningar för barn i åldern 0,5—2 år, för 2-åringar, för 3—4-åringar samt för 5—6-åringar. För närvarande bör man utgå från att integrationen får begränsas till att omfatta avdelningar för de båda äldsta åldersgrupperna, dvs. 5—6-åringarna. Endast i undantagsfall kan de kommuner som i dag bedriver lekskoleverksamhet bereda barn under 5 år plats.

Variationsmöjligheterna för korttidsbarnens vistelse i barnstugan är flera, dels beroende av om barnen skall vistas där 3 timmar eller 5 timmar, dels beroende av om en avdelning skall ta emot en eller två grupper med korttidsbarn. Följande alternativ är därför tänkbara. Därvid förutsätts en avdelning med 30 platser för barn i åldern 5—6 år, varav 20 platser är reserverade för hel-/deltidstillsyn och 10 platser för korttidstillsyn (gäller ej alt. 6). Varje korttidsplats kan i alternativen 1—3 användas för 2 barn

[1] Benämningen »integrerad barnstuga» innebär, att daghemmens och lekskolornas verksamhet sammanföres. Fritidshemmens verksamhet däremot avses ske på samma sätt som för närvarande.

per dag, varför fördelningen i avseende på antal barn blir 50 %—50 %. Samma blir fördelningen också i alt. 6. På grund av det stora platsantalet är dessa avdelningar uppdelade i två mindre avdelningar med 15 platser vardera. Anledningen till att den integrerade delen av barnstugan kommer att omfatta så många platser, är att platsbehovet för korttidstillsyn måste läggas till platserna för hel-/deltidstillsyn. Dessa senare platser måste också stå i rimlig proportion till platsantalet i avdelningarna för yngre åldersgrupper och till den större förvärvsintensiteten bland mödrar med barn i den äldre förskoleåldern. För att underlätta jämförelser mellan alternativen ha i de följande exemplen föutsatts, att barnstugan omfattar avdelningar för alla åldersgrupper. Ingenting hindrar dock att det byggs institutioner med så litet platsantal, att det endast kan utnyttjas för det integrerade stadiet

Tab. 6. Beräkningarna grundas på förutsättningen att ett barn med heltidstillsyn genomsnittligt vistas i avdelningen under 10 timmar per dag. Vidare bör uppmärksammas att beräkningarna grundas på, när det gäller den föreslagna organisationen ett minimiarbetsschema[1], och när det gäller den nuvarande organisationen, det genomsnittliga antalet vårdpersonal[2] per plats för hela riket

	Antal tillsynstimmar		Antal vårdpersonal		Antal tillsynstimmar per varje anställd vårdpersonal	
	Föresl. org.	Nuv. org.	Föresl. org.	Nuv. org.	Föresl. org.	Nuv. org.
1 Avdelning med 10 platser för heltidstillsyn och 5 platser 3-timmarstillsyn i två grupper	130	130	2,5	2,5	52,0	59,1
2 Avdelning med 10 platser för heltidstillsyn och 5 platser i en 3-timmars och en 5-timmarstillsynsgrupp	140	140	3,0	(2,7)	46,7	(52,0)
3 Avdelning med 10 platser för heltidstillsyn och 5 platser i två 5-timmarstillsynsgrupper	150	150	3,0	(3,3)	50,0	(45,5)
4 Avdelning med 10 platser för heltidstillsyn och 5 platser i en 3-timmarstillsynsgrupp	115	115	2,5	1,9	46,0	57,5
5 Avdelning med 10 platser för heltidstillsyn och 5 platser i en 5-timmarstillsynsgrupp	125	125	2,5	(2,6)	50,0	(48,1)
6 Avdelning med 10 platser för heltidstillsyn och 10 platser för tillsyn 3 timmar på förmiddagen	130	130	2,5	2,1	52,0	59,1

[1] Begreppet minimiarbetsschema innebär att det inte motsvarar den enligt socialstyrelsen önskvärda personaltätheten, utan i stället i stort sett den nuvarande faktiska personaltätheten i genomsnitt för hela landet. Vidare innefattas i arbetsschemat den del av en föreståndares arbetsinsats som utförs i den integrerade avdelningen.

[2] Förskollärare, barnsköterskor etc.

eller för några yngre åldersgrupper, om detta bättre skulle svara mot det lokala behovet.

1. 10 barn under hela dagen samt 5 barn under 3 timmar på förmiddagen och 5 barn under 3 timmar på eftermiddagen;
2. 10 barn under hela dagen samt 5 barn under 5 timmar på förmiddagen och 5 barn under 3 timmar på eftermiddagen;
3. 10 barn under hela dagen samt 5 barn under 5 timmar på förmiddagen och 5 barn under 5 timmar på eftermiddagen;
4. 10 barn under hela dagen samt 5 barn under 3 timmar på förmiddagen;
5. 10 barn under hela dagen samt 5 barn under 5 timmar på förmiddagen;
6. 10 barn under hela dagen samt 10 barn under 3—5 timmar på förmiddagen.

Tabell 6 visar, att vilket av ovanstående alternativ man än väljer blir antalet tillsynstimmar per anställd vårdpersonal i stort sett detsamma; skillnaden ligger främst i hur många barn som kan beredas plats.

4.2. Exempel på en integrerad barnstuga

Beredningen har valt att i det följande närmare beskriva och kommentera fyra olika modeller. De redovisade modellerna är avsedda som exempel för att belysa hur tillämpningen av principen om en integrerad barnstuga kan varieras.

Modell 1

60 platsers barnstuga, varav i de integrerade avdelningarna 66 % av platserna reserveras för hel-/deltidstillsyn och 33 % för korttidstillsyn. Det innebär att hela antalet barn som kan beredas vistelse i de integrerade avdelningarna består till 50 % av barn på platser för hel-/deltidstillsyn och till 50 % av barn på platser för korttidstillsyn.

Den nedre delen av cirkeln omfattar avdelningar för barn i åldern 6 mån.—4 år. Dessa avdelningar berörs — som tidigare nämnts — inte av inte-

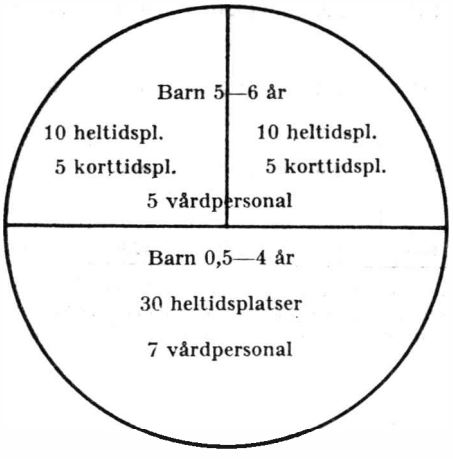

Personal:

1 föreståndare
5 förskollärare
6 barnsköterskor
1 ekonomipersonal
1 städerska

14 personal

För antal barn:

50 hel-/deltidsbarn
10+10 korttidsbarn

Summa 70 barn

grationen, och skall därför enligt beredningens mening i alla avseenden motsvara nuvarande daghemsavdelningar. Avdelningarna för 5—6-åringar skiljer sig däremot från de nuvarande avdelningarna genom att endast $^2/_3$ av platserna är avsedda för heltidstillsyn, medan $^1/_3$ är reserverad för korttidstillsyn. Dessa avdelningar måste på grund av det stora platsantalet delas i två mindre avdelningar med 15 platser vardera. Antalet närvarande barn i dessa mindre avdelningar blir därför 10 hel-/deltidsbarn vid varje tillfälle under dagen, samt 5 korttidsbarn under förmiddagen. Under eftermiddagen kommer en ny grupp på 5 korttidsbarn att vara närvarande. Under större delen av dagen kommer det således att finnas 15 barn vid en avdelning för 5—6-åringar, vilket överensstämmer med de normer för daghem, som socialstyrelsen angivit i Råd och anvisningar.

Såsom framgår av modellen kommer vid en sådan avdelning att finnas 2,5 vårdpersonal. Beräkningar har gjorts som enligt beredningens mening visar, att de integrerade avdelningarnas verksamhet med denna personal bör kunna utföras på ett tillfredsställande sätt. Utgångspunkten har därvid varit att i första hand täcka in de båda korttidsgrupperna med förskollärare samt att se till att personalen är i tjänst under den del av dagen då närvarofrekvensen i barnstugan är högst.

Modell II

60 platsers barnstuga, varav i de integrerade avdelningarna 66 % av platserna reserveras för heltids-/deltidstillsyn och 33 % för en grupp med 5 timmars tillsyn under förmiddagen och en grupp med 3 timmars tillsyn under eftermiddagen. Det innebär att hela antalet barn som kan beredas vistelse i de integrerade avdelningarna består till 50 % av barn på platser för heltids-/deltidstillsyn och till 50 % av barn på platser för korttidstillsyn.

Modellen innebär att på korttidsplatserna kan mottagas barn dels under 5 timmar på förmiddagen och dels under 3 timmar på eftermiddagen. Infö-

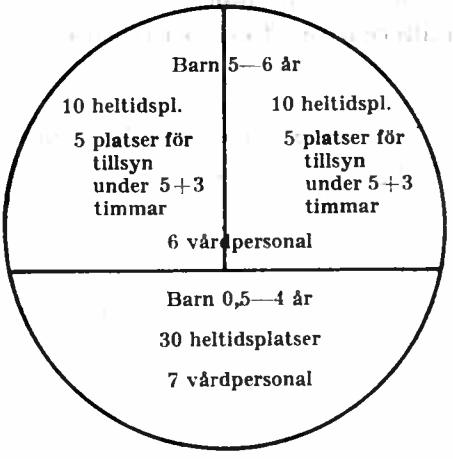

Personal:

1 föreståndare
6 förskollärare
6 barnsköterskor
1 ekonomipersonal
1 städerska

15 personal

För antal barn:

50 hel-/deltidsbarn
10+10 = 20 korttidsbarn med tillsyn under 5 resp. 3 tim.

Summa 70 barn

randet av en 5-timmarsgrupp medför att personalen måste utökas för att inte belastningen på densamma skall bli alltför stor. Angående behovet av personal hänvisas i övrigt till vad som sagts under modell I. Även med denna modell kommer antalet närvarande barn att vara 15, dvs. den gruppstorlek som kan godkännas inom ramen för socialstyrelsens Råd och anvisningar.

Modell III

60 platsers barnstuga, varav i de integrerade avdelningarna 66 % av platserna reserveras för heltids-/deltidstillsyn och 33 % för en grupp med 3—5 timmars tillsyn. I detta fall blir fördelningen mellan antalet barn som får tillsyn i den ena eller andra formen inte som i modellerna I och II 50 %—50 % utan detsamma som fördelningen mellan antal platser, dvs. 66 %—33 %.

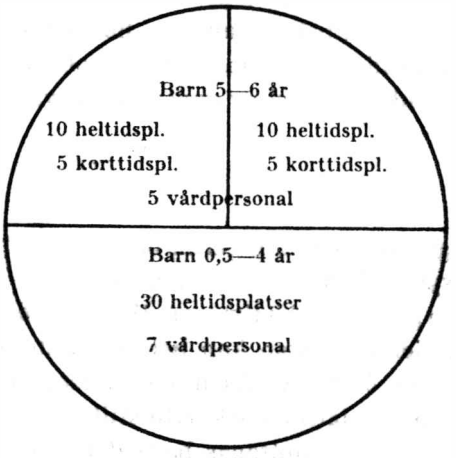

Personal:
1 föreståndare
5 förskollärare
6 barnsköterskor
1 ekonomipersonal
1 städerska
14 personal

För antal barn:
50 hel-/deltidsbarn
10 korttidsbarn
Summa 60 barn

Denna princip skiljer sig från den förut redovisade genom att endast *en grupp barn* med korttidstillsyn deltar under 3—5 timmar i barnstugans verksamhet. Principen motsvarar alltså alternativen 4 och 5 i tabell 6.

Modell IV

70 platsers barnstuga, varav 40 platser i de integrerade avdelningarna för barn i åldern 5—6 år. Av platserna i de integrerade avdelningarna är 50 % avsedda för heltids-/deltidstillsyn och 50 % för korttidstillsyn i en grupp med 3—5 timmars tillsyn.

Denna modell innebär att endast en korttidsgrupp ingår i de integrerade avdelningarna. Avsikten är att denna grupps barn deltar i förmiddagens verksamhet. Eftersom korttidsplatserna utnyttjas av endast en grupp, blir antalet korttidsplatser och korttidsbarn detsamma.

Denna modell kan sägas vara ett mellanting mellan de förut redovisade. På samma sätt som i modell III ingår endast en korttidsgrupp, men i likhet

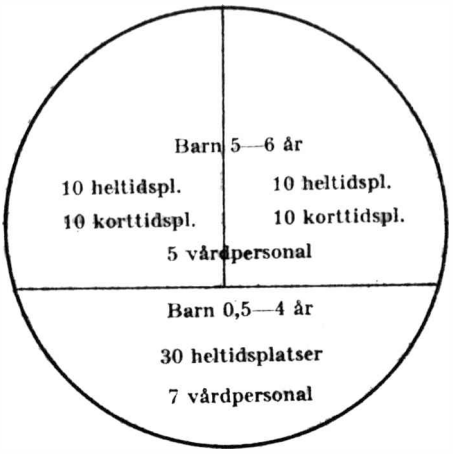

Personal:
1 föreståndare
5 förskollärare
6 barnsköterskor
1 ekonomipersonal
1 städerska
14 personal

För antal barn:
50 heltids-/deltidsbarn
20 korttidsbarn
Summa 70 barn

med modell I och II är antalet barn på platser för korttidstillsyn lika stort som antalet barn på platser för heltids-/deltidstillsyn. Detta innebär, att lokaler och utrustning i de integrerade avdelningarna måste dimensioneras för ett samtidigt utnyttjande av 20 barn per avdelning under 3—5 timmar, och får naturligtvis en viss kostnadsökning till följd.

Jämfört med den av socialstyrelsen rekommenderade gruppstorleken för 5—6-åringar i daghem innebär detta en ökning med 5 barn. Eftersom de integrerade avdelningarnas verksamhet under förmiddagen till största delen överensstämmer med lekskolornas, bör dock enligt beredningens mening socialstyrelsens normer för lekskolor kunna tillämpas härvidlag. Dessa medger att 20 barn vistas samtidigt i lekskolan. Dessutom bör observeras att endast 10 barn vistas i de integrerade avdelningarna på eftermiddagen, vilket bör ge utrymme för en verksamhet speciellt avpassad för dessa barns behov.

4.3. Vissa synpunkter på den integrerade barnstugan

Den pedagogiska sidan av barnstugornas verksamhet behöver inte direkt påverkas om daghem och lekskolor förenas i en institution. En del sysselsättnings- och lekmoment kan behöva förläggas till andra tider på dagen med hänsyn till samordningen av verksamheten för olika barngrupper. Gemensamma måltider för barnen, som även har en pedagogisk uppgift att fylla, kan i en integrerad institution komma att omfatta även korttidsbarn, särskilt i grupper med 5 timmars vistelse i barnstugan.

En viss stimulans kan behöva tillföras heldagsbarnen på eftermiddagarna, om en ny korttidsgrupp av jämnåriga då skulle tillkomma (såsom i alternativen 1—3 i tablån på sid. 50). Farhågor för trötthet hos heldagsbarnen i detta fall har framförts av delegationens skolexpert fru Strömberg-Lind, som alltså haft betänkligheter mot modellerna I och II. Hennes synpunkter

delas av några ledamöter medan flertalet inte har övertygats om detta utan menat att heldagsbarnen just bör ha avslutat sin sovstund och vara utvilade, när de nya barnen anländer. De barn, som kommer på eftermiddagen, uppvisar helt naturligt en större aktivitet än vad heltidsbarnen gör vid denna tid på dagen, men kan i så fall också innebära ett tillskott av nytt intresse för barnstugans verksamhet. Riskerna för trötthet hos heldagsbarnen måste dock uppmärksammas av personalen och bör få bestämma uppläggningen av dagens verksamhetsrytm. Familjeberedningen har enats om, att frågan behöver bli föremål för fortsatt forskning inom barnpsykologiska forskningslaboratoriet, där undersökningar f. n. pågår om trötthetsreaktioner hos barn på barnstugor. Lekgruppernas storlek, differentiering av sysselsättningar m. m. är också i behov av närmare studium.

Vad beträffar kostnaderna för de gemensamma barnstugorna varierar de efter antalet barn, som kommer i åtnjutande av institutionsvården. Kostnaderna per barn, som får tillsyn, blir sålunda lägre i modellerna I och II, som båda räknar med två korttidsgrupper om dagen, en på förmiddagen och en på eftermiddagen, än i modell III, eftersom de fasta kostnaderna kommer att slås ut på ett större antal barn. Detta gäller även personalkostnaderna, då personalen av schematekniska skäl inte kan minskas i proportion till det minskade barnantalet i modell III. Enligt modell III får ett mindre antal barn reguljära möjligheter till korttidstillsyn och eftermiddagarna blir sämre utnyttjade, såvida man inte ger dessa korttidsbarn en speciell service genom att tillåta dem att komma tidigare och gå senare än vad som förutsättes i uppläggningen av det schemabundna pedagogiska arbetet. Modell IV är den minst ekonomiska med en outnyttjad kapacitet på eftermiddagarna, som emellertid kan tänkas bli utnyttjad för annan besläktad verksamhet, t. ex. till rådgivningsverksamhet för familjedaghemmen och deras skyddslingar enligt tankegångar som framförs längre fram i denna promemoria, för träning av enstaka handikappade barn eller dylikt.

Familjeberedningen anser givetvis, att kommunerna själva bör avgöra vilken form som de med hänsyn till de lokala förutsättningarna föredrar. Det bör betonas, att de modeller, som presenterats ovan, endast är exempel på den önskade integrationen. Utöver dessa finns det förvisso också andra lösningar som möjliggör en integrerad verksamhet.

Lokaler

Av det föregående framgår, att lokalerna i den gemensamma barnstugan måste vara planerade för de funktioner, som fordrar mest av lokalernas utrustning och inredning dvs. de krav som måste ställas på hårt nyttjade och hela dagarna nyttjade utrymmen. Därvid bör särskilt uppmärksammas, att varje avdelning bör vara utrustad med tillräckligt utrymme för sekundärfunktionerna, dvs. kök, kapprum, förrådsutrymmen etc. Utformningen kan göras på olika sätt, antingen så att varje avdelning har primär- och sekundär-

funktionernas utrymmen intill varandra i en enhet eller så att de olika avdelningarna betjänas av en gemensam »sekundärenhet». Huvudsaken är, att varje avdelning har tillräcklig kapacitet för sekundärutrymmen, så att inte en brist på dessa medför, att en eller flera avdelningar endast kan utnyttjas för korttidstillsyn.

Med en sådan utformning kan lokalerna också bli flexibla i den meningen, att verksamheten kan ändra inriktning, så att samma lokaler kan övergå från att användas för tillsyn av förskolebarn till att användas för de äldre barnens behov under tider, då de är fria från skolan, dvs. som fritidshem.

Personal

Vad gäller personaltätheten rekommenderar socialstyrelsen två förskollärare per avdelning och, frånsett ekonomipersonalen, totalt en anställd på fem barn. Enligt beredningens mening bör denna rekommendation uppfattas som en målsättning för en standardhöjning, som bör genomföras på längre sikt. Under nuvarande förhållanden, som kännetecknas av en mycket stor platsbrist, anser beredningen, att platsantalet bör ökas i första hand, medan standardhöjningen bör genomföras efter det att platsbehovet blivit någorlunda tillfredsställt. Beredningen har därför vid sin beräkning av personalbehovet utgått från den nuvarande faktiska personaltätheten.

De anställningsvillkor för förskollärare som gäller i de nuvarande daghemmen, får bli gällande också i den integrerade barnstugeinstitutionen. F. n. arbetar en förskollärare i lekskola 30 timmar bland barnen mot 39 timmar på daghem. Lönen utgår efter lönegrad 9 i lekskola och efter lönegrad 12 på daghem. Förskollärare som arbetar i lekskola har tio veckors ferier, medan de som arbetar på daghem har vanlig semester. För att den integrerade barnstugan skall kunna täcka de behov, för vilka den är avsedd, måste den fungera även på sommaren. Det innebär att institutionerna kan stänga under sommaren endast under de tider då behovet av barntillsyn minskar, främst under de allmänna semestrarna. I den mån det är möjligt att minska barnstugornas öppethållande under somrarna, kan förskollärare och annan personal som så önskar, erbjudas längre ledighet. Däremot kan i den integrerade barnstugan inte ferier bli ett generellt anställningsvillkor för en hel grupp av förskollärare som för närvarande. Inom den ram som bestäms av den integrerade barnstugans syfte och verksamhet, vilken styrs av behovet av barntillsyn under olika tider på dygnet och året, kan de individuella anställningsvillkoren utformas olika. Den närmare utformningen av dessa får naturligtvis regleras genom förhandlingar mellan arbetsmarknadsparterna.

Familjeberedningen vill framhålla nödvändigheten av att alla möjligheter till rationalisering tillvaratas för att nedbringa behovet av ekonomi- och städpersonal. Om antalet skilda lokaler minskas för ett givet platsantal, bör större möjligheter ges att effektivt utnyttja städ- och ekonomipersonalen.

Beredningen vill dessutom framhålla, att de möjligheter till rationalisering av ekonomifunktionen i barnstugorna, som en centralisering av kosthållningen kan medföra, bör tillvaratas. Ekonomipersonalens arbetsinsats torde också kunna minskas genom ett ökat användande av djupfrysta livsmedel.

4.4. Organisatorisk flexibilitet

Beredningen har tidigare — i avsnittet om inriktningen av barnstugornas utbyggnad — framhållit att den samhälleliga barntillsynen bör vara flexibel i den meningen, att man snabbt skall kunna öka kapaciteten för en viss tillsynsform. Det finns anledning understryka, att redan de nuvarande typerna av barnstugor rymmer möjligheter i detta avseende. I framförallt de största städerna med en relativt stor utbyggnad av den samhälleliga barntillsynen är det angeläget att man tillvaratar möjligheterna till lokalmässiga och personella förändringar, som oavsett verksamhetens ursprungliga funktion kan skapa en ökad tillgång på exempelvis daghemsplatser i ett läge, där denna sektor är sämre försörjd. Den integrerade barnstugan utgör ett sätt att under den fortsatta planeringen och utbyggnaden tillgodose kravet på flexibilitet i här berört avseende. Under förutsättning att lokal- och utrustningsfrågorna ägnas ökat metodiskt och tekniskt studium bör emellertid problemet rimligen kunna lösas även inom ramen för de traditionella typerna av barnstugor. Det är viktigt att denna fråga beaktas, eftersom man framförallt för de större städernas del av olika skäl får räkna med en fortsatt utbyggnad även av nuvarande barnstugetyper.

Vad gäller önskemålet om att barnstugornas organisation skall tillåta ett mindre stelt utnyttjande av institutionernas kapacitet, främst med avseende på tiden för barnens vistelse, må följande anföras.

Den gemensamma barnstugan bör i viss omfattning kunna möjliggöra en bättre service för enskilda föräldrars och barns skiftande behov av olika tillsynstider. Även om en stor del av institutionens kapacitet är bunden under hela tiden för institutionens öppethållande, finns det möjlighet att låta ett mindre antal av de barn, som åtnjuter mindre än heltidsvård, vid särskilda tillfällen stanna där längre tid. Familjeberedningen har vid sina beräkningar av personalbehovet förutsatt, att de barn, som vistas på barnstugan mindre del av dagen, i allmänhet skall komma och gå vid bestämda tider. En undersökning från Stockholm beträffande närvaron vid daghemmen visar dock, att utnyttjandegraden vid de traditionella daghemmen under vissa tider är långt ifrån 100 %-ig på grund av att många föräldrar inte utnyttjar institutionerna under hela deras öppethållande. Detta talar för att ledig kapacitet kommer att uppstå även i en integrerad barnstuga och kommer att kunna tillåta relativt flexibla tider för de barn, som vistas där mindre tid av dagen i tre- eller femtimmarsgrupper. Beredningen vill understryka, att personalen vid institutionerna och deras huvudmän bör sträva efter ett

sådant effektivt utnyttjande av institutionerna, som en utbredd tillämpning av flexibla tider innebär. Naturligtvis kan detta inte i praktiken drivas hur långt som helst. Det skulle ställa alltför stora krav på personalen. En alltför utbredd tillämpning av olika tider för barnen skulle också försvåra det pedagogiska arbete som bygger på gruppsamvaro och sammanhållna grupper. Därför måste tillämpningen av principen om flexibla tider syfta till att i första hand hjälpa de föräldrar, som har mest behov av att kunna få tillsyn under skiftande tidspass. Tillämpningen måste ske efter den praxis som varje kommun anser mest lämplig.

4.5. Barnstugornas öppethållande

Familjeberedningen rekommenderar, att daghemmen skall hålla öppet till kl. 19.00 måndagar—fredagar för de barn, som inte kan hämtas tidigare av föräldrar eller annan anhörig. Beredningen finner inte något skäl föreligga för en ändring av stängningstiderna på lördagar liksom inte heller av daghemmens nuvarande öppningstid på morgnarna. (Enligt uppgifter lämnade till familjeberedningens kommunundersökning 1962 var den helt dominerande öppningstiden kl. 6.30, medan stängningstiden på lördagar i allmänhet var kl. 14.00 eller 15.00.) Däremot kan det finnas skäl för en speciell organisation på lördagar. Av en undersökning som för familjeberedningens räkning utförts av Stockholms stads barnstugebyrå framgår nämligen att beläggningen på lördagar är mycket låg. Det torde därför vara motiverat att dessa dagar sammanföra barnen inom en institution till en familjegrupp. På detta sätt kan personalen i stor utsträckning ges lördagsledighet, samtidigt som deras arbetsinsats koncentreras till veckans övriga dagar.

I de fall då en barnstuga i huvudsak betjänar en viss eller vissa yrkesgrupper med längre arbetstid, vilket kan vara fallet på orter med en dominerande industri, bör det vara möjligt för den lokala tillsynsmyndigheten att medge längre öppethållande. Även på orter med mera differentierat näringsliv finns alltid vissa yrkesgrupper med arbetstider som kräver ett längre öppethållande än vad som här föreslagits. Denna anpassning till lokala förhållanden bör också innefatta överväganden angående eventuellt nattöppna daghem. Av många skäl kan man anse det olyckligt, att föräldrar med barn i förskoleåldern måste ha nattarbete, men det torde vara ett faktum, som inte får förbises i en realistisk analys av situationen, att nattarbete faktiskt förekommer och att även småbarnsföräldrar har sådant arbete. Då valet av arbete är fritt och bör vara fritt, måste denna rätt också gälla för de föräldrar, som väljer att arbeta på obekväm arbetstid. Såvitt möjligt bör samhället försöka ge även kategorin föräldrar med obekväma arbetstider en hjälp med barntillsynen som gör barnens tillvaro tryggare. I barnstugan kan de sålunda få bättre tillsyn än vad många föräldrar själva har möjlighet att

ordna för dem, och deras fysiska och psykiska hälsa kan stå under kontroll av barnstugans läkare. Längden av barnstugornas öppethållande är en avvägningsfråga och bör kunna anpassas till lokala behov och omständigheter.

5. Familjedaghemmen — ett nödvändigt komplement

Enligt familjeberedningens mening är det av största betydelse att en kraftig utbyggnad av barnstugorna kommer till stånd. Detta bör vara grundvalen i det system för en organiserad barntillsyn, som erbjuds av samhället. I detta system torde samtidigt familjedaghemmen under överskådlig tid komma att utgöra en ofrånkomlig del, om det totala behovet av barntillsyn skall kunna tillgodoses genom samhällets försorg.

Mot bakgrunden härav har beredningen företagit en förberedande undersökning av den nuvarande kommunalt organiserade familjedaghemsverksamheten och i anslutning därtill övervägt åtgärder för att åstadkomma större stabilitet och en höjd standard i fråga om familjedaghemmen. Resultatet härav redovisas i det följande.

5.1. Genomgång av den kommunalt organiserade familjedaghemsverksamheten i fyra städer

Från barnavårdsnämnderna i Göteborg, Linköping och Hälsingborg samt från familjenämnden i Borås har vissa uppgifter inhämtats beträffande respektive orters familjedaghemsverksamhet. Kommunerna tillfrågades om familjedaghemmens bostadsstandard och årsinkomst, antalet egna barn i förskole- respektive skolåldern samt uppgifter om dagbarnsvårdarnas åldersfördelning. Vidare efterfrågades vilken omsättning av familjedaghemmen som förekommit under de första tre kvartalen 1965 och om möjligheter till nyrekrytering.

Barnavårdsnämnden i Göteborg

I oktober månad var 555 dagbarn placerade i 489 av barnavårdsnämnden godkända familjedaghem. Vid samma tidpunkt fanns det en kö om ca 200 barn, för vilka plats inte kunnat anskaffas. På grund av att det råder stor omsättning av platser och eftersom det visat sig svårt att hålla en jämn nyrekrytering av hem, har barnavårdsnämnden varit inne på tanken att begränsa antalet platser för att på så sätt söka hålla en bättre kontinuitet.

Verksamheten är uppdelad på fyra distrikt. Sju befattningshavare, varav tre med heltidstjänst och fyra med halvtidstjänst, sköter inspektions- och administrationsuppgifterna. Befattningarna uppehålls av socionomer och förskollärare. Följande uppgifter föreligger från ett urval av 200 familjedaghem i Göteborg:

Bostadens storlek:

1 rum och kök	40
2 » » »	93
3 » » »	52
4 » » »	9
större än 4 rum och kök	6
	200

Bostadstyp:

Modern lägenhet	124
Halvmodern	43
Omodern	33
	200

Årsinkomster:

Under 5 000: —	11
5 000: — —10 000: —	13
10 000: — —15 000: —	33
15 000: — —20 000: —	67
20 000: — —25 000: —	35
över 25 000: —	27
Inkomstuppgift saknas	14
	200

Dagbarnsvårdarnas medelålder: 36,5 år.

Antalet egna barn:

Förskolebarn	135
Skolbarn (7—16 år)	199
	334

Borås stads familjenämnd

305 barn var placerade i 227 familjedaghem i oktober 1965. 450 barn står i kö till de ca 480 redan upptagna daghemsplatserna och den övervägande delen av föräldrarna efterfrågar daghemsplatser före plats i familjedaghem. Omsättningen av familjedaghem är mycket stor. 115 av de 227 familjedaghemmen hade tagit emot barn före 1965, 54 hem hade börjat med dagbarn våren 1965 och 58 hem hade tillkommit under hösten 1965.

Antalet hem som slutat verksamheten under tiden januari—oktober 1965 var 142. Av dessa hade 14 hem haft dagbarn mer än 4 år, 22 hade haft dagbarn i 2—3 år, 35 i 6 mån.—1 år, 19 i 4—6 mån., 32 i 2—4 mån. och 20 hem hade haft dagbarn under kortare tid än 2 månader.

Hälften av familjedaghemmen i Borås har således utbytts under 1965 och av de under de tre första kvartalen nytillkomna hemmen har ca 100 hem redan upphört med dagbarnsverksamheten.

Familjenämnden förfogar över ett 35-tal verkligt stabila hem, där nyplaceringar kan göras så snart något barn slutar. Det finns också en typ av familjedaghem, som omhändertar barn till vilka man står i ett speciellt förhållande (barnbarn, släktbarn eller bekantas barn) och i vilka man ej har möjlighet att kunna placera andra barn.

Att familjedaghemmen upphör efter ganska kort tid påverkas, enligt familjenämnden, av dagbarnsvårdarnas benägenhet att själva söka få sina barn placerade för att gå ut i förvärvsarbete, att dagbarnsvårdaren väntar barn och således inte längre orkar med att ha dagbarn, att ersättningen bedöms som alltför låg eller att det uppstår konflikter mellan dagvårdare—föräldrar eller mellan dagbarn—dagvårdare.

Familjedaghemsverksamheten sköts av två befattningshavare, en familjedaghemsinspektris och ett kanslibiträde.

Bostadens storlek:

1 rum och kök	18
2 » » »	104
3 » » »	85
4 » » »	18
större än 4 rum och kök	2
	227

Familjedaghemmens inkomstuppgifter har inte kunnat hållas aktuella i familjenämndens registrering. För 82 av familjedaghemmen föreligger dock för 1965 aktuella inkomstuppgifter vilka redovisas enligt följande:

Årsinkomster:	
10 000: — —15 000: —	18
15 000: — —20 000: —	51
20 000: — —30 000: —	11
över 30 000: —	2
	82

Dagbarnsvårdarnas ålder:	
19—29 år	49
30—39 »	74
40—49 »	47
50—59 »	36
60—69 »	21
	227

Antal egna barn:	
Förskolebarn	128
Skolbarn (7—10 år)	73
	201

Antalet skolbarn avser barn i åldrarna 7—10 år medan från övriga städer har uppgivits antal skolbarn i åldrarna 7—16 år. Det får anses troligt att dagbarnsvårdarna i Borås även har ett relativt stort antal barn i åldrarna 10—16 år.

Nio av dagbarnsvårdarna är helt barnlösa och av dessa omhänderhar endast en mer än ett dagbarn.

Av de 227 dagbarnsvårdarna har 31 uppgivit tidigare yrke medan de övriga uppgivit hemmafru. Bland dem som uppgivit yrke var en apotekstekniker, en hörselvårdsassistent, två barnsköterskor, ett sjukvårdsbiträde, en hemsyster och fyra kontorister medan de övriga hade uppgivit yrken inom servicenäringarna eller inom den i orten dominerande sömnadsindustrin.

Barnavårdsnämnden i Linköping

239 barn var placerade i 210 familjedaghem i oktober 1965. Platsantalet är klart otillräckligt och svårigheter att kunna rekrytera nya hem föreligger. Familjedaghemsverksamheten är uppdelad på två befattningshavare, vilka också har hand om dag- och fritidshemmen, sommarbarns- och koloniverksamhet samt vissa barnavårdsärenden. På grund av arbetsuppgifternas omfattning föreligger svårigheter att fullgöra inspektionen av familjedaghemmen på ett tillfredsställande sätt. Avgången av hem är relativt stor, men någon närmare precisering av antalet avgångna och nytillkomna hem har inte lämnats. Erfarenhetsmässigt anförs dock, att hem med yngre dagbarnsvårdare är mindre stabila än hem med vårdare i litet högre ålder.

Från ett urval av 53 familjedaghem i Linköping föreligger följande uppgifter, vilka enligt barnavårdsnämnden bör ge en rättvis bild av familjedaghemmens struktur.

Bostadens storlek:

1 rum och kök	2
2 » » »	19
3 » » »	22
4 » » »	7
större än 4 rum och kök	3
	53

Beräknad medelinkomst per år: 18 000: —

Dagbarnsvårdarnas ålder:

20—30 år	11
31—40 »	25
41—50 »	13
51—60 »	4
	53

Antal egna barn:

Förskolebarn	28
Skolbarn (7—16 år)	61
	89

Två av förskolebarnen och ett av skolbarnen är fosterbarn. I fyra fall är dagbarnsvårdaren mormor till dagbarnet. Två av dagbarnsvårdarna är ensamstående (änkor) och en vårdare är barnlös.

Barnavårdsnämnden i Hälsingborg

525 dagbarn var placerade i 429 familjedaghem. På grund av att den månatliga statistiken ligger efter har inga statistiska uppgifter om omsättningen av familjedaghemmen lämnats. Ca 100 familjedaghem avgick inför semestrarna, men rekryteringsförhållandena är relativt goda och ungefär samma antal har anskaffats under de första höstmånaderna. I oktober hade man ett överskott på 131 familjedaghem, där ännu inga barn hade placerats. Det fanns således ingen kö till familjedaghemsplatserna, medan ca 20—30 barn väntar på plats i daghem. De befintliga daghemsplatserna uppgår till 86.

Två tjänster är avdelade för familjedaghemsverksamheten. Inspektionen och vissa andra arbetsuppgifter sköts av en förste assistent, medan en kontorist förutom löpande kontorsgöromål också sköter en del av återbesättningen.

Det föreligger inga statistiska uppgifter beträffande familjedaghemmens bostadsförhållanden. Däremot har nämnden uppgivit, att man ställer relativt höga krav och att man inte gärna godkänner hem med lägenheter, som understiger 2 rum och kök som lämpliga familjedaghem. Endast i de fall mödrarna själva skaffat familjedaghem åt sina barn har hem med 1 rum och kök kunnat godkännas. Nämnden anser dock dessa anordningar som mindre önskvärda.

Inkomstuppgifter från de 131 familjedaghem, som nytillkommit under tiden 1/8—22/10 1965, visar en medelinkomst på 18 779 kronor per år. Nämnden ifrågasätter, om uppgiften kan anses representativ för hela gruppen familjedaghem och anser att alltför säkra slutsatser inte bör göras på grundval av det ringa material som undersökts.

Tab. 7. Dagbarnsvårdarnas ålder och antal egna barn i förskole- och skoldldern i familjedaghem där barn var placerade under oktober 1965

Hem		Familjedagbarns-vårdarnas ålder	Egna barn	
antal	%		förskolebarn	skolbarn (7—16 år)
28	6,5	20—25	9	3
40	9,3	26—30	10	7
68	15,9	31—35	9	17
78	18,2	36—40	9	14
67	15,6	41—45	3	9
81	18,9	46—50	—	10
39	9,1	51—55	—	4
18	4,2	56—60	—	2
10	2,3	61—65	—	—
429	100,0		40	66

Tab. 8. Åldersfördelning och antalet egna barn för under tiden 1/8—22/10 1965 nytillkomna familjedaghem

Hem		Familjedagbarns-vårdarnas ålder	Egna barn	
antal	%		förskolebarn	skolbarn (7—16 år)
20	15,3	20—25	4	—
18	13,7	26—30	9	5
14	10,7	31—35	7	5
19	14,5	36—40	7	9
11	8,4	41—45	2	8
15	11,5	46—50	—	3
8	6,1	51—55	—	—
18	13,7	56—60	—	—
8	6,1	61—65	—	—
131	100,0		29	30

Den första sammanställningen visar att 281 (65 %) av dagbarnsvårdarna är i åldern 20—45 år. Denna grupp hade 40 egna förskolebarn och 50 egna skolbarn att sköta, vilket visar att endast vart tredje familjedaghem i åldersgruppen 20—45 år har egna barn under 16 år.

294 dagbarnsvårdare (68,6 %) i åldern 31—50 år har 21 förskole- och 50 skolbarn, vilket betyder att endast vart fjärde familjedaghem i denna åldersgrupp har egna barn att sköta. 138 dagbarnsvårdare i åldern 46—60 år har 16 egna skolbarn.

Av den andra sammanställningen framgår att barnantalet är ringa även i de anmälda hemmen. 97 kvinnor i åldern 20—50 år har 29 förskole- och 30 skolbarn eller sammanlagt 59 egna barn att sköta.

Uppgifterna visar att i Hälsingborg sker rekryteringen av familjedaghem i mycket stor utsträckning bland familjer utan barn eller redan vuxna barn.

5.2. Familjedaghemmen från arbetsmarknadssynpunkt

Det är för närvarande över 8 000 kvinnor, som genom de kommunalt organiserade familjedaghemmens medverkan kan tillgodogöras arbetsmarknaden. Som ett av skälen mot denna verksamhet brukar anföras, att den inte ger något egentligt nettotillskott till arbetskraften, eftersom varje förvärvsarbetande binder en vårdare, som istället skulle kunna gå ut på arbetsmarknaden. Resonemanget är riktigt, om man utgår ifrån att dagbarnsvårdarna själva är benägna att ta förvärvsarbete, att de har en utbildning/yrkesvana, som motsvarar den arbetskraftsefterfrågan som råder på orten och att de inte har egna barn i förskole- eller skolåldern att sköta. Ett av skälen till att kvinnor påtar sig uppgiften att tillse andras barn i stället för att arbeta utanför hemmet i något yrke är förekomsten av egna barn i förskole- eller skolåldern. De kvinnor med egna barn, som väljer att vårda dagbarn, kan tänkas göra detta av två olika skäl: antingen föredrar de att stanna hemma under den tid de egna barnen är små eller också är anledningen, att de själva helst vill förvärvsarbeta men inte kan ordna tillsynen för sina egna barn. Med utgångspunkt från denna situation kan båda kategorierna — av ekonomiska eller andra skäl — önska mottaga dagbarn.

200 undersökta familjedaghem i Göteborg hade 135 egna förskolebarn och 199 skolbarn eller sammanlagt 334 egna barn. Om man förutsätter, att det finns ett dagbarn i varje hem (i en del hem har man mer än ett dagbarn) finner man, att de 200 dagbarnsvårdarna i Göteborg har 534 barn att sköta. Visserligen har skolbarn upp till 16 år inräknats, men även om man borträknar barnen i de högsta åldrarna kommer man fram till att varje vårdare har två barn i förskole- och den lägre skolåldern att vårda. I de 227 familjedaghemmen i Borås har man 128 egna förskolebarn och 73 egna barn i den lägre skolåldern (7—10 år) att vårda. Samtidigt tar man omhand 305 dagbarn. Efterfrågan på kvinnlig arbetskraft är mycket stor i Borås, men efterfrågan på tillgängliga daghemsplatser är också mycket stor. Skulle de 227 dagbarnsvårdarna ställa sig i daghemskö (fritidshem finns inte), skulle platsunderskottet om ca 450 daghemsplatser öka med ytterligare 128. I de 53 familjedaghem i Linköping, som undersökningen omfattar, finns 28 egna förskolebarn och 61 skolbarn i åldern 7—16 år. Av dessa är tre fosterbarn i familjerna. Av de 53 dagbarnsvårdarna är en barnlös, medan de övriga har egna barn. Ett stort antal av familjerna i Linköping är flerbarnsfamiljer. Med egna barn under 16 år inräknade har 53 dagvårdare 142 barn att sköta.

Familjedaghemmen i Hälsingborg har en annan struktur. 429 dagbarnsvårdare har endast 106 egna barn att vårda. 40 är i förskoleåldern och 66 i skolåldern (7—16 år). 281 vårdare i åldern 20—45 år svarar ensamma för 40 förskolebarn och 50 skolbarn. Endast vart tredje familjedaghem i åldersgruppen 20—45 år har egna förskole- eller skolbarn att sköta. 148 av dagbarnsvårdarna är i åldersgruppen 46—65 år. Uppgifterna visar att re-

kryteringen av familjedaghemmen i Hälsingborg i mycket stor utsträckning sker bland familjer utan egna barn och/eller bland familjer med redan vuxna barn. Vilka faktorer som spelar in för dels den större benägenheten att ta dagbarn än i övriga orter och dels för att åldersfördelningen och förekomsten av egna barn är annorlunda än i de övriga städerna är svårt att klargöra. Ersättningsfrågan kan inte spela in, eftersom det knappast råder några skillnader i fråga om ersättningen orterna emellan. Däremot råder det ganska stora skillnader beträffande utbudet av arbetstillfällen för kvinnor i exempelvis Hälsingborg och Borås. Enligt 1960 års folkräkning var 41,6 % av de gifta kvinnorna i Borås förvärvsarbetande, medan motsvarande siffra för Hälsingborg var 31,6 %. Men eftersom både Göteborg och Linköping hade en ännu lägre förvärvsgrad bland gifta kvinnor (26,5 respektive 26,0 %, och deras familjedaghemsstruktur mer liknar den som råder i Borås än i Hälsingborg, kan inte heller frågan om förvärvsgraden vara förklaringen till den annorlunda familjedaghemsstrukturen i Hälsingborg. Det är förmodligen andra faktorer som spelar in. Tänkbart är att förklaringen kan sökas i förhållandet att familjedaghemsverksamheten i Hälsingborg är av äldre datum än verksamheten i de övriga städerna, att den redan tidigt fick en relativt stor omfattning och att därför ett relativt stort antal dagbarnsvårdare, som tagit emot dagbarn under en lång följd av år, fortsätter med detta, även när deras egna barn vuxit upp och de själva uppnått högre ålder.

Tab. 9. Den kvinnliga förvärvsgraden i de fyra undersökta städerna, enligt folkräkningen 1960

Stad	Förvärvsarbetande kvinnor 1960		Förvärvsarbetande kvinnor i % av motsvarande befolkningsgrupper	
	gifta kvinnor	övriga kvinnor	gifta kvinnor	övriga kvinnor
Göteborg	26 101	35 699	26,5	32,8
Borås	6 777	7 917	41,6	40,8
Linköping	4 164	5 283	26,0	30,2
Hälsingborg	5 937	7 418	31,6	34,2

Uppgifterna från Göteborg, Borås och Linköping beträffande dagbarnsvårdarnas ålder och förekomsten av egna barn bekräftar att den övervägande delen av familjedaghemmen har egna barn i förskole- eller skolåldern att sköta, som således binder mödrarna i hemmen oavsett om de tar hand om dagbarn eller inte. Om dagbarnsvårdarna också vill gå ut på arbetsmarknaden, kommer de att tära på redan knappa tillsynsresurser. De får själva ställa sig i daghemskö. Det är möjligt, att en del av dagvårdarna på grund av att de inte själva lyckats erhålla hjälp med barntillsynen har valt att ta emot dagbarn för att på så sätt erhålla en om även blygsam arbetsförtjänst.

Andra åter skulle inte välja att gå ut i förvärvsarbete, även om den egna barntillsynen kunde ordnas.

Vissa mödrar är och kommer att vara ovilliga att lämna bort sina barn i andras vård annat än i tvångslägen. Många mödrar föredrar att stanna hemma medan barnen är små, men räknar med att kunna gå ut i förvärvslivet efter några år när barnen vuxit upp. Det finns heller inget belägg för att dagbarnsvårdare med egna barn skulle vara villigare att gå ut i produktionen, om familjedaghemsverksamheten slopades. Den anspråkslösa ersättningen, som utgår för dagbarnsvård, kan inte utgöra ett konkurrenskraftigt hinder för ett eventuellt inträde på arbetsmarknaden. Däremot skulle otvivelaktigt en god tillgång på daghems- och fritidshemsplatser kunna medverka till att en del av mödrarna själva kunde välja att stanna hemma och ha dagbarn eller att gå ut i förvärvslivet och anlita tillsyn för de egna barnen. Arbetsmarknadsmässigt bör gruppen av dagbarnsvårdare kunna bedömas på samma sätt som annan arbetskraft.

Det behövs barntillsyn, i dagens läge kan den inte tillgodoses genom fasta institutioner. Det krävs stora investeringsresurser i kapital, material och byggarbetskraft för att åstadkomma det antal platser som skulle behövas för att tillgodose efterfrågan på daghemsplatser. I detta läge får det anses vara ett arbetsmarknadsintresse att en del av barntillsynen tillgodoses genom att kvinnor med egna barn att vårda eller som av andra orsaker väljer att stanna hemma också påtar sig uppgiften att sköta andras barn.

5.3. Ersättning för vård i familjedaghem

Den ersättning, som dagbarnsmammorna eller dagbarnsvårdarna erhåller, varierar avsevärt mellan olika kommuner. Det förekommer en spridning mellan 6 och 12 kr. per barn och dag. I 12 av landets största städer varierar avgiften, från 7 till 12 kr. per barn och dag. Enligt socialstyrelsen kommer några städer, som har den lägre avgiften, att höja ersättningen till 10 kr., i Stockholm har nyligen avgiften höjts från 10 till 12 kr. per dag för heldagsvård av förskolebarn. Borås har beslutat om en höjning från 7 till 11 kr. för heldagsvård av sina förskolebarn, Göteborg och Hälsingborg om höjning från 8 till 10 kr. Den vanligaste avgiften för heldagsvård skulle således i de största städerna vara eller bli 10 kr., medan det är troligt att den genomsnittliga avgiften i samtliga kommuner understiger detta belopp.

Eftersom ersättningen till dagbarnsvårdaren inkluderar ett lagat mål mat per dag samt mellanmål är den direkta ersättningen för vård och tillsyn blygsam. Om man antar att medelersättningen är 10 kr. och beräknar matkostnaden till 3 kr. skulle den direkta ersättningen för vård för närvarande utgå med 7 kr. per dag. Visserligen kan det invändas att dagbarnsvårdaren i de flesta fall sköter ett eller ett par egna barn jämsides och att ordinarie hemsysslor kan utföras under vårdtiden och att man slipper lämna sin bo-

stad för att gå ut på arbetsmarknaden. Det kan ändå konstateras, att ersättningen för familjedaghemsvård är låg och knappast motsvarar den krävande arbetsinsatsen, när ett barn blir ordentligt och kärleksfullt omhändertaget på heltid. Kostnaden per barn och dag för löner och pensionsavgifter för barn på daghem uppgick 1964 till ca 20 kr.

Utan tvivel är ersättningsfrågan av vital betydelse för den fortsatta utvecklingen av familjedaghemsverksamheten. Benägenheten att ta om hand barn för familjevård kommer självfallet att öka, om det ekonomiska utfallet för arbetsinsatsen väsentligt skulle förbättras. Undersökningen av familjedaghemmens inkomster i de fyra städerna visar att 15 000—20 000 kr. är den vanligaste årsinkomsten i familjedaghemmen i dessa städer. Även om undersökningsmaterialet är begränsat, bör det ge en relativt god bild av i vilka inkomstlägen familjedaghemmen befinner sig. Inkomsterna är så låga, att man kan förmoda att förekomsten av dagbarn oftast hänger samman med intresset att skaffa extra inkomster. I dessa inkomstlägen kan en relativt liten extra ersättning, som de hemmavarande kvinnorna kan skaffa sig, vara av betydelse för familjeekonomin. Att extrainkomsten är skattefri kan också medverka till, att man inte jämför den med andra arbetslöner utan accepterar en så exceptionellt låg lönesättning. Man kanske inte heller beräknar hur pass stora tilläggskostnader, som ytterligare någon person i maten kan förorsaka.

Kommunerna har att svara för ersättningen till familjedaghemmen och har också att bestämma om ersättningens storlek. Det har otvivelaktigt funnits en önskan från kommunernas sida att kraftigt utbygga familjedaghemsverksamheten, inte minst av den anledningen att familjedaghemmen ställt sig billigare än daghemsvården. Tillgången på hem har också under uppbyggnadstiden varit förhållandevis god, varför ersättningen ej behövt höjas. Visserligen har det skett smärre justeringar uppåt, men storleken av medelersättningen (eller 10 kr.) visar dock att några större höjningar inte har skett. Om man i en situation med ökad konkurrens om den kvinnliga arbetskraften skall kunna repliera på familjedaghem i måhända större utsträckning än f. n. måste man räkna med en höjning av ersättningarna.

5.4. Fortsatt utbyggnad av den kommunalt organiserade familjedaghemsverksamheten

De undersökningar, som verkställts under de senaste åren, bl. a. familjeberedningens attitydundersökning, visar att det råder stor efterfrågan på barntillsyn och främst på platser i fasta institutioner. De flesta föräldrar väljer att placera barnen i daghem, om möjlighet föreligger. Endast i andra hand eller som en tillfällig lösning väljer man familjedaghemsvård. Starka skäl talar för att daghemmen även i fortsättningen bör prioriteras och att kraftiga insatser måste ske för att öka utbyggnadstakten väsentligt.

Den starka efterfrågan på barntillsyn måste emellertid leda till att även

andra vägar prövas än institutionsvägen och att tillgängliga resurser tillvaratages på bästa sätt. Den kommunalt organiserade familjedaghemsverksamheten har redan stor omfattning och utgör en tredjedel av den samhälleligt organiserade barntillsynen. Även om vissa invändningar kan göras beträffandet verksamheten, kan det i dagens läge knappast vara realistiskt att inte söka tillvarataga och vidareutveckla de tillsynsmöjligheter den erbjuder. En förutsättning för att verksamheten skall kunna accepteras som en god ersättning för daghemmen är dock att den blir föremål för en kvalitativ upprustning. I första hand bör ett noggrant urval ske, så att endast de hem som erbjuder möjligheter till god vård och tillsyn godtages som familjedaghem. Bostadsstandarden spelar en stor roll i detta sammanhang.

För närvarande tycks inga preciserade krav ställas beträffande bostadens beskaffenhet och lägenhetsyta. Från Stockholm har genom underhandskontakter bekräftats, att familjer med ett enda rum eller med lägenheter om ett rum och kök kan godkännas som familjedaghem. Det förekommer även, att man placerar spädbarn i familjedaghem, där man bor så trångt. I Göteborg godkänns familjedaghem med ett rum och kök, om friytan bedöms som tillräcklig (dvs. lägenheten får inte vara övermöblerad) och om möjligheter till utelek finns på nära håll. I så fall kan barn från tvåårsåldern placeras i sådana hem. När det gäller spädbarn »ser man helst», att det finns ett avskilt rum där de kan sova ostörda. Av de 200 familjedaghem i Göteborg, som undersökningen omfattar, hade 40 familjer en bostad om 1 rum och kök. I Hälsingborg, Linköping och Borås har man i allmänhet något högre krav beträffande familjedaghemmens bostadsstandard. Men även i dessa städer kan i vissa fall familjer, som bebor enrumslägenheter, få ta hand om dagbarn. Från Hälsingborg har det uppgivits, att endast i de fall, när mödrarna själva skaffat familjedaghem åt sina barn, har hem med 1 rum och kök kunnat godkännas. Man anser dock att dessa anordningar är mindre önskvärda. Av samtliga familjedaghem i Borås, eller 227, var det endast 18, som hade enrumslägenheter, och av 53 undersökta familjedaghem i Linköping fanns bara två med 1 rum och kök.

När det gäller daghemmen ställs vissa minimikrav på lokalerna. De skall ligga i marknivå, ha tillfredsställande belysning, vara försedda med erforderlig sanitär utrustning samt vara ändamålsenligt disponerade. Beträffande utrymmesstandarden ställs rätt höga krav, och det framhålls att barnens behov av aktivitet och rörelsefrihet bör bli väl tillgodosett. Det är naturligtvis av stor vikt, att det ställs vissa minimikrav beträffande bostadsytan och övrig bostadsstandard även när det gäller familjedaghemmen. Det bör ankomma på kommunerna att genom sin inspektionsverksamhet söka höja standarden på familjedaghemmen till åtminstone 2 rum och kök och se till att boendestandarden f. ö. är fullt godtagbar.

Dagbarnsvårdarnas möjligheter och förutsättningar att fullgöra den grannlaga uppgiften att ha hand om främmande barn bör mycket noga prö-

vas i varje enskilt fall. De bör i mycket större utsträckning än vad som nu är fallet biträdas med handledning beträffande pedagogiska och psykologiska spörsmål i samband med vårdaruppgiften. När det gäller daghemmen anses det självklart, att den ansvariga personalen skall ha en särskild pedagogisk utbildning. I Socialstyrelsens anvisningar anförs att »i daghemmet är barnen hänvisade till personalens omvårdnad, ofta under en följd av år och under en för dem mycket betydelsefull utvecklingsperiod. Härigenom ökas daghemspersonalens ansvar för barnen och därmed även dess behov av utbildning.» Man påpekar också hur viktigt det är »att all personal medverkar till en glad och vänlig anda i institutionen och att barnen bör få möta värme och förståelse från alla de vuxnas sida. Det är av stor vikt att personalen har god hälsa, även i mentalt hänseende, och förmåga till samarbete. Den bör dessutom ha ett allmänt intresse för barn i alla åldrar och särskilt tycka om småbarn.» Utan tvivel kan de krav och önskemål, som ställs beträffande daghemspersonal, också ställas på de dagbarnsvårdare, som har hand om andras barn i sina egna hem. Eftersom kommunerna inte gärna vill ge avkall på, att utbildad och kompetent personal skall handha heldagsvården på barnstugorna, bör de inte heller ge avkall på att urvalet av familjedaghem sker med största noggrannhet och att vissa krav ställs på de personer som skall omhänderha barnets fostran och vård. Att uppställa fasta normer för hur rekryteringen av familjedaghem skall ske är naturligtvis inte möjligt. Man kan uppställa vissa krav beträffande bostadsstandard, hygien, hälsotillstånd, högsta antal barn, egna inräknade, som får vårdas i samma hem osv. Däremot är det betydligt svårare att fastställa vilka egenskaper de personer skall ha som anses lämpliga för uppgiften att vara dagbarnsvårdare.

Uppgifterna från de fyra städerna visar, att dagbarnsvårdarna återfinns i samtliga åldrar mellan 19 och 69 år. Från Göteborg föreligger endast uppgift om medelåldern (36,5 år), medan de övriga städerna lämnat mer detaljerade uppgifter. Av de 227 dagbarnsvårdarna i Borås var 113 under 40 år, men inte mindre än 21 var i åldern 60—69 år. Av 53 dagbarnsvårdare i Linköping var 36 i åldern 20—40 år och i högsta åldersgruppen i Linköping, 51—60 år, återfanns endast 4 dagbarnsvårdare. I Hälsingborg var 215 (50 %) av dagbarnsvårdarna i de använda hemmen över 41 år och av dem var 28 i åldern 56—65 år. De flesta dagbarnsvårdarna i Linköping och Borås återfinns i åldersgruppen 31—40 år, medan grupperna 31—40 år och 41—50 år väger jämnt i Hälsingborg. Även om undersökningen omfattar ett mindre material, bör man kunna utgå ifrån att majoriteten av dagbarnsvårdarna befinner sig i åldrarna 30—45 år. Det är naturligtvis önskvärt, att rekryteringen av familjedaghem i ännu större utsträckning än vad som nu tycks vara fallet vänder sig till, om inte de allra yngsta, så dock till yngre vårdare. Det är av utomordentligt värde att egna små barn finns i familjerna, dels för gemensamma lekar och möjlighet till social gemenskap, men också för

att dagbarnen inte i alltför hög grad skall komma att stå i känslomässigt beroende till dagbarnsvårdarna. I de fall när dagbarnsvårdare är helt barnlösa eller har egna vuxna barn bör de helst ha två dagbarn att sköta. Å andra sidan bör man, liksom nu sker i de flesta orter, eftersträva att antalet dagbarn anpassas till förekomsten av egna barn i förskole- och skolåldern. Det bör också vara möjligt att intressera dagbarnsvårdare i lägre ålder (20—35 år) för att genomgå viss utbildning och på så sätt skapa ökade möjligheter att få ett gott urval av dagbarnsvårdare. Dagbarnsvårdare, främst i de yngre åldersgrupperna, bör vara mottagliga för handledning och kan förväntas vara benägna att ställa sig till förfogande för utbildningsverksamhet i samband med att nya barn anvisas dem. Det utesluter givetvis inte att också vårdare i högre åldrar bör komma i fråga för utbildning, om de själva är villiga att ställa sig till förfogande. Försöken på sina håll med särskilda kurser anordnade i samverkan mellan arbetsmarknadsmyndigheterna och kommunen bör som närmare behandlas i det följande sålunda fullföljas.

Inspektionssidan får ses som ett viktigt led i familjedaghemsverksamheten, och det är nödvändigt, att det sker en kvantitativ förstärkning, om familjedaghemsverksamheten skall utvecklas med samhällets stöd. Genom uppgifter från de fyra städerna och genom underhandskontakter med ett antal andra kommuner har framkommit, att inspektionssidan ofta är underbemannad och att möjligheter ofta saknas att tillfredsställande följa verksamheten. Inspektriserna svarar ofta för rekrytering av nya familjedaghem, för fortlöpande tillsyn, handledning och råd, vilket inte sällan blir en för stor arbetsbörda med följd att en del uppgifter blir eftersatta. Enligt de tillfrågade städerna skulle inspektionsverksamheten behöva förstärkas. Från barnavårdsnämndernas sida råder en samstämd uppfattning om att det krävs minst en heltidsanställd inspektris per 100 familjedaghemsplatser, om inspektionen skall kunna skötas på ett tillfredsställande sätt. Inspektrisen bör då också ha biträde med administrations- och kontorsarbete.

Det bör dessutom av socialstyrelsen utfärdas anvisningar om hur en fortlöpande tillsyn och kontroll av hemmen skall ske, och det bör därvid åvila kommunerna att tillse att tillräckligt antal tjänster inrättas och att inspektionsverksamheten fungerar på ett tillfredsställande sätt. Mycket noggranna föreskrifter gäller redan för daghemmens vidkommande i avseende på hälsovården för barnen. Liknande föreskrifter bör gälla för familjedaghemmen. Enligt nu rådande praxis skall barnen ha genomgått läkarundersökning, innan de placeras i familjedaghem. Däremot krävs det inte, att dagbarnsvårdaren och dennes eventuella egna barn skall skaffa läkarintyg, innan familjedaghemmet godkänns. Det brukar emellertid krävas ett dispensärintyg. Uppgifter om dagfamiljernas hälsotillstånd bör dock föreligga, innan hemmen godkänns, och en fortlöpande hälsokontroll bör upprätthållas.

5.5. Samarbete mellan barnstugor och familjedaghem

Det samarbete, som socialstyrelsen förutsätter skall ske mellan daghem och familjedaghem, praktiseras föga. För dagbarnens och dagbarnsvårdarnas vidkommande skulle det emellertid vara av stort värde, om ett bättre samarbete kom till stånd. Familjedagbarnen går miste om de pedagogiska fördelar som ligger i barnstugevården genom den utbildade personal den förfogar över. Utrustningsstandarden är där ofta mycket hög och lek- och sysselsättningsmaterielen rikhaltig, medan dagbarnsvårdaren ofta saknar möjlighet att sysselsätta och pedagogiskt leda barnen på det sätt som sker i lekskolor, dag- och fritidshem. Genom den tidigare förordade utbildningen och genom auskultation på barnstugan bör dagbarnsvårdarna få kännedom om lek- och sysselsättningsmaterial och få värdefulla råd om barnens fostran. Det uppstår givetvis en del organisatoriska problem. En kontinuerlig kontakt mellan barnstugor och familjedaghem skulle också vara av värde, och en sådan bör även, trots de organisatoriska problem, som kan uppstå, prövas som en försöksverksamhet. Möten för dagbarnsvårdare bör dessutom kunna organiseras på samma sätt som de regelbundet återkommande föräldramötena för daghems- och lekskoleföräldrar. Institutionernas personal (förskollärare och barnsköterskor) bör medverka eller leda verksamheten.

De barn i familjedaghemmen, som uppnått fem- eller sexårsåldern, bör i största möjliga utsträckning erbjudas lekskoleplats. Dels för att få möjligheter till gruppsamvaro och pedagogisk ledning, dels för att avkorta familjedaghemsvården och på så sätt göra uppgiften mer attraktiv för dagbarnsvårdarna.

Med daghemmet som centrum bör familjedaghemmet kunna bli en placeringsmöjlighet inte bara för infektionskänsliga barn, blyga barn som har svårt med stojig gruppsamvaro hela dagarna och barn till föräldrar, vilkas arbetstider inte klaffar med daghemmens öppethållande, utan även för barn som bor så långt från daghemmet, att ett närbeläget familjedaghem är mera praktiskt och för barn som står i daghemskö utan chans att i nuvarande läge få plats på daghem.

För yrkesgrupper med sådan arbetstidsförläggning att barntillsynen inte kan lösas genom daghemsplacering, kan familjedaghemmen erbjuda en lösning. De kan således tjänstgöra som kvälls- eller natthem i speciella fall av obekväma arbetstider för föräldrarna.

Kort sagt — familjedaghemmet bör kunna bli ett erkänt betydelsefullt komplement till daghemsinstitutionerna och en vårdform, som kommunen använder inte bara som en möjlighet att avlasta institutionerna i ett beträngt läge eller när barnets konstitution och familjens situation så kräver utan även som en testmöjlighet, innan institutionerna har kommit till — detta för att få en föreställning om det förefintliga, kanske mestadels latenta behovet. Efter en sondering av barnavårdsnämnden eller av annan

huvudman offererade familjedaghem bör kommunen ha vunnit erfarenhet av huruvida det finns eller ej ett stadigt behov av barntillsyn med samhällets medverkan och kommunen kan — om detta konstateras genom efterfrågan på familjedaghemsplatser — sätta igång ett daghemsbygge.

Genom överenskommelser mellan föräldrar, dagbarnsvårdare och ansvarigt kommunalt organ, bör familjedaghemsvården kunna anpassas till skilda tillsynsbehov och kunna erbjuda valmöjligheter beträffande arbetstidens förläggning även för presumtiva dagbarnsvårdare.

5.6. Kurser för dagbarnsvårdare

Kurser för utbildning av hem- och barnsamariter bedrivs inom det ordinarie yrkesskoleväsendet i samarbete med kommuner och länsarbetsnämnder. Undervisningen sker enligt fastställda läroplaner. Kurserna kan ordnas som heltids- eller deltidskurser och ingår numera i många yrkesskolors utbildningsprogram. Enligt bestämmelser angående yrkesutbildningsverksamheten för arbetslösa, hemmafruar m. fl. utgår vissa förmåner vid utbildningen. Utbildningsverksamheten är av stort värde för rekryteringen av kvalificerade medhjälpare i den öppna åldringsvården och för tillsynen av sjuka eller handikappade barn. Eftersom det främst är hemmafruar, som söker denna utbildning, kan man också säga att den utgör en möjlighet att aktivera och återinpassa kvinnor på arbetsmarknaden. För att åstadkomma ett allmänt höjande av familjedaghemsvårdens status och kunna nå ett säkrare urval av goda hem skulle någon form av dagbarnsvårdarutbildning behövas. I skilda sammanhang har önskvärdheten av en sådan utbildningsverksamhet framhållits men den har knappast praktiserats. Eftersom frågan om rekrytering av familjedaghem och utbildning av dagbarnsvårdare i hög grad är en arbetsmarknadsfråga, bör det uppdragas åt arbetsmarknadsstyrelsen att i samråd med socialstyrelsen och skolöverstyrelsen framlägga förslag till kursverksamhet och läroplaner. De kursplaner, som används vid utbildningen av barnsamariter och som f. n. omfattar 168 lektioner, bör i sina huvuddrag kunna ligga till grund för denna utbildning. Det kan anses betydelsefullt att dagbarnsvårdarutbildningen ansluter så mycket som möjligt till samaritutbildningen, eftersom man kan påräkna att dagvårdare, när de egna barnen vuxit upp, kan ha intresse av att gå över till hemhjälpsverksamhet i andras hem. Utbildningen skulle då inte bara komma samhället tillgodo under en relativt kort tidsperiod, utan kan i framtiden tillgodogöras andra bristområden. De förmåner, som utgår till deltagare i samaritutbildning, generella och behovsprövade, bör i princip också kunna utgå till deltagare i dagbarnsvårdarkurser.

Det torde knappast vara möjligt att ålägga de redan fungerande vårdarna att genomgå utbildning. Växlingen av familjedaghem är dock så pass stor (en femtedel av familjedaghemmen i Hälsingborg och hälften av familjedag-

hemmen i Borås har bortfallit och nyrekryterats under 1965) att det inom loppet av några år skulle vara möjligt att förfoga över ett relativt stort antal dagbarnsvårdare som genomgått utbildning och således knutits fastare till verksamheten. En möjlighet att öka utbildningsverksamheten bland de redan verksamma dagbarnsvårdarna är att de erbjuds en högre ersättning efter genomgången kurs.

5.7. Sammanfattande synpunkter beträffande familjedaghemmens standard

Familjeberedningen vill sammanfatta sina överväganden beträffande familjedaghemmen i följande synpunkter.

Det totala behovet av tillsynsplatser för barn till förvärvsarbetande är mycket stort. Barntillsynssituationen kännetecknas dels av eftersläpningen på daghemssidan, dels av en förväntad ökning av antalet förvärvsarbetande mödrar och dels av ett ökat barnantal genom högre födelsetal. För närvarande skulle det behövas ca 20 000 nya platser för att tillgodose behovet. Även om man räknar med en mycket snabb utbyggnad av daghem, kan det beräknas att en betydande platsbrist kommer att kvarstå under de närmaste åren. Ur arbetsmarknadssynpunkt är det väsentligt att daghemsutbyggnaden sker så snabbt som möjligt och att tillräckliga resurser avsätts för detta ändamål. Det är också angeläget att vidtaga andra åtgärder för att skapa ökade möjligheter att klara barntillsynen för förvärvsarbetande föräldrar. Redan nu sker en tredjedel av barntillsynen genom av samhället organiserade familjedaghem. Man måste uppskatta denna form av barntillsyn, som inte kräver investeringar i lokaler — nybyggda eller för ändamålet förhyrda sådana — och som således inte tär på redan knappa resurser. Även om vissa invändningar kan göras beträffande familjedaghemsverksamheten, bl. a. dess brist på kontinuitet, kan det i dagens läge knappast vara realistiskt att inte söka tillvarataga och vidareutveckla de tillsynsmöjligheter den erbjuder. En förutsättning för att verksamheten skall kunna accepteras som en god ersättning för daghemmen är att den blir föremål för en kvalitativ upprustning så att verksamheten kan fungera på ett för de omhändertagna barnen fullt tillfredsställande sätt. Målsättningen bör vara att endast fullt godtagbara hem skall komma ifråga när det gäller att ta hand om dagbarn. Bostadsstandarden spelar en stor roll i detta sammanhang och man bör kunna sträva efter att familjedaghemmen har bostäder, som helst inte är mindre än två rum och kök. Hälsotillståndet i familjerna bör styrkas genom hälsointyg och fortlöpande hälsokontroll ske av dagbarnen. Kommunerna bör sträva efter att ge dagbarnsvårdarna möjligheter till utbildning och bör därför i samarbete med länsarbetsnämnderna anordna kurser för dagbarnsvårdare samt söka stimulera nytillkommande och redan verksamma dagbarnsvårdare att genomgå utbildning. Kommunerna bör etablera ett fastare samarbete mellan barnstugor och familjedaghem än vad som nu tycks vara

fallet. De bör fortlöpande anordna möten för dagbarnsvårdare i barnstugelokaler och under medverkan av barnstugornas personal. Kommuner, som inte bedriver barnstugeverksamhet, bör kunna engagera förskollärare från annan ort till möten med dagbarnsvårdare. Vissa förbrukningsmaterial, som förekommer i barnstugornas verksamhet, bör också ingå i familjedaghemmens utrustning och bör kunna utlämnas till familjedaghemmen i form av »lekpaket». Möjligheten att bereda dagbarnsvårdarna avlösning genom hjälp av barnsamariter eller hemvårdarinnor bör undersökas inte bara vid sjukdomsfall o. d. utan också för att inte dagbarnsvårdarnas intresse för uppgiften skall hämmas genom en alltför stor bundenhet. Komplementen i form av lekskoleplatser och avlösningshjälp får ses som led i strävan att höja familjedaghemsvårdens standard för barnens vidkommande men också som ett led i strävandena att underlätta rekryteringen av nya familjedaghem. Det kan anses troligt, att familjedaghemsvården blir mer attraktiv både för vårdare och föräldrar, om den får en ökad kontinuitet och genom andra åtgärder i högre grad än nu kommer att likna vården i daghem.

Om tillgången på familjedaghemsplatser skall kunna öka, är det ofrånkomligt, att det sker en uppräkning av kommunernas ersättningar till familjedaghemmen. Utan att ersättningsfrågan regleras torde det inte vara möjligt att skapa förutsättningar för en ytterligare utbyggnad av verksamheten och bibehålla urvalsprincipen eller skärpa kraven på familjedaghemmens standard.

5.8. Ersättningsprinciper

Kommunernas kostnader för daghemmen är trots statsbidragen betydligt högre än deras kostnader för familjedaghemsverksamhet. Medan som nämnts kommunernas daghemskostnader per barn och dag kan beräknas till 20 kr., torde vården i familjedaghem kosta kommunen i genomsnitt 5:50 kr. per barn och dag för heldagsvård. Familjedaghemmen fordrar — i motsats till daghemmen — inte heller några investeringar. Detta kan ha medverkat till att familjedaghemsverksamheten på åtskilliga orter utvecklats snabbare än de institutionella formerna. Frågan om statsbidrag till familjedaghemsverksamheten har diskuterats vid åtskilliga tillfällen under senare år. Bl. a. har i ett antal riksdagsmotioner upptagits frågan om statsbidrag till kommunernas familjedaghemsverksamhet. Familjeberedningen behandlade frågan helt i förbigående i sin utredning 1963 om ökat stöd till barnstugor och i det förslag, som låg till grund för proposition till riksdagen, anfördes följande: »Vid en höjning av det statliga stödet till daghem och fritidshem uppkommer frågan om någon form av statsbidrag bör införas även till den organiserade familjedaghemsverksamheten. Det får anses önskvärt, att institutionsvårdens utbyggnad inte sker på bekostnad av familjedaghemsverksamheten. En sådan utveckling förefaller emellertid osannolik eftersom

huvudmännens nettokostnader för daghem även efter den föreslagna höjningen torde vara påtagligt större än deras kostnader för familjedaghem. Det synes därför inte påkallat att införa statsbidrag till familjedaghemsverksamheten.» Senare (1964) har en riksdagsskrivelse med begäran om närmare utredning av hela det frågekomplex, som barntillsynen innebär — familjedaghemmen inbegripna —, överlämnats till familjeberedningen för beaktande. Detta gav beredningen anledning att inleda den förberedande undersökning som har redovisats i det föregående. Därvid har beredningen kunnat konstatera, att det fr. o. m. 1963 ökade daghemsstödet inte minskat takten i jämväl familjedaghemsverksamhetens utbyggnad. De båda verksamheterna har visat sig kunna växa parallellt. I varje fall finns inget som tyder på att en utbyggnad av barnstugeverksamheten påverkat familjedaghemsverksamheten oförmånligt. Frågan återstår om detta gäller även vice versa gentemot barnstugorna.

I riksdagsmotionerna har som ett skäl till att även familjedaghemsverksamheten borde bli statsbidragsberättigad anförts att främst mindre kommuner, vilka saknar underlag för daghemsverksamhet och således inte kommer i åtnjutande av statsbidrag till sådan verksamhet, kan behöva ekonomiskt stöd till av dem bedriven familjedaghemsverksamhet. Det visar sig emellertid att familjedaghemsverksamheten i de flesta fall bedrivs i kommuner, som också har en betydande andel av befintliga daghemsplatser, varför vid eventuellt införande av statsbidrag det skulle bli dessa som också komme i åtnjutande av huvudparten av stödet. Vid kommunenkäten 1964, som socialstyrelsen företog för långtidsutredningens räkning, framkom att organiserad familjedaghemsverksamhet förekom i 203 kommuner. Av de 8 474 platserna fanns dock 7 282 i städer, medan köpingar och landskommuner svarade för endast 1 192 platser. Över 6 000 av platserna fanns i 12 av rikets största städer. Även om det kan beräknas, att ett stort antal kommuner, som förut helt saknat familjedaghemsverksamhet, kommer att anordna sådan, torde den kvantitativt största ökningen fortfarande komma att ske i de orter som redan har en stor andel av daghems- och familjedaghemsverksamheten.

Ett av de skäl, som kan anföras mot ett statligt stöd till familjedaghemsverksamheten, är just att kommunernas kostnader för denna form av barntillsyn är mycket blygsamma i förhållande till deras kostnader för daghemsverksamheten. Om ett statligt bidrag till familjedaghemsverksamheten infördes skulle det kanske medverka till att daghemsutbyggnaden ägnades mindre intresse och att eftersläpningen på daghemssidan bleve bestående. Föräldrarnas efterfrågan, vilken i första hand gäller daghemsplatser, bör i detta fall tillmätas stor betydelse. Familjedaghemmen kan inte ses annat än som ett komplement — om än mycket betydelsefullt sådant — till daghemsvården. Ett eventuellt statsbidrag till familjedaghemsverksamheten kan därför inte få medföra att kommunerna satsar ensidigt på denna vårdform och

åsidosätter daghemsutbyggnaden. Det bleve nödvändigt med garantier för att avvägningen mellan daghemsutbyggnaden och en utökning av familjedaghemsverksamheten inte blev en fråga om ekonomi utan en fråga om hur kommunerna ska kunna skapa tillräckligt stora tillsynsresurser utan att kvalitets- och kontinuitetskraven blir eftersatta.

Socialstyrelsen upptar i sina riksdagspetita för nästa budgetår frågan om statsbidrag till familjedaghemsverksamhet och hänvisar till att verksamheten numera har en sådan omfattning, att den bör sanktioneras av statsmakterna genom att man inför begreppet familjedaghem i barnavårdslagen och inför ett statsbidrag till sådan verksamhet. Socialstyrelsen anser att en förutsättning för att statsbidrag skall kunna utgå till familjedaghem är att denna vårdform blir reglerad i författning. Detta bör enligt styrelsens mening ske genom att man inför dels en anmälningsskyldighet i samband med mottagande av dagbarn och dels en skyldighet för barnavårdsnämnden att ha tillsyn över denna verksamhet. Statsbidrag för vården bör utgå endast för de hem, som för ändamålet godkänts av barnavårdsnämnden, och styrelsen framlägger också ett förslag om tillägg i barnavårdslagen i detta hänseende och föreslår att kungörelsen om fosterbarnsvård görs tillämplig även på familjedaghemsverksamheten. När det gäller statsbidraget föreslår styrelsen att 2 kr. per barn och dag för heldagsvård skulle ges kommunerna. Man har därvid utgått ifrån, att den vanligaste ersättningen till hemmen numera utgör 10 kr. per dag och barn, att föräldraavgifterna utgör 45 % av bruttokostnaden, eller 4: 50 kr. och att den kommunala kostnaden således belöper sig till 5: 50 kr. per barn och dag. Förslaget innebär att den vanligaste kommunala kostnaden för familjedaghemsvård i fortsättningen skulle komma att bli 3: 50 kr.

Utan att ta ställning till frågan om statsbidrag eller inte till familjedaghemsverksamheten kan man peka på några svagheter i detta förslag. Om ett statsbidrag till familjedaghemsverksamhet skall kunna motiveras bör det vara med sikte på att öka tillgången på barntillsyn genom att få flera hem att erbjuda sig för familjedaghemsvård och för att påverka familjedaghemmens standard, så att den får en välbehövlig lyftning uppåt. Den främsta anledningen till familjedaghemsverksamhetens relativt låga standard och brist på kontinuitet är emellertid den låga ersättning, som utgår till dagbarnsvårdare. Den skulle knappast förbättras av en tvåkrona i statsbidrag, som kommunerna skulle kunna inkassera utan villkor, att familjedaghemmen fick en höjning av sin ersättning, och inte heller skulle den särskilt sporra de kommuner, som nu självmant håller en högre ersättning, att höja denna ytterligare. Ett statsbidrag av denna typ skulle sålunda kunna få till följd att vissa kommuner inte finge några kostnader alls för familjedaghemsverksamhet eller oproportionerligt låga sådana. Ett så billigt alternativ till barnstugorna skulle också kunna — som man befarat — försvaga det kommunala intresset för barnstugeverksamhet.

Kommuner, som söker hålla en mera rimlig ersättning till familjedaghemsvårdarna och en väl utbyggd inspektionsverksamhet, skulle inte heller uppmuntras till ytterligare förbättringar på detta område. Bidragskonstruktionen stämmer knappast med de förenklingsprinciper som under senare år tillämpats vid utformningen av statsbidrag till olika kommunala verksamheter. Det är svårt att värja sig mot intrycket av administrativt krångel, när redovisningsskyldigheten för kommunerna presenteras. Ett statsbidrag till familjedaghemsverksamhet måste alltså bygga på andra administrativa förutsättningar och kunna utlösa de bestämda effekter, som familjeberedningen i det föregående betecknat som eftersträvansvärda, nämligen en ökad tillgång på familjedaghem, en större kontinuitet i den barntillsyn de utövar och en genomgående högre kvalitet i vårdhänseende. Beredningen har inte för sin del tagit någon ståndpunkt till frågan om statsbidrag eller inte. Den menar att för detta ändamål behövs en mer penetrerande utredning än vad familjeberedningen för sin del hunnit åvägabringa.

Såsom framhållits tidigare i denna promemoria torde f. n. mellan 180 000 och 190 000 småbarnsmödrar befinna sig på arbetsmarknaden, men endast vart nionde eller tionde av deras barn omhändertages f. n. på daghem eller i av kommunerna godkända familjedaghem. Enligt familjeberedningens hemarbetsundersökning (SOU 1965: 65) är motsvarande siffra 9 %, vilket nära överensstämmer med den officiella statistiken. Enligt samma undersökning av familjeberedningen skulle drygt dubbelt så många barn omhändertas av betald hemhjälp eller av släkt och grannar. Sammanlagt en tredjedel av alla barn är redovisade i och med detta. Men hur återstående $^{2}/_{3}$, återstående 120 000 barn, har det ordnat för sig är inte utrönt. Man kan antaga att här förekommer en stor marknad av privat ordnade familjedaghem. Hur denna marknad skulle komma att påverkas av ett statsstöd till familjedaghemsverksamheten i kommunal regi har man f. n. ingen föreställning om. Det kan ju tänkas att de privata familjedaghemmen skulle framträda med anspråk på att bli auktoriserade för att erhålla en högre ersättning och därmed komma att betunga kommunerna administrativt och ekonomiskt i en utsträckning, som dessa är oförberedda på, utan att det inbringar något nettotillskott av tillsynsplatser. Eller de skulle kunna anpassa sig som en grå marknad till de kommunalt kontrollerade familjedaghemmen och ta ut motsvarande högre avgifter av sina privata kunder.

Familjeberedningen menar, att här bör göras en närmare undersökning av den icke kommunalt ordnade familjedaghemsverksamhetens omfång och kvalitet. Åtgärder för en ökad stabilitet i familjedaghemsverksamheten måste vidare vägas mot ersättningsfrågan och denna i sin tur analyseras med hänsyn till matkostnaderna för dagbarnen och den direkta arbetsersättningen, vad som kan betraktas som utlägg och vad som är inkomst och eventuellt skattepliktig sådan. Dessa många utestående frågor kräver ytterligare utredning, och familjeberedningen vill förorda, att denna utredning

anförtros en särskild utredningsman som får för ändamålet nödvändiga resurser till sitt förfogande.

6. De statliga åtgärderna

Uppgifterna att svara för den av samhället organiserade barntillsynen är en kommunal angelägenhet. De statliga åtgärderna bör därför ta sikte på att underlätta för kommunerna att bedriva denna verksamhet på ett tillfredsställande sätt och i ökad omfattning.

Möjligheterna till en utbyggnad av barnstugorna är till stor del beroende av i vilken omfattning det utbildas tillräckligt med förskollärare. Den betydande utökning av förskoleseminariernas kapacitet, som skett under senare år, kommer emellertid att medföra väsentligt ökad tillgång på förskollärare redan inom de närmaste åren. Därigenom undanröjs ett avgörande hinder för en utbyggnad av den barntillsyn, som sker genom barnstugorna.

En eftersläpning i den kommunala planeringen för daghem och fritidshem har varit en av de väsentligaste orsakerna till den hittills låga utbyggnadstakten för dessa institutioner. Denna eftersläpning är ännu inte inhämtad, även om planeringsläget i många kommuner har väsentligt förbättrats sedan familjeberedningen gjorde sin förra undersökning i denna fråga år 1962. Planeringen av barntillsynsinstitutioner är liksom övrigt byggande till väsentlig del av långsiktig karaktär. Beredningen vill därför betona betydelsen av en långsiktig planering, när det gäller barnstugebyggandet. Redan i det första planeringsstadiet — vid utarbetandet av region- och generalplanerna — bör mark reserveras för barnstugorna. Det är också nödvändigt att bestämmelser utformas för att i stadsplanerna säkerställa markbehovet för barnstugorna. Familjeberedningen förordar alltså att byggnadsstadgan kompletteras i detta avseende. Därigenom skapas enligt beredningens mening garantier för en långsiktigare planering när det gäller barnstugebyggandet.

Som ett led i de statliga initiativen för att stimulera intresset hos de lokala myndigheterna för en förbättrad planering av kommunala åtgärder för barntillsynen inrättades år 1963 en central samarbetsgrupp för daghem och fritidshem. Den består av representanter för socialstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, skolöverstyrelsen och bostadsstyrelsen. Genom samarbetsgruppens tillkomst har getts möjligheter att jämsides med socialstyrelsens reguljära rådgivningsverksamhet bedriva ett upplysningsarbete på bredare front. På samarbetsgruppens tillskyndan har efter hand bildats regionala samarbetsgrupper på länsplanet med representanter för olika statliga länsmyndigheter, för de fackliga organisationerna och för arbetsgivarna. Länsgruppernas

verksamhet har numera fått en fastare form, och Kungl. Maj:t har ställt medel till förfogande för verksamheten. Hittills har länsgrupper inrättats i 22 län. Flertalet länsgrupper har vid detta laget informerat länets kommuner om sitt arbete. På sina håll har denna information åtföljts av en begäran om uppgifter rörande dagsläget och planering i fråga om daghem och fritidshem. Några grupper har särskilt uppmanat kommunernas byggnadsnämnder att bevaka daghemsbyggandet vid bostadsområdenas planering. I vissa fall har länsgrupperna också verkställt utredningar om arbetskraftssituationen i olika kommuner.

De statliga åtgärderna på utbildningssidan och i fråga om planeringen kompletteras med en direkt ekonomisk insats i form av statsbidrag till barnstugeverksamheten. En betydande förstärkning av dessa statliga bidrag genomfördes år 1963. Enligt familjeberedningens mening bör nu övervägas en ytterligare förbättring av det statliga stödet för daghem och fritidshem.

Bilaga 2.

Departementspromemoria angående ökat statligt stöd till barnstugor

Familjeberedningen har i december 1965 i en promemoria lagt fram vissa förslag i syfte att göra barnstugeverksamheten mera flexibel. Beredningen har därvid bl. a. anvisat olika möjligheter att organisera en integrerad eller gemensam barnstuga för barn i åldrarna närmast under sju år. I promemorian har familjeberedningen också berört frågan om det statliga stödet till barnstugeverksamheten och erinrat om den betydande förstärkning av statsbidragen som genomfördes år 1963. Enligt beredningens mening bör dock nu övervägas en ytterligare förbättring av det statliga stödet för daghem och fritidshem.

De berörda bidragsfrågorna har i anslutning till familjeberedningens promemoria övervägts i socialdepartementet. Riktpunkterna har därvid varit dels att betydligt öka bidraget till byggnadskostnaderna för att därigenom underlätta en snabb utbyggnad av barnstugeverksamheten med nya institutioner, dels att göra en översyn av driftbidragets utformning och i samband därmed åstadkomma en höjning av driftbidragen till daghem och fritidshem.

Bidrag till byggnadskostnaderna

Gällande bestämmelser

Statsbidrag till anordnande av daghem och fritidshem utgår med 50 % av kostnaderna för erforderliga byggnadsarbeten, dock högst med 2 500 kr. per plats. I fråga om lokal, vilken anordnas så att den kan användas för såväl daghem som lekskola, beräknas platsantalet på grundval av lokalens användning för daghemsändamål. Bidraget kan utgå till landstingskommun, kommun, bolag, vari kommun äger ett bestämmande inflytande, förening eller stiftelse. Av anordningsbidraget kan tre fjärdedelar utbetalas som förskott under byggnadstiden. De gällande bidragsbestämmelserna fastställdes år 1963.

Inom ramen för den statliga bostadslångivningen kan statliga bostadslån beviljas till inbyggda eller fristående barnstugor inom bostadsområde, som finansieras med statslån. Barnstugorna belånas då som s. k. lokaler. Vid beräkning av bostadslånet minskas låneunderlaget med utgående anord-

ningsbidrag. För barnstugelokaler som anordnas på annat sätt än i anslutning till statsbelånat bostadsområde kan bostadslån inte utgå.

I de fall bostadslån utgår för barnstugor är den statliga kapitalinsatsen — utöver anordningsbidrag — begränsad till den del av låneunderlaget vartill statligt bostadslån kan beviljas, dvs. maximalt 30 %. För återstoden av byggnadskostnaderna står till buds de vanliga belåningsmöjligheterna hos kreditinstitut i form av bottenlån upp till 70 % av låneunderlaget. För sammanlagt ett 50-tal aktuella barnstugebyggen har bostadslån beviljats i 15 fall.

För lekskolor utgår inte anordningsbidrag. Bidrag härtill kan dock sökas från allmänna arvsfonden. Arvsfondsbidraget uppgår i regel till 1 400 kr. per plats. Från allmänna arvsfonden kan också sökas bidrag till inventarier för barnstugor. Sådant arvsfondsbidrag utgår i regel med halva anskaffningskostnaden.

Förslag

Det statliga stödet till barnstugor bör vara så utformat, att det underlättar en snabb utbyggnad av de tillsynsformer, på vilka råder den största knappheten f. n., nämligen barntillsyn för förvärvsarbetande kvinnor i daghem och fritidshem. En förstärkning av statsstödet bör främst sättas in på investeringssidan.

Den barnstugetyp, som är minst kostnadskrävande att uppföra och som samtidigt är fullt godtagbar ur användningssynpunkt, utgörs av en serietillverkad barnstuga. Byggnadskostnaden för en sådan barnstuga uppgår f. n. till ca 9 000 kr. per plats. Det nuvarande statliga stödet täcker drygt en fjärdedel av denna kostnad eller — om man vid sidan av det direkta statliga bidraget också kan utnyttja möjligheten till lån vid den statliga bostadslångivningen — ungefär hälften av kostnaden. Riktpunkten bör i fortsättningen vara att det statliga stödet i stort sett täcker byggnadskostnaden för en barnstuga av denna typ.

Liksom nu bör grunden i det statliga stödet bestå av ett direkt anordningsbidrag. Det nuvarande bidragsbeloppet på högst 2 500 kr. per plats bör fördubblas till högst 5 000 kr. per plats. Detta kraftigt höjda anordningsbidrag bör kompletteras med ett särskilt statligt lånestöd. Ett sådant statslån bör regelmässigt kunna utgå med 4 000 kr. per plats. Därigenom kommer det statliga stödet till byggnadskostnader för en barnstuga att totalt utgöra 9 000 kr. I de fall då den beräknade kostnaden för anordnande av en barnstuga — exempelvis vid ombyggnad — understiger 9 000 kr. per plats, bör anordningsbidrag utgå i första hand och lån vid behov kunna beviljas för den del av den beräknade byggnadskostnaden som ligger mellan 5 000 och 9 000 kr. per plats.

Nuvarande anordningsbidrag utgår endast till lokaler som kan användas för daghem och fritidshem. Även den nya stödformen — anordningsbidrag

och särskilt lånestöd — bör avse sådana barnstugelokaler som ger möjlighet till barntillsyn för förvärvsarbetande kvinnor. I enlighet härmed bör anordningsbidrag och lån till barnstugelokaler utgå, då lokalerna är anordnade på sådant sätt, att de kan användas för barntillsyn hela dagen eller i vart fall minst fem timmar per barn och dag. Den som anordnar barnstugan bör lämna förbindelse att minst två tredjedelar av antalet platser i lokalen tills vidare skall utnyttjas för barntillsyn åtminstone fem timmar per barn och dag. För fritidshem bör motsvarande villkor vara att lokalen hålls öppen minst fem timmar per dag.

För finansiering av byggnadskostnaderna för särskilda lekskolelokaler finns liksom hittills möjlighet till bostadslån i form av lån för s. k. lokaler.

Anordningsbidraget och det särskilda lånestödet bör kunna beviljas kommun och landstingskommun eller annan som anordnar barnstugelokal. Då lokalerna anordnas av annan än kommun bör kommunens barnavårdsnämnd skaffa sig vissa garantier för att barnstugan kommer att drivas enligt av barnavårdsnämnden godkända riktlinjer.

Lånet bör från den dag det i sin helhet utbetalats löpa med ränta. Denna bör anknytas till den ränta som gäller för lån till lokaler inom bostadslångivningen, dvs. f. n. 5 %. Från det årsskifte som infaller närmast efter utbetalningsdagen bör lånet årligen amorteras med en trettiondel. Då låntagaren är annan än kommun eller landstingskommun bör för lånet ställas inteckningssäkerhet eller därmed likvärdig säkerhet.

För lånestödet anvisade medel bör redovisas under särskild rubrik under fonden för låneunderstöd, statskontorets delfond.

Anordningsbidrag och lån bör beviljas av socialstyrelsen.

De föreslagna bestämmelserna om anordningsbidrag och särskilt lånestöd bör kunna tillämpas på byggnadsföretag som påbörjats efter den 1 januari 1966.

Bidrag till driftkostnaderna

Gällande bestämmelser

Statsbidrag till driften av barnstugor utgår, för plats och år räknat, med 1 200 kr. vid daghem, 500 kr. vid fritidshem och 100 kr. vid lekskola. Bidraget utgår för budgetår i efterskott. Förskott på bidrag kan lämnas med högst hälften av det belopp, vartill bidraget beräknas uppgå för budgetåret. Bidraget kan utgå till landstingskommun, kommun, bolag, vari kommun äger ett bestämmande inflytande, förening, stiftelse eller industriföretag. De gällande bidragsbestämmelserna fastställdes år 1963.

Bidrag till jordbruksdaghem utgår i särskild ordning med högst 60 % av driftkostnaderna.

Förslag

De av familjeberedningen framlagda förslagen i syfte att göra barnstugeverksamheten mera flexibel aktualiserar en delvis annan utformning av de nuvarande driftbidragen til barnstugor. Beredningens förslag tar bl. a. sikte på att barntillsyn under kortare tid (den nuvarande lekskoleformen) och barntillsyn under längre tid (den nuvarande daghemsformen) i viss omfattning skall kunna integreras. Beredningen eftersträvar med sina förslag en sådan smidighet i utnyttjandet av barnstugorna, att platser i lekskolor skall kunna utnyttjas även för längre tillsynstider, samtidigt som vissa platser i daghem skall kunna användas för de kortare tillsynstiderna.

Vid tillämpningen av det flexibla system som förordas av familjeberedningen utsuddas den nuvarande gränsen mellan daghem och lekskolor. Det blir då önskvärt att söka åstadkomma ett bidragssystem som knyter an till en sådan flexibilitet i barnstugeverksamheten.

Ett sådant bidragssystem bör liksom det hittillsvarande statsbidraget främst underlätta utbyggnaden av den barntillsyn som efterfrågas på grund av moderns förvärvsarbete. Bidragsbestämmelserna bör därför ha en sådan utformning, att de ger garantier för att ett visst minimiantal platser i en barnstugeavdelning används för så lång tillsynstid per barn och dag att de kan stå till förfogande för barn till förvärvsarbetande kvinnor. Samtidigt bör bidragsreglerna inte hindra en kombination av kortare och längre tillsynstider inom en och samma barnstuga. En lämplig avvägning synes därvid vara att i en bidragsberättigande barnstugeavdelning minst två tredjedelar av antalet platser i avdelningen skall utnyttjas för heldagstillsyn eller för tillsynstider på minst fem timmar per barn och dag.

Vid en sådan omläggning av bidragssystemet uppkommer frågan om det finns tillräckliga skäl för att bibehålla det nuvarande driftbidraget till lekskolor. Detta bidrag, som utgår med 100 kr. per plats och år, täcker endast 5—6 % av kostnaderna och är alltså av ringa ekonomisk betydelse. Eftersom varje lekskoleplats i regel utnyttjas för två barn per dag, uppgår bidraget i praktiken till 50 kr. räknat per barn och år. Ett bortfall av bidraget kan alltså kompenseras med en så obetydlig avgiftshöjning som ca 5 kr. per månad.

Det särskilda bidraget till lekskolor föreslås avvecklat i sin nuvarande form i samband med att ändrade bidragsregler införs för barnstugeverksamheten.

Samtidigt med en ändring av bestämmelserna om bidrag till driften av barnstugor bör de nuvarande bidragsbeloppen i övrigt höjas. Det nuvarande bidraget med 1 200 kr. per plats och år vid daghem bör därvid ökas till 1 600 kr. per plats och år och bidraget till fritidshem ökas från nuvarande 500 kr. till 600 kr. per plats och år.

De föreslagna statsbidragsreglerna för *driften* av barnstugor innebär sammanfattningsvis följande.

1. I barnstuga anordnad tillsyn av barn under skolåldern (daghem eller kombinerat daghem/lekskola): bidrag utgår med 1 600 kr. om året för varje plats i sådana avdelningar där minst två tredjedelar av antalet platser utnyttjas för barntillsyn som avser minst fem timmar per barn och dag.

2. I barnstuga anordnad tillsyn av barn i skolåldern (fritidshem): bidrag utgår med 600 kr. om året för varje plats i sådana avdelningar som hålls öppna under minst fem timmar per dag.

Nuvarande regler i fråga om bidragsmottagare, bidragets fastställande och utbetalning m. m. torde i huvudsak kunna bibehållas.

Statsbidrag till jordbruksdaghem bör utgå enligt oförändrade grunder.

De nya statsbidragen bör tillämpas fr. o. m. den 1 juli 1966.

Kostnaderna för det statliga stödet

Om man utgår ifrån att ca 2 500 nya bidragsberättigande platser anordnas per år, kan årskostnaden för det föreslagna anordningsbidraget beräknas till ca 13 milj. kr. Kostnaderna för det föreslagna särskilda lånestödet kan enligt samma beräkningsgrunder uppskattas till ca 10 milj. kr. per år. Årskostnaden för det föreslagna driftbidraget utgör ca 29 milj. kr. vid det antal bidragsberättigande platser som förutsätts finnas under nästa budgetår. Den totala årskostnaden uppgår enligt nämnda beräkningsgrunder således till drygt 50 milj. kr.

För budgetåret 1966/67 skulle de framlagda förslagen medföra ett anslagsbehov som — med hänsynstagande till utbetalningsbestämmelserna — kan beräknas till 14 milj. kr. för anordningsbidraget, 10 milj. kr. för lånestödet och 24 milj. kr. för driftbidraget, dvs. tillhopa 48 milj. kr. De för innevarande budgetår anvisade anslagen utgör — förutom 1 à 2 milj. kr. för statliga bostadslån — 20 milj. kr. Statens kostnader för stödet till barnstugeverksamheten blir alltså mer än fördubblade.

Stockholm i socialdepartementet den 29 december 1965.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sid.

Inledning 2

Gällande bestämmelser 3

Familjeberedningens undersökningar 4
Behovet av organiserad barntillsyn 4
Inriktningen av barnstugornas utbyggnad 6
En gemensam barnstuga för kortare och längre tillsynstider 7
Familjedaghemmen 8
De statliga åtgärderna 12

Departementspromemorian 13
Bidrag och lån till byggnadskostnaderna 13
Bidrag till driftkostnaderna 14
Kostnaderna för det statliga stödet 14

Remissyttrandena 15

Föredraganden 21

Hemställan 29

Bilaga 1. Familjeberedningens promemoria angående utbyggnad av samhällets barntillsyn 31

Bilaga 2. Departementspromemoria angående ökat statligt stöd till barnstugor 79

ESSELTE AB. STHLM 66
614506